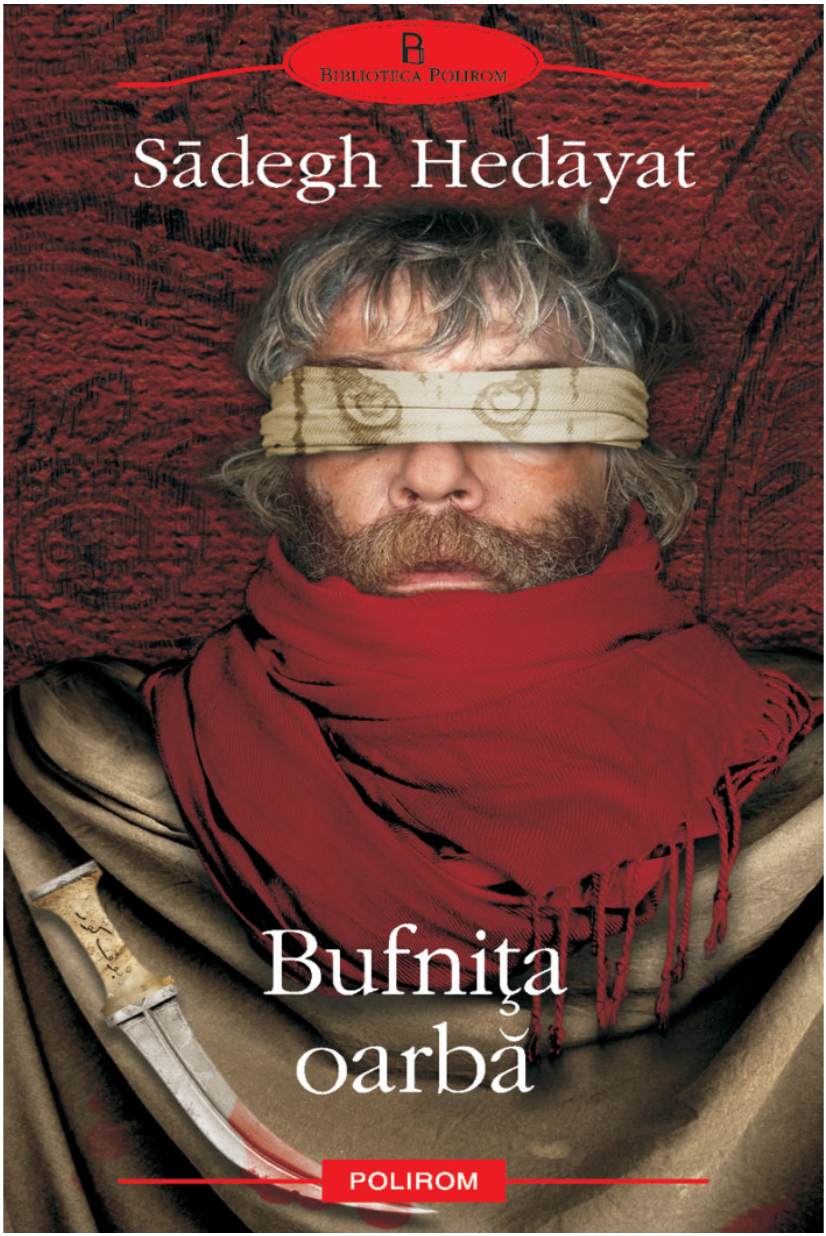
Biblioteca Polirom
Sādegh Hedāyat
Bufniţa oarbă
POLIROM

Sādegh Hedāyat

Bufniţa oarbă

Ediţia a II-a revăzută

Traducere din limba persană, prefaţă,
note şi comentarii de Gheorghe Iorga

POLIROM
2006

Sādegh Hedāyat, *BUF-e KUR*

© 2006 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728
ISBN EPUB: 978-973-46-2279-5
ISBN PDF: 978-973-46-2525-3
ISBN print: 978-973-46-0387-9

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu

posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Sādegh Hedāyat, cel mai mare prozator iranian modern, s-a născut în 1903 la Teheran. Fiu al celebrului poet şi critic Rezā Quli Khan Hedāyat, Sādegh Hedāyat studiază la Paris şi întreprinde numeroase călătorii în Europa şi în Orient. Se sinucide în 1951, în timpul unei vizite la Paris, cauzele gestului său rămânând până astăzi învăluite în mister.

Considerată cea mai importantă operă a literaturii iraniene moderne, *Bufniţa oarbă* este o metaforă a degradării spiritului. Un adevărat panoptic de imagini suprarealiste, capodopera lui Sādegh Hedāyat descrie în cele mai mici amănunte disperarea împinsă dincolo de limite a unui tânăr care şi-a pierdut iubita misterioasă. Pe măsură ce personajul alunecă treptat în nebunie, cititorul devine prizonierul viziunii sumbre a scriitorului asupra condiţiei umane.

Tradusă în numeroase limbi, *Bufniţa oarbă* a fost adesea comparată, printre altele, cu operele lui E.A. Poe, Franz Kafka şi Rainer Maria Rilke.

Un Kafka al Orientului?

Despre Iran, ţară care, precum Grecia, rivala sa de altădată, trăieşte sub apăsătoarea obsesie a unui trecut strălucitor, se ştiu relativ puţine lucruri în România, ca şi în bătrâna Europă, de altfel. Identificând islamismul cu lumea arabă, „uităm“ că acest teritoriu, mai restrâns astăzi decât pe vremuri, e o ţară în care se vorbeşte o limbă indo-europeană.1

Este cu atât mai trist că acum, la începutul mileniului al treilea, încărcat de optimiste utopii economice, sociale, politice, culturale, dar dominat, în această parte a lumii, de utopia unei Europe bântuite de *daimonul* unităţii, noi, europenii (ca şi nord-americanii), nu reuşim, dintr-un orgoliu nemăsurat sau din pură ignoranţă, să învingem o altă utopie: mentalitatea că suntem „unici“, că, cel puţin din punct de vedere cultural, nu avem origini... Nu poţi învinge rigorile unei fatalităţi istorice şi geografice practicând cu o consecvenţă demnă de o cauză mai bună închiderile lingvistice! Spaţiile goale, când e vorba de receptarea spiritului unui popor, creează neînţelegeri şi sentimentul inconfortabil că planeta gândeşte... sectorial. Ne putem explica şi aşa de ce literatura unei ţări ca Iranul, cu un cod artistic greu de imaginat de către euro-americani, nu a pătruns decât întâmplător şi circumstanţial în circuitul valorilor noastre spirituale, fiind receptată precar şi incoerent, la nivelul individului şi nu la nivel de grup sau comunitate lingvistică! În ciuda unor străduinţe admirabile ale unor organisme internaţionale, cum ar fi UNESCO...

În ceea ce ne priveşte pe noi, românii, obişnuiţi să privim de când ne ştim spre Occident *(ex occidente lux,* nu-i aşa?), reducând cel mai adesea cultura universală la cea occidentală, europocentristă, ignorând cu bună ştiinţă tot ce nu este european sau nord-american, am rămas împietriţi în gustul nostru, neuitând să ne văicărim că avem mentalitate... balcanică! Traducerile din literatura clasică persană, poezie, mai ales (bine că sunt şi acestea!), păcătuiesc prin îndepărtarea de la modelul poetic persan, traducătorii permiţându-şi libertăţi prea mari în textul secund, încât acesta pare rupt de codul cultural care l-a născut, ba, mai mult, pare supus unei ideologii artistice europene. De vină sunt, bineînţeles, şi traducerile germane, engleze sau franceze pe care traducătorii români le-au consultat, dar nu ne putem abţine să nu constatăm şi lipsa unei politici de pregătire a unor traducători pentru limbile rare ale lumii, adevărate insule de frumuseţe nedescifrată.

Literatura persană, în sensul care se dă astăzi acestui termen, are o vechime de mai bine de o mie de ani. Poeţi ca Ferdousi, Omar Khayyām, Moulavi, Saadi, Hāfez, puţin cunoscuţi în Europa, dar genii în adevăratul sens al cuvântului, mari şi originali inventatori de lumi şi limbaje poetice, au fost imitaţi, începând cu sfârşitul secolului al XV-lea, de emulii lor, sub nelinişstea şi presiunea unui trecut prea încărcat de glorie, încât se părea că la umbra acestuia nu înfloreşte decât epigonismul. Imitând forma în detrimentul conţinutului, neintuind obscurul cod ideatic-cultural-filozofic, în absenţa căruia poezia persană clasică nici nu poate fi concepută, epigonii n-au putut să-i egaleze pe marii creatori de imaginar poetic, dar nici să se îndepărteze de modelele consacrate.

Între literatura clasică persană şi literatura modernă

iraniană (începutul secolului al XX-lea) e o prăpastie imensă. Nevoia de sincronizare cu... Occidentul e consecinţa modernizării Iranului, mulţi scriitori dorind să se elibereze de o moştenire grea, paralizantă, incapabilă să mai hrănească noi variante artistice, şi să se alinieze într-un fel literaturii moderne practicate aiurea, în Europa de Vest, mai ales. Revoltându-se împotriva unei estetici dogmatice, devenite aproape religie, ce ţinea de spiritul persan, poetic prin excelenţă, *(zabān-e şirin* = limbă dulce, cum îi place iranianului să se laude cu limba lui), manifestat în poezia lirică, didactică sau narativă, unii scriitori şi-au propus să consacre efortul lor inventării unei literaturi beletristice în proză. Se petrece un fenomen curios, de negăsit în literaturile europene, de exemplu, unde poezia şi proza se dezvoltă paralel, şi anume: proza apare, ca gen, printr-o reacţie aproape naturală la poezia persană. La începutul secolului al XX-lea apar câteva romane (aţi ghicit, istorice !), care, din cauza lipsei unei tradiţii şi lipsei de exerciţiu epic, sunt stângaci construite, având o retorică pompoasă, rebarbativă.

Noutatea fundamentală în epica persană o vor aduce trei tineri aparţinând noii şcoli de proză, instruiţi în străinătate, care, în felul acesta, s-au putut desprinde mai uşor de trecutul anchilozant: Mohammad Ali Djamālzādeh *(Yeki bud, yeki na-bud* - A fost odată ca niciodată - povestiri, 1921), Hedjāzi *(Zibā* – povestiri, 1930) şi, mai cu seamă, Sādegh Hedāyat, cu volumele de nuvele *Îngropat de viu* – 1930, *Trei picături de sânge* – 1931, *Clarobscur* – 1932 şi, desigur, capodopera sa, romanul *Bufniţa oarbă* (în original, *BUF-e KUR)* – 1936. E o adevărată Renaştere pentru literatura şi cultura Iranului modern. Fiind conştienţi că literatura iraniană se află la o răscruce de drumuri, cei trei pionieri, foarte activi în viaţa literară, arată că este nevoie de mijloace noi şi neobişnuite

pentru a instrui un public prea ocupat cu câştigarea existenţei ca să-şi permită să recurgă la procedeele clasice, tradiţionale, de instrucţie şi educaţie. După Djamālzādeh, de exemplu, acest instrument e nuvela, scurtă sau lungă. Numai nuvela conţine mijloace de a-i învăţa pe iranieni modul de viaţă şi obiceiurile restului lumii, de a învăţa o jumătate de teritoriu cum trăieşte cealaltă jumătate. După această perioadă se poate spune că, deşi necunoscută aproape deloc în lume, literatura iraniană s-a sincronizat, cel puţin la nivelul intenţiilor, cu cea a restului lumii, învin-gându-se în felul acesta un complex psihologic şi cultural în egală măsură; ba, mai mult, în cazul lui Hedāyat, a inventat noi forme expresive, „modelul“ suprem fiind *Bufniţa oarbă* (o nuvelă mai mare !), în legătură cu care cititorul român avizat va observa că nu seamănă cu nici o altă operă epică din literatura universală. Iranienii înşişi au aflat târziu că Sādegh Hedāyat e cel mai mare scriitor al lor din modernitate. Avea dreptate postul de radio BBC, care, într-o emisiune din perioada interbelică, afirma cu autoritatea-i binecunoscută: „Iranienii nu-l cunosc pe cel mai mare scriitor al lor.“

Născut în 1903, marţi, 17 februarie, la Teheran, Sādegh Hedāyat e fiul cunoscutului (în Iran) poet şi critic, Rezā Quli Khan Hedāyat.

Viaţa exterioară a celui mai mare prozator modern iranian e atât de simplă, încât, vorba lui Nichita Stănescu, „devine de neînţeles“. A lucrat la Banca Naţională a Iranului, la Facultatea de Arte Frumoase, în Biroul muzicii naţionale. A colaborat la revistele de mare importanţă literară şi culturală *Sokhan (Cuvântul)* şi *Payyām'-e nou (Mesajul nou).* Două

congrese n-au putut fi ocolite: Congresul scriitorilor iranieni (1945) şi Congresul unei lumi a păcii (1949). Plăcerea de a călători, niciodată pe deplin satisfăcută, făcea parte din marile bucurii ale sufletului său, niciodată egal cu el însuşi, dornic mereu de fulguraţii ale fenomenului şi căutând un sens al evadărilor pe cont propriu. Aşa a ajuns în Belgia, Franţa, Germania, India, Azerbaidjan... Călătorii pline de tâlcuri... A avut şi o scurtă experienţă politică, în partidul Tudeh, din care a ieşit – cum altfel? – dezgustat...

Dar viaţa interioară a scriitorului e de-a dreptul fascinantă. E greu de imaginat pentru noi că în Iranul interbelic, atât de agitat şi de contradictoriu, putea trăi un intelectual atât de strălucitor, din specia rară a rasaţilor, de o exigenţă ieşită din comun, un gânditor independent în fond. El, care era o veritabilă enciclopedie, un ciudat renascentist modern, era modest, de o modestie frizând anonimatul. Poate puritatea sufletească să-l fi făcut să aleagă o existenţă ştearsă. Dar deliberat şi-a asumat suferinţele provocate de refuzul compromisului de orice fel. Era blând chiar şi când se avânta în polemici: la cafenea, pe stradă, acasă, la prieteni, în presă... Era convins că răul vine din ignoranţă şi sesiza cu o uşurinţă naturală ridicolul lucrurilor, al persoanelor şi situaţiilor, deşi era câteodată indulgent cu prietenii şi cu cei care-l iubeau. Asta mai tempera dispreţul şi prostia lumii în care trăia.

Studiile în Franţa, pe vremea aceea visul oricărui intelectual iranian, au un caracter complementar, pentru că-l pun în legătură cu marea cultură a lumii occidentale. Aici descoperă latenţe europene ale spiritului oriental. Aici învaţă să se bucure (în felul lui, desigur!), să sufere (el, care avea vocaţia suferinţei). Aici scrie *Bufniţa oarbă,* după propriile mărturisiri, în 1931, şi nu după călătoria în India, (1935-1936),

aşa cum susţin unii dintre exegeţii operei sale. Aici, în Franţa, are o primă tentativă de sinucidere. E un joc cu moartea, un exerciţiu de creditare a operei : moartea – supremul lui adevăr, ficţiunea perfectă, singurul mod în care nu reuşeşti să te amăgeşti („Numai moartea nu minte“, spune el în *Bufniţa oarbă).*

Călătoria în India are valenţe sincretice, e o călătorie în spirit – acolo Sādegh Hedāyat „vede“ teribila uniune a două tipuri de gândire, aparent ireconciliabile: gândirea orientală si gândirea occidentală – una bazată pe fragmentarism, cealaltă, pe ideea de sistem. Stranie premoniţie scriitoricească în *Bufniţa oarbă,* roman scris la Paris, în Franţa!

Îi plac evadările (uneori săptămâni întregi) şi respinge gloria. Prietenii îi smulg manuscrisele din mână şi aşteaptă cu înfrigurare şi cu mari emoţii tipărirea lor. De multe ori, nici scriitorul însuşi n-are habar de apariţia, în librării, a cărţilor sale...

Pe 2 noiembrie 1950 e din nou la Paris. Va fi pentru ultima oară. Îl năpădesc amintiri şi afecţiuni vechi. Sensurile existenţei se o'bscurizează. Autonomia operei ucide autorul. Nu mai e nimic de sperat: nici de la viaţa aceasta, nici de la viaţa cealaltă...

Închiriază un apartament în arondismentul 18, pe strada Championnet, nr. 37. În noaptea de 8 spre 9 aprilie 1951, se închide aici şi, după ce astupă cu bumbac toate gurile de aerisire, după ce face ordine, după ce-şi arde ultimele manuscrise, deschide gazele... De data aceasta, ficţiunea a funcţionat perfect. Întins pe canapeaua din bucătărie, surâzând, calm, împăcat în sfârşit cu el însuşi – aşa l-a găsit un vechi prieten, Edouard Saenger, cel care îl ajutase să se

mute. Pentru că nu-i plăcea să aibă datorii, şi-a pus pe piept portofelul cu 100.000 de franci, pe care-i împrumutase de la un prieten iranian în vederea închirierii unui studio; alături, manuscrisele ultimelor opere, arse. A doua zi, Sahid Nurā'i, scriitor iranian şi unul dintre cei care-l iubeau mai mult, moare de o criză cardiacă, într-un spital din capitala Franţei. Pe 10 aprilie 1951, la Paris ploua mărunt, bacovian.

Funeraliile au căzut în sarcina Ambasadei Iranului...

„Pentru a fabrica un automobil, în zilele noastre, trebuie să construim mai întâi o căruţă? Învăţarea principiilor scriiturii e o afacere personală. Eu pot numai să o introduc într-o lume la care nu are acces. Şi, pentru asta, cu atât mai bine dacă sunt în măsură să-i aduc ultimul strigăt în literatură. Necesar este a citi, a traduce, a scrie.“ Cuvintele acestea par să trădeze gândirea unui european, dacă vreţi, a unui prozator român din perioada interbelică (îmi vine în minte Camil Petrescu). Ele aparţin lui Sādegh Hedāyat şi sunt spuse într-o discuţie cu unul dintre emulii săi, când literatura persană învăţa alfabetul modernităţii. Şi el e obsedat de „arderea etapelor“, de principiile scriiturii, de sincronism... Lucrurile par să se petreacă la fel în toate literaturile care au avut „complexul“ întârzierii la festinul modernităţii. Sesizând la timp rezistenţa tradiţiei literare persane şi imposibilitatea desprinderii din ea a unor noi forme artistice, Sādegh Hedāyat lansează un veritabil apel către confraţii iranieni: „Voi, ceilalţi, copii ai erei atomice, ce căutaţi în literatura anacronică? Literatura s-a schimbat complet. După Joyce, s-a terminat cu literatura de doi bani. Literatura înainte de Joyce şi după Joyce. Asta-i tot.“

Până a ajunge să fie tranşant în opţiunile sale estetice, marele prozator iranian a citit mult şi metodic din marea

literatură a lumii, cu orizontul de aşteptare al unui intelectual pentru care culturile orientale importante nu aveau secrete: un enciclopedist căutându-şi contururi fulgurante în afara Iranului. E uimitor pentru noi, europenii, să constatăm ce univers referenţial bogat şi divers putea avea un scriitor iranian din perioada interbelică: Sartre, Zweig, Kafka, Colette, Maupassant, Cehov, Voltaire, Lamartine, Caldwell, Maugham, Th. Mann, Camus, V. Woolf, Werfel, Steinbeck, Joyce, Wilde, Cocteau, Gide, Nietzsche, Freud, Herschfield, Krafft-Ebing, Hesse, Dostoievski, Balzac, Hoffmann, Dickens, Poe, Gogol, L. Tolstoi, Faulkner, Hemingway, Merimée, Th. Gautier, Gobineau, Shakespeare, Flaubert, Baudelaire, Cervantes, Dos Passos, Lautréamont, Rimbaud, A. Huxley, Proust, Spengler, Hegel, Kant, Platon, Aristotel, Ceaikovski, Schubert, Liszt, Bach, Mozart, Berlioz, Chagall, S. Dali, H. Miller, Goethe, A. Tolstoi etc.

Lecturile euro-americane n-au întunecat în vreun fel iubirea lucidă pentru folclorul şi tradiţiile Iranului vechi (îi datorăm numeroase traduceri de texte pahlavi, dar şi preţioase lucrări despre folclorul iranian). Acestui curios sincretism cultural îi adăugăm pasiunea cu care s-a aplecat asupra complicatelor religii ale Persiei antice, asupra superstiţiilor şi practicilor magiei populare care derivă din ele. Şi peste toate s-a aşezat tulburătoarea umbră a Indiei. Au fost dimensiunile care au trezit, la Hedāyat, gustul pentru straniu şi insolit, ideea că excepţiile şi devierile de la ordinea naturală ne guvernează existenţa.

Iubirile lui mari, urmare a unor afinităţi elective, s-au numit Omar Khayyām (căruia i-a dedicat un strălucit studiu, *Cântecele lui Khayyām)* şi, se putea altfel?, Franz Kafka (e bizar că Sādegh Hedāyat a tradus *Metamorfoza* după ce a scris *Bufniţa oarbă!).*

Prin eseu sau prin opera beletristică, Hedāyat repune în circuitul receptării cultura veche iraniană, prin resurecţia formelor ei potenţiale, prin aducerea acestora în actualitate, demonstrând că nu sunt expresia moartă a unui trecut mut, închis în el însuşi.

Toţi contemporanii acestui *esprit maudit* au mărturisit că era o nemaipomenită încântare să-l asculţi vorbind natural, fără efort de memorie sau gândire, despre literatură, artă, psihologie, filozofie, medicină, psihanaliză, magie, sociologie, economie, teatru, politică, religie, teoria culturii etc.

Trecea cu uşurinţă de la un subiect la altul şi, în funcţie de importanţa lui, mărea sau micşora ritmul vorbirii, pe care o pigmenta cu tot felul de interjecţii. Era un boem dublat de un savant, trăind cu intensitate maximă atât în cafenea, cât şi în bibliotecă.

Numeroasele sale opere, schiţe şi povestiri în majoritate, sunt scrise sub semnul unei mari tensiuni a spiritului creator, rezultat al impactului dintre două culturi şi două civilizaţii, străine, dar complementare, o inedită şi inexplicabilă, aproape, sinteză. Fiecare dintre bijuteriile epice ale lui Sādegh Hedāyat pare scrisă ca şi cum ar fi ultima, ca şi cum fragmentul ar oglindi întregul, iar acesta e gata să se prăbuşească. „Mi-e teamă doar că mâine mor şi nu m-am cunoscut încă“ *(Bufniţa oarbă)* e semnul de recunoaştere a unei creaţii în care temele dominante sunt singurătatea, mizeria, obsesia morţii, reincarnarea etc., iar motivele sunt tratate într-un registru stilistic adecvat, echilibrat. Personajele, în afară de el însuşi, sunt bărbaţi şi femei din copilărie, de care-şi aminteşte că i-a văzut pe străzile Teheranului sau la periferiile acestuia şi la Şiraz, „oraşul trandafirilor roşii, al privighetorii şi al vinului“. La un alt nivel de lectură, unele

dintre aceste opere sunt şi veritabile studii de moravuri, interpretări superioare ale modului de a fi al iranienilor, viziuni arhetipale ale unui popor care trăieşte simultan în prezent şi trecut, care are mereu presentimentul că stafia trecutului îi dă târcoale, că-i controlează şi cenzurează evoluţia.

Pesimist ca Omar Khayyām, dar cu o luciditate sticloasă, Hedāyat are o privire disperată pe care o poartă printre oglinzile deformante ale lumii – acest univers cu legi impenetrabile, absurde şi crude, în care sufletele morţilor, într-o nuvelă, de exemplu, rătăcesc în căutarea unei oarecare certitudini.

Romanul *Bufniţa oarbă* (în persană, *BUF-e KUR)* a fost publicat pentru prima dată la Bombay, în India, în 1936, într-un tiraj confidenţial (50 de exemplare poli-copiate), provocând un mare scandal în Iran - marile opere pătrund câteodată cu violenţă în conştiinţa publică, modificând structural orizontul de aşteptare, de obicei conservator, al cititorilor (să ne amintim doar de *Madame Bovary* sau *Les Fleurs du Mal...).* Abia în 1941, după schimbarea regimului şi ocuparea Iranului de către aliaţi, au apărut condiţii favorabile pentru îndrăzneaţa şcoală literară a tinerilor. Chiar în această conjunctură, a doua ediţie a fost acceptată cu mare dificultate, în foileton, în ziarul *Iran,* apoi în volum, tot în 1941.

Publicul cititor a fost şocat nu numai de noutatea estetică a romanului, ci şi de limbajul criptic, ceea ce dă naştere la multe interpretări. Nu întâmplător, credem, capodopera prozei persane a stârnit interesul şi entuziasmul părintelui suprarealismului, André Breton, după traducerea în franceză.

Calitatea esenţială a *Bufniţei oarbe* e că nu seamănă cu nici o operă din literatura universală. Ea nu se poate înscrie în

nici o tipologie sau serie epică. Paradoxal, autorul se hrăneşte cu arhetipurile culturii vechi persane şi e familiarizat cu marile literaturi ale lumii. Scris cu cea mai neagră cerneală, romanul demonstrează spiritul turmentat al autorului, apăsat de exigenţă, fascinat în egală măsură de nebunie şi moarte, obsedat de rigoare şi de sarcasm clarificator. Pesimismul fundamental îl angajează pe două căi diferite, dar secret complementare: aceea a unei aspre ironii, cu accente deseori nemiloase, şi aceea a unei disperări, departe de orice emfază, încăpăţânându-se să sape în dureroasa şi măreaţa sa deşertăciune.

În ceea ce priveşte intenţionalitatea artistică, revelată printr-o lectură fidelă, care nu ţine seama de obscurul simbolism criptic, putem spune că eroul e un visător solitar, izolat de restul umanităţii printr-o sensibilitate exacerbată de consumul abuziv de stupefiante şi alcool. El îşi urmează sinistra aventură de-a lungul a două avataruri îndepărtate, din secole diferite. Pentru el, idealul e, desigur, inaccesibil. Îl întrevede, totuşi, într-o apariţie fugară ca un vis de opioman. Farmecul se rupe brusc: replonjat în abisul trecutului, nefericitul asistă la geneza îndepărtată a evenimentelor pe care tocmai le trăieşte. Acolo îl înconjoară aceleaşi personaje, dar groteşti şi tragice, şi constată că acest mediu sordid e chiar al lui. În zori, se regăseşte acoperit de sânge mort, închegat, viermi vestitori ai unei descompuneri viitoare mişună pe corpul său. Detracatul care face această stranie mărturisire evoluează într-o lume care îi modelează halucinaţiile, fără raporturi cu aceasta, lume pe care o dispreţuieşte, lumea indivizilor normali – canalia. Acest univers e guvernat de alte canoane decât al nostru, obiectele, fiinţele, timpul, cauzalitatea suferă deformări deosebite, ca în viziunile provocate de febră.

În zona neintenţionalităţii artistice, acest miniroman poate fi citit ca o alegorie a operei de artă (având în vedere dubla meserie a naratorului, desenator şi scrib), a raporturilor secrete dintre autonomia ficţiunii şi precaritatea realului. Ne gândim şi la umbra autorului proiectată pe perete (un alter ego?), care „supraveghează“ procesul de elaborare a creaţiei artistice, ajungând să semene (chiar să fie!) cu o bufniţă care citeşte (înghite!) tot ce scrie acesta (opera absorbită de dublul obscur al naratorului!). Sunt multe secvenţe narative care pot sugera ideea că ficţiunea e mai consistentă ca realitatea, că, nu-i aşa?, viaţa imită literatura, că ficţiunea artistică nu e numai o realitate suprapusă, ci chiar un avatar al realului, negativul acestuia. Oricâte interpretări am da romanului (dacă îl considerăm roman), naraţiune densă şi suficientă sieşi, rămâne mereu ceva inexplicabil, care rupe coerenţa hermeneutică. Ne permitem, totuşi, să mai sugerăm cititorului român să fie atent la câteva elemente ale naraţiunii, fără să avem, Doamne fereşte, pretenţia că am oferit „grila“ de lectură şi înţelegere: alteritatea, ezoterismul – ca rezultat al tensiunilor dintre stilistica revelării şi stilistica obscurizării, motivul umbrei ca fiinţă autonomă şi ca epifanie a realului, limbajul magico-iniţiatic, parabolic, meditaţia ca model de „falsificare“ a realului, motivul androginului, existenţa hipnotică, obsesia oglinzii deformante, creatoare de halucinaţii, percepţia lumii sub anestezie totală, motivul literar al femeii-mandragoră, absurdul realului revelat printr-o ficţiune „pe dos“, ciudate şi neaşteptate sinestezii semiotice – la care „participă“ semnele realului (perceput mai ales olfactiv) şi semnele avatarurilor realului (percepute auditiv), călătoria onirică, motivul camerei-sicriu, care concentrează spaţiul şi timpul etc.

În critica literară iraniană contemporană există aproape

50 de interpretări ale *Bufniţei...,* în care se apelează la idei din teoria culturii, filozofie, morală, mitologie, religie, epistemologie, literatură, semiotică, drept islamic, psihologie, psihanaliză, sociologie, semantică etc. O parte din aceste interpretări (unele depăşind, în ceea ce priveşte numărul de pagini, romanul însuşi!) a fost adunată într-o carte, cu un titlu ascunzând o nefericită iluzie: *Aceasta este* Bufniţa oarbă. Nu „aceasta“ este *Bufniţa oarbă,* domnilor! Cu cât încerci să-i dai de capăt, cu atât întrebări noi răsar, întunecându-le pe celelalte, iar răspunsurile care se nasc răstălmăcesc sau anulează (prin asimilare) vechile păreri...

Mania găsirii de „noduri şi semne“, ceea ce e bine pentru o operă mare, începuse încă din timpul vieţii scriitorului. Fiecare dintre interpreţi trăia în secret bucuria, iluzorie de altfel, că a descoperit „cheia“ romanului, „grila“ unei înţelegeri fără rest...

Nedorind neapărat să-şi explice opera, ca Gide în jurnalul său, Sādegh Hedāyat a încercat, în discuţii particulare sau în articole (răspunsuri la întrebările cititorilor), să demitizeze neintenţionalitatea ideatică a cărţii. Merită cu prisosinţă să spicuim câteva „luări de poziţie“: ,,*Bufniţa oarbă e plein d’effets* conştiente, foarte calculate, precise [...]. Fiecare pagină e condusă ca o partitură muzicală. Pasajele care par cele mai imaginare sunt chiar cele asupra cărora am muncit cuvânt cu cuvânt. Otrava, căci e otravă înăuntru, am distilat-o picătură cu picătură. Întâi mă întrebam ce voiam să spun, apoi căutam cea mai bună formă, tonul cel mai convenabil [...]. Unii [...] au crezut că personajul din *Bufniţa oarbă* sunt eu. E adevărat, bineînţeles, eu sunt autorul, dar detaşat de narator. Fiecare frază e intenţională... nimic din delirul unui opioman. Când descriam scena asta înfricoşătoare, râdeam cu lacrimi. [...] Şi totuşi asta e opera

mea cea mai clară. Nimic nu-i extraordinar în ea. Dar se vede? *J'ai surtout fait des transpositions.* Să luăm cazul numărului 24, care e o măsură de timp, de bani, de monede vechi... Naratorul spune sincer că asta e singura bogăţie a vieţii sale... Ce este un an? Un tur, un tur complet. Şi aşa mai departe... [...] Leacurile bizare pe care doica i le dă naratorului. Nu sunt invenţiile mele. Le-am copiat după *Canonul* lui Avicenna, fără să le modific deloc."

După propriile mărturisiri, pentru fundamentarea asemănării tatălui cu unchiul, cu negustorul de mărunţişuri, cu naratorul etc, a folosit lucrarea *Dublul şi Don Juan,* de Otto Rank, iar pentru dragoste, *Lady Macbeth în sat,* de N. Leskov. Tentativă de clarificare? Sau dorinţă secretă de obscurizare a operei? E pariul cititorului român...

Traducerea acestui roman a început în anul 1978, când studiam limba persană la Universitatea din Teheran, ca bursier al statului român, în anul al II-lea. Ca orice intelectual român curios, i-am întrebat pe prietenii mei iranieni care e cel mai dificil roman persan, pentru că aş vrea să-l traduc în română. Mi-au răspuns pe loc: *Bufniţa oarbă!,* dar n-am înţeles de ce s-au uitat la mine condescendent... Aveam să înţeleg destul de repede: textul era aproape încifrat, scris într-o limbă aproape sinonimică, redundantă, bogată în fraze ce păreau rupte dintr-un discurs fundamental, dar care nu puteau fi reperate... Era un text fără „gravitaţie", acronic, iar eu, un biet începător într-o limbă de trei ori mai bogată ca engleza sau... franceza! O primă variantă am terminat-o în ţară, în 1979. Până la găsirea formei celei mai apropiate de original, convenabile limbii române şi potenţialului cititor român, am scris 15 variante. Nu ştiu dacă cea încredinţată tiparului i-ar fi plăcut unui Hedāyat cunoscător al limbii

noastre! Au fost multe descurajări, renunţări, reluări şi multă hârtie... destinată coşului! Părea că din noianul literelor persane mă priveau ochii lui Sādegh Hedāyat, înfricoşaţi şi descurajanţi totodată!

Până la urmă, obişnuindu-mă cu textul, trăind în intimitatea lui atâţia ani – printr-o curioasă empatie literară şi ideatică -, am avut sentimentul că am scris eu însumi această carte. Nu e visul oricărui traducător? Limba română, atât de încercată în confruntările cu atâtea texte „sacre“ ale umanităţii, a ieşit, sperăm, biruitoare. Textul persan s-a lăsat asimilat, chiar dacă e aproape intraductibil! Ce rău îmi pare, domnule Hedāyat, nu poţi afla că *Bufniţa oarbă* e primul roman iranian în echivalenţe lingvistice româneşti!... Mulţumesc cerului că m-a eliberat...

Gheorghe Iorga

În viaţă sunt răni care, precum lepra, rod încet în singurătate sufletul şi-l distrug.

Există dureri ce nu se pot destăinui nimănui, fiindcă se obişnuieşte ca aceste încercări incredibile să fie socotite drept accidente sau evenimente rare şi ciudate, iar dacă cineva le descrie cu vorba sau cu pana, oamenii, respectând opiniile admise în mod curent, pe care le împărtăşesc, de altfel, şi ei, acceptă povestea, dar cu un zâmbet sceptic şi dispreţuitor. Pentru că omul n-a găsit încă un remediu acestui flagel, iar singurul leac e uitarea pe care o dau vinul şi somnul artificial, provocat de opiu şi de stupefiante. Dar ce păcat că efectul acestui gen de medicamente e trecător şi, în locul uşurării, după un timp, durerea crește violent!

Oare va pătrunde cineva, într-o zi, secretele acestor accidente metafizice, acestor reflexe ale umbrei sufletului, perceptibile numai în năucirea care separă somnul de starea de veghe?

În ceea ce mă priveşte, mă voi mărgini să relatez o experienţă de acest ordin, a cărei victimă am fost şi care m-a tulburat atât de mult, că n-o voi uita niciodată; cât voi trăi, până în ziua Eternităţii, până în momentul în care voi câştiga acele tărâmuri a căror esenţă scapă înţelegerii şi simţurilor noastre, semnul său funest îmi va otrăvi viaţa – îmi va otrăvi, am scris, dar voiam să spun, mai degrabă, că am purtat

totdeauna în mine această cicatrice şi că voi rămâne pentru totdeauna marcat de ea.

Mă voi strădui să scriu ce-mi amintesc, ce mi-a rămas în minte din înlănţuirea evenimentelor, poate reuşesc să-mi fac o judecată generală cu privire la ele; nu, voi ajunge cel mult să cred, să mă cred pe mine însumi – fiindcă pentru mine n-are nici o importanţă dacă ceilalţi cred sau nu. Mă tem doar că mâine mor şi nu m-am cunoscut încă. Într-adevăr, practica vieţii mi-a revelat abisul înfricoşător care mă separă de ceilalţi: am înţeles că trebuie, pe cât posibil, să tac şi să păstrez pentru mine ceea ce gândesc. Iar dacă acum m-am hotărât să scriu e numai pentru a mă face cunoscut umbrei mele – umbră încovoiată pe un perete, care înghite tot ce scriu. Pentru ea vreau să fac o experienţă: să văd dacă ne putem cunoaşte mai bine unul pe altul. Fiindcă de când am rupt orice legătură cu ceilalţi, vreau să mă cunosc mai bine pe mine însumi.

Gânduri zadarnice! – fie, dar ele mă torturează mai mult decât orice realitate. Oare aceşti oameni care îmi seamănă şi care ascultă în aparenţă de aceleaşi nevoi, de aceleaşi pasiuni, de aceleaşi dorinţe ca mine nu există întru amăgirea mea? Sunt altceva decât un pumn de umbre create doar pentru a-şi bate joc de mine şi a mă înşela? Tot ce simt, văd şi judec nu e cumva o himeră neîmpăcată cu realitatea?

Nu scriu decât pentru umbra mea proiectată de lampă pe perete; ei trebuie să mă fac cunoscut.

Pentru prima dată în această lume josnică, plină de sărăcie şi mizerie, am crezut că o rază de soare mi-a luminat viaţa. Ce păcat însă că n-a fost rază de soare, ci doar o strălucire trecătoare, un meteor, care s-a arătat sub

aparenţele unei femei, ale unui înger mai degrabă. În lumina care O mărginea, mi-am văzut numai pentru o clipă, în spaţiul unei secunde, toate nenorocirile vieţii şi le-am înţeles grandoarea şi frumuseţea. Dar această licărire s-a pierdut curând în genunea tenebrelor, unde în mod fatal trebuia să dispară. Nu, n-am ştiut să păstrez această rază fugară. După trei luni, nu, două luni şi patru zile, Îi pierdusem urma, dar amintirea ochilor Săi magici, a strălucirii lor ucigătoare nu înceta să mă chinuie. Cum puteam s-O uit, când era atât de strâns legată de existenţa mea?

Nu, nu-i voi dezvălui niciodată numele: siluetă eterată, subţire, vaporoasă, cu doi ochi imenşi, miraţi, strălucitori, în profunzimile cărora viaţa mea ardea şi se topea încet şi dureros, Ea nu mai are legături cu lumea asta josnică şi feroce. Nu, nu trebuie să-I pângăresc numele cu lucruri pământeşti.

După ce s-a stins, m-am retras în general din societatea oamenilor, din cercul cretinilor şi fericiţilor. M-am refugiat în vin şi opiu, ca să pot uita. Zilele mi se scurgeau, mi se scurg încă, între cei patru pereţi ai camerei. Întreaga mea viaţă s-a scurs între patru pereţi.

De dimineaţă până seara, mă ocupam cu desenele de pe învelitorile destinate truselor de scris2 – tot timpul mi-l dedicam desenatului şi consumului de alcool şi opiu. Alesesem munca asta ridicolă, decoratul învelitorilor pentru truse de scris, ca să mă amăgesc şi să-mi omor timpul.

Din fericire, locuinţa mea e situată în afara oraşului, într-un colţ tăcut şi liniştit, departe de viaţa tumultuoasă a oamenilor. Împrejurimile sunt absolut pustii; de jur-împrejur, ruine. Numai dincolo de râpă se văd case de lut turtite, îndesate; de acolo începe oraşul. Mă întreb care nebun, ce

persoană excentrică a construit cocioaba asta care datează cel puţin de pe vremea Potopului. Chiar cu ochii închişi, îi văd cu precizie cele mai mici unghere şi mă simt apăsat de atmosfera ce domneşte aici. Casă pe care n-o poţi vedea decât desenată pe vechile truse de scris. Trebuie să-mi notez toate acestea ca să mă asigur că n-am fost indus în eroare, trebuie să explic toate acestea umbrei mele proiectate pe perete. Da, o singură satisfacţie îmi rămânea, o foarte mică satisfacţie: între cei patru pereţi ai camerei, desenam pe învelitori pentru truse de scris, îmi petreceam timpul cu o asemenea distracţie ridicolă. Dar, după ce am văzut cei doi ochi, după ce am văzut-O pe Ea, am încetat cu desăvârşire să mai înţeleg sensul şi valoarea oricărui efort sau mişcări.

Lucru straniu, de necrezut, nu ştiu de ce motivul compoziţiilor mele nu se schimba niciodată. Desenam, totdeauna, un chiparos sub care era ghemuit un bătrân adus de spate, asemănător yoghinilor din India. Îmbrăcat într-o aba3, cu capul înfăşurat într-un turban, îşi ţinea degetul arătător de la mâna stângă pe buze, imobilizat într-un gest care exprima mirarea4. În faţa lui, o fată îmbrăcată în negru se apleca mult spre el să-i ofere o floare de nufăr – un pârâu îi separa. Oare mai văzusem înainte această scenă sau îmi fusese sugerată în somn? Nu ştiu. Ştiu doar că niciodată nu desenam altceva. Involuntar, mâna mea plăsmuia acest tablou. Mai ciudat era că se găseau amatori pentru desenele mele; chiar trimiteam astfel de piei desenate în India, prin intermediul unchiului meu, care le vindea şi îmi expedia banii.

Această scenă îmi pare în acelaşi timp apropiată şi îndepărtată, nu mai ştiu bine. Tocmai mi-am adus aminte de ceva. Am spus că trebuie să-mi scriu memoriile. Totuşi, evenimentul s-a produs cu mult după aceea şi nu are nici o legătură cu subiectul meu. În urma lui am renunţat în

întregime la desen. Asta s-a petrecut acum două luni, nu, acum două luni şi patru zile.

Era în a treisprezecea zi după *Nouruz*[5]. Mulţimi de oameni invadaseră împrejurimile oraşului. Închisesem fereastra camerei pentru a lucra în pace. Crepusculul era aproape. Desenam cu ardoare. Dintr-odată uşa s-a deschis şi a intrat unchiul meu. Eu nu-l văzusem niciodată, pentru că, încă foarte tânăr fiind, plecase într-o îndepărtată călătorie. Era, se pare, armator. Mi-am imaginat că a venit să trateze cu mine vreo afacere, fiindcă auzisem că practica şi negoţul. În orice caz, unchiul era un bătrân cocoşat, cu capul înfăşurat într-un turban indian şi umerii acoperiţi de o aba gălbuie, zdrenţuită. Avea faţa înfofolită într-un fular de lână, dar i se vedeau gulerul larg răscroit şi pieptul acoperit cu păr. Puteai să-i numeri unul câte unul firele din barba rară, care-i ieşeau din pliurile fularului. Avea ochii bolnavi şi roşii şi buză-de-iepure. Semănam, cumva de departe şi într-un mod ridicol: ai zice portretul meu reflectat de o oglindă deformantă. Nu mi l-am imaginat niciodată altfel pe tata. Abia intrat, omul se chirci într-un colţ al camerei. M-am gândit să pregătesc ceva pentru a-l primi cum se cuvine. Am aprins lampa şi am căutat peste tot, sperând să găsesc ceva de pus pe masă, orice, deşi ştiam că în casă nu mai era nimic: nu-mi mai rămăsese nici opiu, nici băutură. Deodată, ca prin minune, privirea îmi fu atrasă de raftul de sus al etajerei. Am văzut o sticlă de vin vechi, pe care o primisem ca moştenire. Cred că această licoare fusese preparată cu ocazia naşterii mele[6]. Sticla era sus pe raft; nu mă gândisem niciodată la ea, uitasem cu desăvârşire că la mine ar putea exista aşa ceva. Ca să ajung la raftul superior, m-am urcat pe un taburet ce se găsea în preajmă. În timp ce mă întindeam să iau sticla, am privit deodată prin lucarna de aerisire. Pe câmpul din spatele casei,

am văzut un bătrân cocoşat, aşezat sub un chiparos, şi o fată tânără, nu, mai degrabă un înger din cer, stând în faţa lui, aplecată, şi oferindu-i un nufăr albastru cu mâna dreaptă; bătrânul îşi rodea unghia de la degetul arătător al mâinii stângi.

Fata era chiar în faţa mea, dar nu părea să acorde vreo atenţie la nimic din ce se petrecea în preajma Ei. Privea fără să vadă, un surâs extatic şi inconştient Îi îngheţase pe buze, ca şi cum S-ar fi gândit la cineva absent. Prin lucarnă I-am văzut atunci ochii teribili şi fermecători, plini parcă de un reproş amar, ochi tulburători, miraţi, ameninţători şi promiţători totodată. Scânteia vieţii mele se pierdu în profunzimea acestor pupile strălucitoare, cu expresie misterioasă. Această oglindă fascinantă îmi absorbi întreaga fiinţă şi mă purtă în ţinuturi unde gândirea umană îşi pierdea orice putere. Ochii oblici turcmeni, animaţi de o splendoare supranaturală şi îmbătătoare, înspăimântau şi atrăgeau în acelaşi timp, de parcă ar fi văzut cu ei privelişti înfricoşătoare şi metafizice pe care nimeni nu putea să le vadă; pomeţi proeminenţi, frunte înaltă, sprâncene subţiri şi împreunate, buze cărnoase, întredeschise – ai fi zis că un lung sărut arzător tocmai le abandonase, însă fără să le potolească. Părul negru, dezordonat Îi încadra faţa palidă; o şuviţă i se lipise de tâmplă7. Delicateţea picioarelor şi impasibilitatea eternă a mişcărilor spuneau mult despre existenţa Ei trecătoare şi fragilă, numai o dansatoare dintr-o pagodă indiană putea avea mişcările Ei armonioase. Atitudinea melancolică şi bucuria Sa sfâşietoare arătau că nu era o creatură obişnuită, de altfel, frumuseţea Ei nu era naturală: Se înfăţişa ca o privelişte din visul unui opioman...

Ea făcea să urce în mine ardoarea dragostei pe care o împrăştie mandragora. Cu silueta Ei zveltă, cu liniile suave

alunecând de-a lungul umerilor, braţelor, sânilor, pieptului, coapselor, pulpelor, părea abia smulsă din îmbrăţişarea perechii Sale: ca mandra-gora-femelă separată de mascul.

Purta haine negre chinezeşti, uzate, care I se lipeau de corp. În timp ce O priveam, Ea părea că vrea să sară peste pârâul care O despărţea de bătrân, dar nu reuşea; atunci bătrânul, fără să-şi modifice expresia feţei, izbucni în râs, un râs exasperant, de care ţi se zbârlea părul, un râs dur, discordant, sarcastic – ecou al unui râs venit de pe lumea cealaltă.

Cu sticla într-o mână, tremurând de frică, am sărit de pe scaun. Nu ştiu de ce tremuram. Era un tremur teribil şi plăcut, ca şi când mă trezisem brusc dintr-un somn odihnitor şi înfricoşător totodată. Am pus sticla jos şi mi-am înfundat capul între mâini. Am rămas aşa câteva minute, câteva ore? Nu ştiu. După ce mi-am revenit, am luat sticla de vin şi am intrat în cameră. Mi-am dat seama că unchiul plecase şi lăsase uşa dechisă – o crăpătură ca o gură de mort; dar râsul bătrânului îmi răsuna încă în urechi. Se înnoptase; lampa fumega, dar tremurul plăcut şi înfricoşător pe care îl simţisem rămăsese încă viu în mine. Din această clipă viaţa mi s-a schimbat. A fost de ajuns o singură privire pentru ca acest înger din ceruri, această fecioară diafană să facă să pătrundă în mine fluidul Ei până în străfundurile sufletului, care scapă inteligenţei omeneşti.

Între timp îmi pierdusem cunoştinţa. Mi se părea că-I ştiam dinainte numele. Strălucirea ochilor Săi, culoarea Sa, mirosul Său, gesturile Sale, totul mi-era familiar, de parcă spiritul meu fusese în contact cu spiritul Ei, în lumea anterioară a arhetipurilor, şi trebuia să se întâlnească, având origine şi substanţă comună. Chiar în această viaţă terestră, proximitatea Ei îmi era necesară. Nu doream s-O ating, mi-

era suficient să simt cum se întrepătrund aurele corpurilor noastre. Teribilă aventură! De la prima privire mi s-a părut că O cunosc. Oare nu întotdeauna doi îndrăgostiţi au impresia că s-au mai întâlnit şi că sunt legaţi unul de altul prin fire misterioase? În această lume murdară, aspiram la dragostea Ei, numai la dragostea Ei. Putea oare să mă obsedeze altcineva? Dar râsul sec, înfricoşător al bătrânului, acel râs sinistru rupsese legăturile care ne uneau.

Toată noaptea m-au obsedat aceste gânduri. Am vrut să merg de mai multe ori să privesc prin lucarnă, dar mă temeam să nu aud din nou râsul bătrânului. Am petrecut a doua zi pradă aceloraşi stări. Puteam să renunţ la a O vedea? Până la urmă, în ziua următoare, plin de temeri şi tremurând, m-am hotărât să pun sticla de vin la locul ei. Am tras perdeaua; peretele era acolo, în faţa mea, negru, tenebros, acoperit de acea obscuritate care îmi invadase viaţa. Nici gând de deschizătură, nici gând de fereastră dând în exterior. Lucarna pătrată era astupată ermetic, iar amplasamentul pe care-l ocupase nu se mai distingea de restul peretelui, ca şi când n-ar fi fost acolo niciodată. Am tras scaunul mai în faţă. Degeaba am bătut cu pumnul în perete, ca un nebun, în zadar am ascultat cu urechea şi am căutat la lumina lămpii, nu era nici urmă de deschizătură – pură pierdere de timp să lovesc peretele gros, masiv, ca un bloc de plumb.

Puteam oare să renunţ pentru totdeauna? Însă nu depindea de mine să O revăd. Ca un suflet chinuit am aşteptat, am pândit, am căutat. Zadarnic! Am explorat pas cu pas împrejurimile casei, şi asta nu o zi sau două, ci două luni şi patru zile. Ca un asasin care se întoarce la locul crimei, ca un somnambul, mă învârteam în jurul casei, în fiecare zi, în preajma amurgului. Ajunsesem să cunosc toate pietrele şi

pietricelele din jur. Cu toate acestea, nu era nici urmă de chiparos, pârâu sau de persoanele pe care le văzusem. Degeaba am îngenuncheat, noaptea, sub clar de lună, degeaba am implorat, umilindu-mă, copacii, pietrele, luna – poate privise luna –,degeaba am chemat toate creaturile în ajutor, n-am căpătat nici cel mai mic indiciu. Am înţeles foarte bine că toate eforturile sunt inutile, de vreme ce Ea nu putea fi compatibilă cu lucrurile acestei lumi. Astfel, apa cu care-Şi spăla cosiţele nu putea fi decât dintr-o fântână unică şi necunoscută sau poate izvora dintr-o peşteră vrăjită. Hainele Sale nu erau ţesute din lână sau bumbac obişnuit şi nu le cususe o mână de om oarecare. Era o fiinţă excepţională. Am înţeles că florile acelea de nufăr nu erau flori obişnuite. Aveam de-acum certitudinea că, dacă Şi-ar fi udat faţa cu apă obşnuită, S-ar fi ofilit imediat, iar dacă ar fi cules cu degetele Ei lungi şi subţiri o floare pământească de nufăr, degetele i s-ar fi veştejit pe loc, ca nişte petale. Am înţeles toate acestea! Această fecioară, nu, acest înger, era pentru mine sursă de uimire şi de inefabilă revelaţie. Fiinţa Ei subtilă şi impalpabilă trezise în mine adoraţia şi nu mă îndoiam că privirea unui străin, a unui om normal, ar fi întinat-O şi ar fi veştejit-O.

Din momentul în care am pierdut-O, iar între noi s-a ridicat un zid de piatră, un dig umed, fără lucarnă, apăsător ca plumbul, mi-am dat seama că, pentru totdeauna, viaţa mea e inutilă şi fără sens. Ea lăsase fără răspuns mângâierea privirilor mele şi nu împrăştiase voluptatea profundă pe care o resimtisem la vederea Ei – pentru că nu mă observase. Aveam totuşi nevoie de ochii Ei! O singură privire din partea Ei ar fi fost suficientă pentru a găsi soluţii tuturor problemelor de filozofie şi tuturor enigmelor teologiei. O singură privire a Ei, şi toate misterele s-ar fi risipit.

De atunci mi-am mărit dozele de alcool şi opiu. Din

nefericire, aceste remedii fără speranţă nu reuşiseră să-mi paralizeze sau să-mi amorţească mintea, să-mi procure uitarea. Dimpotrivă, zi de zi, ceas cu ceas, minut cu minut, spiritul Ei, trupul, figura Ei mi se materializau înaintea ochilor cu şi mai mare vigoare.

Cum puteam să uit? Când ochii mi-erau deschişi sau închişi, în somn sau în momentele mele de veghe, Ea era mereu prezentă, prin găurile de aerisire ale camerei, ca o noapte care a cuprins sufletul şi raţiunea oamenilor, în această deschizătură pătrată care se căsca spre exterior. Nu mai aveam linişte, cum puteam să am? Luasem obiceiul să ies în fiecare zi, la asfinţitul soarelui. Nu ştiu de ce, mă încăpăţânasem să găsesc pârâul, chiparosul şi tufa de nuferi. Mă obişnuisem cu plimbarea cum mă obişnuisem cu opiul; era ca şi cum o forţă mă constrângea să fac asta. În timp ce mergeam, nu mă gândeam decât la ea, la prima viziune pe care am avut-o despre Ea, şi voiam să găsesc locul unde O văzusem în a treisprezecea zi după *Nouruz.* Dacă aş fi găsit locul, dacă aş fi putut să mă aşez sub chiparosul acela, cu siguranţă că în viaţa mea s-ar fi înstăpânit liniştea. Pe naiba! Doar smârcuri şi nisip fierbinte, oase de cai morţi şi câini adulmecând gunoaiele!

Oare într-adevăr O întâlnisem? Niciodată! Am văzut-O numai pe ascuns, printr-un orificiu, printr-o lucarnă nenorocită de la alcovul meu. Eram asemenea unui câine înfometat adulmecând gunoaiele, căruia i se face frică şi fuge să se ascundă când vede pe cineva aducând coşul, dar apoi se întoarce să aleagă, dintre resturi proaspete de mâncare, bunătăţile care-i plac. Eram chiar acel câine. Lucarna se închisese – Ea era pentru mine ca un buchet de flori proaspete aruncate la gunoi.

În seara ultimei ieşiri, vremea era urâtă şi ploioasă, o

ceaţă groasă acoperea împrejurimile. În atmosfera asta umedă, care atenua vioiciunea culorilor şi insolenţa liniilor, încercam o senzaţie de libertate şi de calm; ploaia îmi spăla gândurile negre. Or, în această noapte, ceea ce n-ar fi trebuit să se întâmple s-a întâmplat. Hoinăream, inconştient. În orele de singurătate şi în minutele a căror durată nu mi-o amintesc prea bine, ca ivită din negură, faţa Sa vaporoasă îmi apărea cu mai multă insistenţă ca oricând, faţa Ei maladivă, asemănătoare miniaturilor care ornează pielea truselor de scris.

Cred că se scursese o bună parte din noapte când m-am întors. Ceaţa se îndesise atât de tare, că nu vedeam pe unde merg. Dar, odată ajuns în faţa uşii, datorită obiceiului şi graţie unui simţ special pe care îl căpătasem în cursul plimbărilor mele nocturne, am desluşit o formă îmbrăcată în negru, silueta unei femei aşezate pe banca de lângă casă.

Am scăpărat un băţ de chibrit ca să caut gaura cheii, dar, nu ştiu de ce, privirea mi s-a îndreptat involuntar spre silueta neagră, spre doi ochi mari, tenebroşi şi oblici, care licăreau în mijlocul unei fete livide şi uscăţive. Ochii aceştia care mă fixau fără a vedea îi ştiam deja. Chiar dacă nu i-aş fi văzut înainte, i-aş fi recunoscut. Nu, nu mă înşelasem: era Ea. Mut de uimire şi nemişcat, eram asemenea unui om care visează, care ştie că visează, ar vrea să se trezească, dar nu poate. Chibritul arse până la capăt, frigându-mi degetele. Atunci mi-am revenit. Am răsucit cheia în broască, uşa se întredeschise. M-am dat de-o parte. Ea se ridică şi, precum cineva care cunoaşte drumul, traversă coridorul întunecos şi deschise uşa de la camera mea. O urmai. Am aprins lampa, precipitat. Ca să văd că Se întinsese pe patul meu. Faţa Îi rămânea în umbră şi nu ştiam dacă mă vede sau nu, dacă poate să mă audă sau nu. Nu părea speriată, nici hotărâtă să

reziste. Părea mai degrabă că venise aici fără să ştie.

Era bolnavă, Se rătăcise? Venise inconştient, ca o somnambulă. Nu poate să-şi imagineze nimeni prin ce stări sufleteşti am trecut în acele clipe. Simţeam un fel de durere plăcută şi inefabilă. Nu, nu mă înşelasem. Era aceeaşi femeie, aceeaşi fecioară; intrase în camera mea fără să Se mire de nimic, fără să spună un cuvânt. Mi-am închipuit mereu că exact aşa va fi prima noastră întâlnire. Părea cufundată într-un somn profund, fără sfârşit; trebuia să fi plonjat într-adevăr într-un somn abisal, ca să ai un astfel de vis. Pentru mine, tăcerea aceasta ţinea de viaţa eternă, pentru că nu se poate vorbi în veşnicie, în starea fără început şi sfârşit.

Pentru ochii mei, era femeie, dar avea, în acelaşi timp, ceva supraomenesc. Faţa Ei ştergea din memoria mea toate celelalte feţe; eram năuc. Tot contemplând-O, am început să tremur, iar genunchii mi se înmuiară. În clipa asta, în ochii Ei mari, peste măsură de mari, umezi şi strălucitori ca două sfere de diamant negru într-o baie de lacrimi, mi-am văzut întreaga aventură dureroasă a vieţii. În ochii Săi, ochii Săi negri, am găsit eterna şi adânca noapte pe care o căutam; am plonjat în tenebrele lor teribile şi încântătoare. Mi se părea că ei fac să ţâşnească din străfundurile fiinţei mele o vigoare imensă. Pământul îmi fremăta sub picioare şi, chiar dacă aş fi căzut, aş fi încercat o plăcere inexprimabilă.

Inima încetă să-mi mai bată; mi-am ţinut răsuflarea; îmi era teamă să respir şi să O văd dispărând ca un nor sau ca un fum. Tăcerea Ei miraculoasă ridicase între noi un zid de cristal. Mă sufocam de această clipă, de această oră, de această veşnicie. Ochii ei obosiţi se închiseră încet, ca şi cum văzuseră un lucru supranatural pe care nimeni nu putea să-l contemple. Ca şi cum văzuseră moartea. Pleoapele I se

lăsară în jos; eu eram asemenea unui înecat care se ridică la suprafaţa apei, după chinurile agoniei. Am început să tremur; tremuram de febră; îmi ştergeam cu mâneca sudoarea care îmi inundase fruntea.

Trăsăturile Sale păstrau acelaşi calm şi aceeaşi imobilitate, doar că păreau mai bolnăvicioase şi mai slăbite. Era tot întinsă, rozându-şi unghia de la degetul arătător al mâinii stângi. Faţa Îi era palidă. Prin veşmintele negre şi subţiri care I se mulau pe corp se distingea conturul pulpelor, braţelor, pieptului, întregului Ei trup.

Cum avea ochii închişi, m-am aplecat să O privesc mai bine. Dar cu cât Îi examinam faţa mai mult, cu atât părea că Se îndepărtează de mine. Am simţit deodată că nu ştiam nimic din secretele inimii Sale şi că nu ne lega nimic. Aş fi vrut să spun ceva, dar mă temeam ca sunetul vocii mele să nu-I rănească urechile, urechile Sale atât de delicate, obişnuite fără îndoială cu o anumită muzică celestă, îndepărtată şi suavă.

Mi-a trecut prin minte că poate I-o fi foame sau sete. M-am dus în alcov să caut ceva pentru ea, deşi ştiam bine că nu se găsea nimic în casă. Totuşi am avut o revelaţie: pe raftul de sus se afla o sticlă de vin vechi pe care o moştenisem de la tata. M-am suit pe taburet şi am luat-o. Cu paşi de lup m-am apropiat de pat. Am găsit-O adormită, ca un copil obosit. Dormea profund, iar genele Ei lungi se întreţeseau asemenea firelor de catifea. Am desfundat sticla şi, încet, I-am turnat pe gât o ceaşcă de vin, printre dinţii încleştaţi. Pentru prima dată în viaţa mea am simţit născându-se în mine o linişte spontană. Văzându-I ochii ce se închiseseră, abcesul care mă rodea, demonul mascul care îmi biciuia carnea cu ghearele sale de fier se calmase. Mi-am adus scaunul, l-am aşezat lângă pat. M-am uitat ţintă la faţa Ei. Ce faţă de copil!

Ce fizionomie stranie! Era oare cu putinţă ca această femeie, această fecioară, îngerul acesta crud (nu ştiam ce nume să-I dau) să trăiască o viaţă dublă, atât de calmă şi de naturală? Acum, puteam să-I simt căldura corpului şi să respir parfumul jilav urcând din părul Ei negru şi greu. Nu ştiu de ce, am ridicat mâna tremurândă – o mână ce nu mă mai asculta – şi I-am mângâiat cârlionţii, mereu lipiţi de tâmple. Apoi mi-am înfundat degetele în părul Ei. Părul Îi era rece şi umed, rece, foarte rece, ca şi când Ea murise acum câteva zile. Era moartă, fără nici o îndoială! I-am pus mâna pe sân, în dreptul inimii – nu se simţea nici cea mai mică bătaie. Am adus o oglindă şi I-am ţinut-o în dreptul gurii. Nici cea mai mică urmă de viaţă.

Am vrut să O încălzesc cu căldura trupului meu, să-I comunic propria mea căldură în schimbul acestui frig al morţii. Credeam că, în felul acesta, poate reuşeam să-I dau sufletul meu. M-am dezbrăcat şi m-am băgat în pat, lângă Ea. Eram lipiţi unul de altul ca rădăcinile mandragorei, mascul şi femelă. De altfel, corpul Său era asemenea celui al mandragorei-femelă, separată de masculul ei: ardea de aceeaşi pasiune ca mandragora. Gura-I era acră şi amară ca miezul de castravete. Tot trupul Îi era de gheaţă. Simţeam cum îmi îngheaţă sângele în artere, iar acest frig mă pătrundea până în inimă. Toate eforturile mele se dovediră inutile. Am coborât din pat şi m-am îmbrăcat. Nu, nu era o iluzie, Ea era acolo, în camera mea, în aşternutul meu, îmi dăruise corpul Ei, îmi dăruise trupul şi sufletul.

Atâta timp cât fusese vie, iar ochii Îi erau plini de viaţă, doar amintirea lor mă tortura. Acum, insensibilă, rece, cu ochii închişi, venise să mi se abandoneze. Cu ochii închişi!

Ea era aceea care îmi otrăvise întreaga viaţă. Nu, viaţa mea fusese dinainte destinată otrăvii. N-aş fi putut trăi altceva

decât o viaţă otrăvită. Ea venise acum, aici, în camera mea, dăruindu-mi corpul şi umbra Sa. Sufletul Ei fragil şi trecător, fără legătură cu lumea terestră, se strecurase afară din negrele şi vechile-I haine chinezeşti, părăsise carnea care îl făcea să sufere şi să se refugieze în lumea umbrelor rătăcitoare, antrenând, mi se părea, şi propria-mi umbră pe urmele lui. Dar trupul Îi căzuse aici, insensibil şi imobil. Muşchii destinşi, venele, nervii, oasele se pregăteau să putrezească şi să ofere o hrană suculentă viermilor şi şobolanilor din măruntaiele pământului. Iar eu, eu trebuia să petrec o noapte lungă, obscură, rece, fără sfârşit în compania unui cadavru, în această cameră asemenea unui mormânt, printre tenebrele eterne care mă înconjurau, infiltrându-se până şi în pereţi. Atunci mi se păru că de când lumea şi pământul, de când existam eu însumi, am avut drept însoţitor, în lumea tenebroasă, un cadavru – un cadavru inert şi inteligent.

În această clipă gândurile îmi îngheţară. O viaţă singulară şi stranie se năştea în mine; existenţa mea era legată de toate creaturile care mă înconjurau şi de toate umbrele care tremurau în jurul meu. Eram profund, indisolubil unit cu lumea, cu ritmul fiintelor şi al naturii. Prin fire oculte, un curent morbid luase naştere între mine şi toate elementele. Nici un vis nu-mi părea contrar ordinii naturale. Puteam să pătrund cu uşurinţă secretele vechilor miniaturi, pe acelea ale cărţilor de filozofie celor mai grele, stupiditatea eternă a formelor şi speciilor, pentru că, în acest moment, participam la gravitaţia pământului şi a cerurilor, la creşterea plantelor şi la mişcarea animalelor. Trecutul şi viitorul, aproapele şi departele erau una cu viaţa mea emotivă. În astfel de împrejurări, fiecare individ îşi caută refugiul într-un obicei puternic înrădăcinat, într-o manie: alcoolicul bea,

scriitorul scrie, sculptorul sculptează, pe scurt, orice persoană, ca să pună capăt chinurilor sale şi să-şi descarce sufletul şi complexele, recurge la mobilul cel mai puternic al vieţii sale; şi în asemenea ocazii se poate întâmpla ca un artist adevărat să dea viaţă unei capodopere. Dar eu, eu care n-aveam nici un talent, eu, nefericitul decorator de truse de scris, eu ce puteam face? Obişnuit să produc în serie imagini seci, lucioase, fără suflet, ce puteam să desenez ca să devină o capodoperă?

Cu toate acestea, mă simţeam invadat de entuziasm şi pătruns de o ardoare intensă: era ca o vervă, ca o inspiraţie singulară... Voiam să fixez pe hârtie aceşti ochi care se închiseseră pentru totdeauna, pentru a le perpetua amintirea. M-am lăsat antrenat de acest impuls. De fapt, n-aveam nici un control asupra mea şi, când eşti închis cu un cadavru... Ideea asta mă umplu de o bizară bucurie.

Ca să închei: am stins lampa care fumega. Am adus două sfeşnice şi le-am aprins deasupra capului Ei. La lumina tremurândă a lumânărilor, trăsăturile feţei deveneau mai calme, iar în umbra luminoasă a camerei luau o expresie misterioasă şi diafană. Am scos hârtia şi toate cele necesare. M-am apropiat de patul Său (căci, de acum, patul Îi aparţinea). Voiam să desenez liniştit, după natură, această faţă condamnată să se descompună lent şi să fie resorbită de neant, această faţă care părea imobilă şi imuabilă, fixându-i pe hârtie liniile esenţiale, alegându-le pe acelea care mă frapaseră. Un crochiu, oricât de sobru ar fi el, trebuie să trezească o impresie, să aibă un suflet. Eu, care mă obişnuisem să execut desene în serie pe pielea truselor de scris, mă vedeam constrâns să-mi pun la treabă inteligenţa pentru a exprima idealul, pentru a reda, adică, ceea ce imaginaţia mea atribuia fizionomiei sale în mod obsedant.

Trebuie să privesc faţa, să închid ochii şi apoi să transpun pe hârtie liniile pe care le reţinusem. Poate descopeream astfel opiul capabil să liniştească un suflet chinuit? M-am refugiat în imobila viaţă a liniilor şi formelor.

Această temă îi convenea de minune caracterului meu de pictor macabru – desen după cadavru. Eram într-adevăr un portretist de cadavre. Dar ochii, ochii Săi închişi, aveam nevoie să-i văd acum din nou? Nu se întipărise oare, suficient de profund, imaginea lor în spiritul, în creierul meu?

Nu ştiu. Până dimineaţă, am executat mai multe crochiuri, dar nici unul nu răspundea aşteptărilor mele. Le sfâşiam unul după altul, fără să renunţ, totuşi, fără să simt cum trece timpul.

Se lumina de ziuă. Prin sticla ferestrelor, o lumină tulbure se revărsa în cameră. Eram absorbit de o schiţă pe care o găseam mai bună decât pe celelalte. Dar ochii? Acestor ochi acuzatori, care păreau să-mi reproşeze greşelile de neiertat, lor nu reuşeam să le redau strălucirea. Întreaga lor viaţă, amintirea lor se şterseseră din memoria mea. Eforturile mele rămâneau zadarnice. Degeaba I-am tot potrivit faţa, nu ajungeam să le regăsesc expresia. Apoi, am văzut cum, dintr-odată, obrajii Ei se colorează insensibil într-un roşu ce amintea culoarea cărnii expuse pe tejgheaua măcelarilor. Se reînsufleţi. Ochii, peste măsură de mari şi miraţi, ochii Săi, în care se concentrase toată splendoarea vieţii şi care străluceau cu o lumină morbidă, ochii bolnavi şi mustrători se deschiseră încet şi mă fixau. Apoi se închiseră din nou. Era pentru prima dată când sesiza că exist. Asta nu dură mai mult de o clipă, dar fu suficient pentru a-mi permite să prind expresia pe care o căutam şi să o fixez pe hârtie. Am reprodus-o cu vârful peniţei şi de astă dată n-am mai rupt desenul.

M-am ridicat şi m-am apropiat încet de Ea. O credeam vie, reînviată, dragostea mea insuflând viaţă în trupul Său. Dar, fiind lângă Ea, am simţit miros de cadavru, de cadavru în putrefacţie. Viermi minusculi se încolăceau pe Ea şi, în lumina lumânărilor, doi cărăbuşi zburau în jurul corpului. Ea era moartă de-a binelea. Dar atunci cum I s-au deschis ochii? Nu ştiu. Visam sau totul era aievea?

Nu mă întrebaţi asta, mai ales. Esenţialul era faţa Ei – nu, ochii Ei. Acum îi aveam; sufletul lor, pe hârtie, îmi aparţinea. Trupul îmi era de-acum inutil, acest corp, condamnat să se resoarbă în neant, să servească drept hrană viermilor şi şobolanilor din măruntaiele pământului. Ea Se supunea de-acum voinţei mele; nu mai eram sclavul Ei. Puteam să-I văd ochii de câte ori voiam. Cu toată precauţia necesară, am luat desenul şi l-am pus în caseta de metal în care îmi păstram banii; am ascuns totul în alcov.

Noaptea se risipi cu paşi de lup, poate se odihnise suficient, lepădându-se de oboselile sale. Se făceau auzite zgomote îndepărtate şi uşoare. Poate visa vreo pasăre migratoare. Poate creşteau plantele. Stelele palide dispărură în spatele grămezilor de nori. Pe faţă simţeam respiraţia calmă a dimineţii. Cântatul cocoşilor se înălţa de departe.

Ce să fac cu cadavrul? Cu un cadavru care începea să putrezească! Întâi mi-a venit în minte să-l îngrop chiar în cameră, apoi m-am gândit să-l scot afară şi să-l arunc într-o fântână, într-o fântână înconjurată de nuferi albaştri. Dar câte calcule, câtă trudă şi dibăcie îmi trebuia ca să nu mă vadă nimeni! În plus, nu voiam, nu voiam s-O atingă vreo privire străină. Trebuia să execut totul singur, cu propriile mele mâini. La dracu’! La ce-mi servea să-I supravieţuiesc? Dar Ea? Nici un om obişnuit, nimeni în afară de mine nu trebuia să-I vadă cadavrul. Niciodată! Ea venise la mine, încredinţându-Şi

trupul de gheaţă şi umbra, ca să nu fie văzută de cineva, nici murdărită de o privire străină. Până la urmă mi-a venit o idee: să tai cadavrul în bucăţi, să pun bucăţile în cufăr, în vechiul meu cufăr, s-O duc departe, foarte departe de ochii oamenilor şi s-O îngrop.

De data asta n-am mai ezitat. Am luat un cuţit cu mâner de os, care se afla în alcov. Mai întâi am tăiat cu infinite precauţii veşmântul subţire şi negru care, ca o pânză de păianjen, Îi făcuse corpul prizonier, singurul voal ce O acoperea. Părea să fi crescut, talia era mai înaltă ca de obicei. Apoi i-am tăiat capul; din gât îi curseră câteva picături de sânge închegat şi rece. Au urmat braţele şi picioarele. Am aşezat trunchiul şi membrele în cufăr, în ordine, le-am acoperit cu hainele Ei, aceleaşi haine negre. În sfârşit, am tras capacul, am încuiat cufărul şi am pus cheia în buzunar. Când am terminat, am respirat uşurat. Am ridicat cufărul şi l-am cântărit în mână. Era greu. În viaţa mea n-am mai simţit o astfel de oboseală. Nu, n-aş fi putut pentru nimic în lume să car singur cufărul.

Afară se înnorase din nou; o ploaie măruntă începu să cadă. Am ieşit din casă în speranţa că o să găsesc pe cineva care să mă ajute să car cufărul. În jur, nici ţipenie de om. O clipă am scrutat depărtările. Am zărit prin ceaţă un bătrân cocoşat, aşezat sub un chiparos. Nu-i puteam vedea faţa, acoperită cu un fular mare. M-am apropiat încet de el. Înainte să-i fi adresat vreun cuvânt, începu să râdă discordant, sec şi înspăimântător, de mi se zbârli părul în cap. Spuse:

— Dacă vrei un hamal, l-ai găsit! Ha! Am şi un dric. Car morţi în fiecare zi şi-i îngrop în Şāh Abd-ol-Azim8, ha! Fac sicrie, am sicrie pe măsura fiecărui om, la fix. Sunt gata oricând, ha!

Râse în hohote, de i se scuturau umerii. I-am arătat cu mâna în direcţia casei. Dar fără să-mi dea răgazul să vorbesc, reluă:

— Nu-i nevoie, îţi cunosc casa. Fii gata, ha!

Se ridică. Eu m-am întors, am intrat în cameră şi cu mare greutate am târât cufărul macabru până în prag. Mă aştepta un car mortuar vechi şi rablagit, cu două mârţoage negre şi slăbănoage. Bătrânul era cocoţat pe capră, cu un bici lung în mână. Nici nu se uită la mine. Penibil de greu, am urcat cufărul în droşcă. Era acolo un amplasament special pentru sicrie; m-am întins pe locul acela, cu capul pe pervaz, ca să văd în jurul meu şi mi-am tras cufărul pe piept, ţinându-l cu amândouă mâinile.

Biciul şuieră; caii porniră sforăind. Aburii care ieşeau din nările lor lăsau o dâră ca de fum în aerul ploios; galopau cu salturi uşoare. Picioarele din spate, descărnate, cu copitele semănând cu ciotul mâinii unui hot, care, conform Legii9, după ce i se taie degetele, se înmoaie în ulei clocotit, se ridicau şi se lăsau fără zgomot. Zurgălăii de la gât răsunau în aerul umed, cu un timbru propriu. Un fel de calm absolut şi inefabil îmi pătrunse întreaga fiinţă, nu percepeam nici zdruncinăturile dricului. Simţeam doar cufărul apăsându-mi pieptul.

Cadavrul Său, corpul, mi se părea că greutatea lui îmi apăsase pe piept dintotdeauna. O ceaţă acoperea vecinătăţile drumului. Droşca traversa cu o viteză şi un calm stranii coline, câmpii, râuri. În jurul meu se derula o panoramă pe care n-o mai văzusem niciodată, nici în vis, nici în starea de veghe; de o parte şi de alta a drumului se vedeau munţi sub formă de dinţi de ferăstrău, copaci bizari, cu capetele retezate, blestemaţi, şi, printre ei, apăreau case cenuşii, în

formă de triunghi sau prismă, cu ferestre mici, sumbre, lipsite de geamuri. Păreau mai degrabă ochii tulburaţi ai cuiva care deliregază. Nu ştiu ce particularitate aveau pereţii, dar îţi semănau frig în inimă. Era de neconceput ca o fiinţă vie să fi locuit vreodată aici. Să fi fost oare locuinţe construite pentru umbra creaturilor celeste?

Vizitiul alesese fără îndoială un itinerar insolit sau un drum ocolit. În astfel de locuri, doar trunchiuri retezate şi arbori diformi se ridicau în împrejurimile drumului. De-a curmezişul, se zăreau case, unele joase, altele înalte, dar mereu cu o anume formă geometrică, conice sau trunchiuri de con, cu ferestre strâmte şi strâmbe, din care ieşeau nuferi albaştri, ce se căţărau de-a lungul pereţilor. Dintr-o-dată, spectacolul dispăru dincolo de ceaţa groasă. Nori grei, încărcaţi de umiditate, apăsau pe creasta colinelor; o ploaie fină se pulveriza în aer ca un praf rătăcit şi nesigur. După ce rulase atâta timp, droşca se opri la piciorul unui munte înalt, despuiat. M-am debarasat de cufăr şi m-am ridicat.

Pe coasta muntelui se afla un loc pustiu, paşnic şi plăcut. Era un loc pe care nu-l mai văzusem vreodată, dar mi se păru că-l recunosc, fiind familiar imaginaţiei mele. Solul era acoperit cu mlădiţe de nuferi albaştri care nu răspândeau nici un parfum. Am avut impresia că până acum nimeni nu călcase pe acest pământ. Am lăsat cufărul jos. Bătrânul vizitiu se întoarse şi-mi spuse:

— E foarte aproape de Şāh Abd-ol-Azim. Nici că se putea un loc mai bun pentru tine, neam de pasăre nu zboară pe-aici...

M-am căutat prin buzunare să-l plătesc pe vizitiu: n-aveam la mine mai mult de doi *gherani* şi un *abassi*10. Omul izbucni în acelaşi râs uscat şi înfricoşător:

— Nu-i nimic, îmi dai după. Ştiu unde stai. Mai ai treabă cu mine? Să ştii că nu mă jenez să sap o groapă, ha! Ha! Uite, am să sap o groapă pentru cufărul tău chiar aici, pe malul pârâului, lângă nuferi, apoi am să plec.

Bătrânul sări de pe capră cu o agilitate de care nu-l credeam capabil. Am apucat cufărul şi ne-am îndreptat amândoi spre un trunchi de copac ce se afla pe malul unui pârâu secat. Spuse:

— E bine aici?

Fără să aştepte răspunsul, începu să sape cu un hârleţ şi un târnăcop pe care le avea cu el. Am pus cufărul jos şi am rămas în picioare, năuc. Bătrânul, aplecat, se puse pe treabă cu toată dexteritatea unui specialist. Săpând în pământ, găsi un obiect care mi se păru un vas emailat. Îl înfăşură cu o batistă murdară. Se ridică, în sfârşit:

— Asta-i groapa. La fix, pe măsura cufărului, ha!

M-am căutat prin buzunare să-i plătesc: n-aveam la mine decât doi *gherani* şi un *abassi.* Bătrânul izbucni într-un râs uscat şi îngrozitor:

— Nu-i nevoie, nu face nimic, îţi ştiu casa. Şi apoi, în schimbul plătii, am găşit vasul ăsta, e un vas de Ragheh11, din vechiul oraş Rey, ha!

Apoi râse de i se scuturau umerii cocârjaţi; strângând sub braţ vasul înfăşurat în batista murdară, se îndreptă spre droşcă şi se instală pe capră cu o agilitate deosebită. Biciul şfichiui în aer, caii porniră spumegând. Zurgălăii de la gâtul lor răsunau în aerul umed cu un timbru special. Pe neşimţite, atelajul dispăru în întregime într-un nor de ceaţă.

Deîndată ce am rămas singur, am răsuflat uşurat. Mi se părea că tocmai m-am eliberat de o greutate apăsătoare care

îmi strivea pieptul. O acalmie plăcută mă cuprinse din cap până-n picioare. Privii în jur. Mă aflam într-un loc înconjurat de coline şi munţi albaştri. Pe o înălţime se vedeau ruine, vechi monumente construite din cărămizi masive şi, foarte aproape, albia secată a unui pârâu. Locul era retras, pustiu; domnea liniştea. În adâncul inimii eram fericit şi credeam că atunci când ochii Săi mari se vor trezi din somnul pământesc, vor găsi o privelişte în armonie cu natura Ei. În astfel de momente, Ea trebuia să rămână departe de fiinţele umane, de ceilalţi morţi, tot aşa cum, atunci când trăia, se ţinuse departe de viaţa celorlalţi.

Am ridicat cu grijă cufărul şi l-am aşezat în groapă. Dimensiunile erau exact pe măsura lui. Totuşi, pentru ultima oară, doar pentru ultima oară, am vrut să mai privesc înăuntru. M-am uitat în jur, nici ţipenie. Am scos cheia din buzunar şi l-am deschis. Dar când, dând de-o parte pulpana veşmântului negru, am văzut sângele închegat şi, printre viermii care colcăiau, ochii Săi mari, întunecoşi, fixându-mă, goliţi de orice expresie, buimaci, ochii Săi în străfundurile cărora se îneca întreaga mea viaţă, m-am grăbit să închid capacul; l-am acoperit cu pământ; am tasat pământul cu piciorul. Am adunat mlădiţe de nuferi albaştri, fără miros, sădindu-le pe mormânt; în sfârşit, am împrăştiat pietriş pe amplasamentul gropii, pentru a şterge orice urmă şi a face imposibilă identificarea mormântului. M-am achitat atât de bine de această povară, încât eu însumi eram incapabil să mai disting ceva.

Terminându-mi treaba, mi-am examinat hainele; erau murdare de pământ şi rupte, pline de cheaguri negricioase de sânge. Doi cărăbuşi zburau în jurul meu, viermi minusculi mişunau, lipindu-mi-se de corp. Am vrut să curăţ petele de sânge care îmi acopereau hainele, dar cu cât îmi umezeam

cu salivă mâneca şi cu cât frecam mai mult, cu atât sângele se întindea şi se îngroşa. Se împrăştia pe mine şi îi simţeam răceala vâscoasă pe toată suprafaţa corpului. Era aproape de asfinţit. Cădea o ploaie fină. Involuntar, am luat urma pe care o lăsaseră roţile dricului; când s-a făcut întuneric, m-am rătăcit. Fără ţintă, fără să mă gândesc la nimic, mergeam încet, în obscuritatea opacă. Nu ştiam unde mă duc. O pierdusem; Îi văzusem ochii mari în sângele închegat şi mergeam înăuntrul unei nopţi tenebroase, înăuntrul unei nopţi profunde, care îmi copleşise întreaga viaţă. Se stinseseră pentru totdeauna cei doi ochi ce o luminaseră. Mi-era totuna dacă ajungeam sau nu undeva.

Domnea o linişte absolută. Am simţit că toate fiinţele mă abandonaseră; m-am refugiat lângă obiectele neînsufleţite. O legătură se stabilise între mine şi ritmul naturii, între mine şi obscuritatea profundă care coborâse în sufletul meu. Pentru oameni, o astfel de linişte e ca o limbă neinteligibilă. Voluptatea mă ameţea. Mi se făcu greaţă, iar picioarele mi se înmuiară. Pradă unei oboseli nesfârşite, m-am aşezat pe o piatră funerară, în cimitirul de la marginea drumului. Mi-am luat capul între mâini şi am reflectat, plin de perplexitate, la mine însumi. Deodată, un râs uscat şi înspăimântător mă readuse la realitate. M-am întors: lângă mine era aşezat un om cu faţa înfofolită într-un fular. Ţinea sub braţ un obiect înfăşurat într-o batistă. Mă privi şi spuse:

— Sigur voiai să mergi în oraş şi ai pierdut drumul, ha? Fără îndoială că te întrebi ce pot să fac în cimitir la ora asta din noapte. Nu-ţi fie frică, trăiesc cu morţii; sunt gropar. Nu-i nimic rău în asta, ha! Ştiu şi cele mai mici cărări de pe aici. Ca să vezi, astăzi am fost să sap un mormânt şi din pământ a ieşit acest vas. Ştii, e un vas de Ragheh, din vechiul oraş Rey, ha! Şi-apoi, nu-i nimic, ţi-l dau ca amintire.

M-am căutat prin buzunare şi am scos doi *gherani* şi un *abassi.* Cu un râs sec şi îngrozitor, bătrânul spuse:

— Niciodată, nu face nimic. Te cunosc, îţi cunosc casa. Am o droşcă la doi paşi de aici. Hai să te duc, ha! E foarte aproape.

Puse vasul pe pulpana hainei mele şi se ridică. Râdea atât de tare, că-i tremurau umerii. Am luat obiectul şi am urmat silueta aplecată a bătrânului. La cotul drumului staţiona un car funebru rablagit, cu doi cai negri costelivi. Cu o agilitate deosebită, bătrânul se căţără pe capră. Am urcat şi eu în droşcă şi m-am întins pe locul în care se amplasează sicriul, cu capul sprijinit pe pervaz, în aşa fel încât să văd în jurul meu. Am pus vasul pe piept, ţinându-l cu mâna.

Biciul pocni în aer. Caii porniră spumegând. Înaintau cu salturi înalte şi uşoare, atingându-şi copitele de pământ, cu eleganţă şi fără zgomot. Zurgălăii de la gât răsunau în aerul umed, cu un timbru unic. De dincolo de nori, stelele contemplau pământul, asemenea unor pupile de ochi strălucitori ţâşnind dintr-un sânge negru, închegat. O tihnă plăcută mă cuprinse. Dar vasul îmi apăsa pe piept ca un cadavru. Copacii suciţi, cu ramurile lor strâmbe, păreau că se țin de mână, de teamă să nu alunece în obscuritate şi să cadă. Case bizare, ca dinţii de ferăstrău, cu forme geometrice, cu ferestre întunecoase, de parcă erau părăsite, străjuiau drumul. Dar pereţii revărsau aceeaşi lumină alburie şi bolnavă ca a licuricilor. Copacii treceau înfricoşători, grupuri-grupuri, rânduri-rânduri, fugind unul după altul, ai fi zis că tulpinile de nuferi le puneau piedică şi ei cădeau la pământ. Mă năpădi un miros de cadavru, de carne putredă. Un miros de cadavru, ca şi când corpul meu fusese dintotdeauna impregnat de el, iar eu îmi petrecusem întreaga viaţă dormind într-un sicriu negru, în timp ce un bătrân

cocoşat, a cărui faţă nu o vedeam, mă învârtea în ceaţă, printre umbre rătăcitoare.

Droşca se opri. Am luat vasul şi am sărit jos. Eram în faţa uşii. Am intrat în casă în cea mai mare grabă, am pus pachetul pe masă şi m-am dus să iau cutia de tablă care îmi servea drept casetă şi pe care o pusesem în alcovul vecin cu camera mea. Mă întorsei la uşă, cu intenţia să i-o dau bătrânului vizitiu drept recompensă pentru serviciile sale. Dar omul dispăruse, nici urmă de el, nici de droşca lui. Dezamăgit, m-am întors în cameră. Am aprins lampa. Am scos vasul din batista în care era înfăşurat şi l-am curăţat de pământ cu mâneca hainei. Era un vas vechi emailat, violet şi translucid. Avea reflexul castaniu-auriu al elitrelor de cărăbuş. Pe una dintre feţe era decorat cu un cadru în formă de romb, făcut dintr-o ghirlandă de nuferi albaştri. Iar în centrul cadrului...

În centrul cadrului în formă de romb era desenată faţa Ei. O faţă de femeie, cu ochii negri imenşi, mai mari ca de obicei, ochi acuzatori care păreau să-mi reproşeze un păcat de neiertat, de care eu însumi n-aveam cunoştinţă. Doi ochi înfricoşători şi fermecători, dar în acelaşi timp plini de nelinişte şi mirare, ameninţători şi încărcaţi de promisiuni. Aceşti ochi te înspăimântau şi te absorbeau totodată. Răspândeau o lumină supranaturală şi îmbătătoare. Avea pometii proeminenţi, fruntea înaltă, sprâncenele subţiri I se uneau, buzele cărnoase erau întredeschise, două şuviţe din părul Ei ciufulit I se lipeau de tâmple.

Am scos din cutia de tablă portretul pe care I-l făcusem noaptea trecută, pentru a-l confrunta cu desenul de pe vas. Nici cea mai neînsemnată diferenţă. Păreau copiate unul după altul. Erau unul; de altfel, erau făcute de aceeaşi mână, cea a bietului decorator de truse de scris.

Poate că spiritul artistului care ornase vasul intrase în mine în timp ce desenam şi îmi condusese degetele. Era imposibil să disting cele două desene unul de altul. Doar că al meu fusese executat pe hârtie, în timp ce desenul de pe vas era dintr-un vechi email translucid, materie care împrumuta portretului un suflet straniu şi făcea să-i apară în ochi o lumină nefastă.

Nu, era incredibil! Aceiaşi ochi mari, goliţi de gânduri, aceeaşi fizionomie, ermetică şi naivă totodată! Nimeni n-ar putea înţelege ce am simţit atunci. Aş fi vrut să fug din mine însumi. Era posibilă o astfel de coincidenţă? Îmi apăru din nou întreaga mizerie a vieţii mele. Nu-mi erau de-ajuns doar ochii Ei? Acum erau două care mă priveau cu aceiaşi ochi! Nu, asta era peste poate! Ochii aceia îngropaţi acolo, aproape de munte, sub chiparos, pe malul râpos al pârâului secat; ochii aceia ascunşi sub nuferi albaştri, în sângele gros, printre viermi, lighioane şi reptile adunate în jurul lor: ochii spre care se vor grăbi în curând plantele, să le scormonească orbitele cu rădăcinile lor, pentru a le suge seva, mă priveau acum, animaţi de o viaţă stăruitoare. Niciodată n-aş fi crezut că pot fi lovit de aşa un blestem! Totuşi, un sentiment de vinovăţie mă făcea să încerc, în străfundurile fiinţei mele, o bucurie unică şi absurdă. Înţelegeam că avusesem pe vremuri un însoţitor în mizeria mea. Nu fusese oare decoratorul din vechime, acest decorator care pictase vasul acum câteva sute sau mii de ani, tovarăşul meu de suferinţă? Nu trecuse prin aceleaşi stări sufleteşti ca mine? Eu, care mă crezusem până atunci cea mai nefericită fiinţă, înţelegeam, în sfârşit, că în vremea când printre oamenii ale căror oase se făcuseră de mult praf şi pulbere şi ale căror celule supravieţuiseră, poate, amestecate cu cele de nuferi albaştri, înţelegeam, în sfârşit, că printre locuitorii caselor de pe colină,

construite din cărămizi grele, trăia un mizerabil desenator, un desenator blestemat, probabil cel mai sărac decorator de truse de scris, seamănul meu. Acum ştiam; ştiam că arsese şi el, că se mistuise pentru doi ochi negri mari, exact ca mine. De-ajuns ca să mă consoleze.

În sfârşit, am pus desenul alături de vas, apoi m-am dus să-mi pregătesc vasul cu cărbuni, pe care, după ce jarul s-a înroşit bine, l-am aşezat în faţa celor două imagini. Am tras câteva fumuri de opiu. În plin extaz, m-am uitat ţintă la cele două portrete, căci voiam să mă concentrez, şi doar fumul subtil de opiu putea să mă ajute şi să-mi ofere linişte spiritului.

Am fumat tot ce-mi mai rămăsese din opiu, aşteptând ca drogul să-mi risipească toate dificultăţile, îndepărtându-mi vălul de pe ochi şi dizolvându-mi amintirile îndepărtate, cenuşii şi confuze. Speranţa nu se lăsă aşteptată, ba mai mult: gândurile deveniră în curând exacte, imense, fascinante. Mă găseam într-o stare comparabilă cu aceea pe care o încerci între somn şi luciditatea trezirii.

Apoi, a fost ca şi cum mi s-ar fi eliberat pieptul de o greutate, ca şi cum legile gravitaţiei încetaseră să mai existe pentru mine, de parcă îmi luasem avânt în siajul himerelor mele, acum vaste, delicate şi subtile. O indicibilă voluptate mă invadă. Mă eliberasem de greutatea corpului. Fiinţa mea tindea spre universul uşor şi insensibil al regnului vegetal – o lume calmă, dar plină de forme, de culori mirifice. Gândurile îşi pierdură coeziunea, topindu-se printre aceste contururi şi culori. Pluteam printre unde ce mă acopereau de mângâieri vaporoase. Îmi auzeam inima bătând, percepeam pulsaţiile arterelor. Totul căpătase o semnificaţie profundă şi îmi crea o imensă plăcere.

Aspiram din tot sufletul să mă abandonez somnului uitării. Şi dacă această uitare ar fi devenit nesfârşită, dacă ochii mei, închizându-se, ar fi putut să se scufunde, încet, dincolo de somn, în neantul absolut, în aşa fel încât să-mi pierd conştiinţa că exist, atunci fiinţa mea s-ar fi dizolvat în întregime într-o pată de cerneală, într-un sunet muzical, într-o rază colorată. Apoi, aceste unde şi forme ar fi devenit atât de mari, încât s-ar fi estompat până la pierderea perceptibilităţii lor. Şi dorinţa mea ar fi fost satisfăcută.

Puţin câte puţin, m-am scufundat în toropeală şi inconştientă – oboseală plăcută, aure subţiri ieşeau din carnea mea. Am simţit, după aceea, viaţa mea derulându-se invers. Încercam succesiv diferite stări sufleteşti, revedeam amintiri şterse, purificate, datând din copilărie. Mai mult decât le revedeam, le retrăiam, le retrăiam în totalitate. În fiecare minut, deveneam mai tânăr, mai copil. Dintr-odată, totul se estompă şi se întunecă. Mi se păru că întreaga mea fiinţă atârnă de un mic cârlig, în fundul unei fântâni adânci şi tenebroase. Apoi, m-am desprins. Alunecam, mă îndepărtam, fără să întâlnesc nici un obstacol. Era un abis fără limite, în sânul unei nopţi eterne. În sfârşit, voaluri vagi, imprecise, se succedară prin faţa ochilor mei. O clipă am traversat uitarea absolută. Când mi-am revenit, mă aflam din nou într-o cameră strâmtă. Mă menţineam într-o stare deosebită, care mi se părea insolită şi, totodată, naturală.

Climatul, aspectul noii lumi în care m-am trezit îmi erau întru totul familiare; aici mă simţeam chiar mai în largul meu decât în mediul care îmi servea drept cadru al existenţei anterioare – de parcă aceasta n-ar fi fost decât un reflex al existenţei mele reale. Era un alt univers, dar atât de imediat, atât de intim, încât aici mă regăseam în ambianţa mea

normală. Tocmai mă năşteam într-o altă lume, antică, dar mai apropiată şi mai naturală.

Era la lăsarea nopţii. O lampă cu ulei ardea în nişa din perete. Într-un colţ al camerei era un pat, dar nu puteam dormi. Trupul mi-era în flăcări; pete de sânge îmi ardeau abaua, fularul, mâinile. În ciuda febrei şi migrenei, eram pradă unei tulburări, unei frenezii deosebite, chiar mai puternice decât gândul să şterg sângele, chiar mai tari decât teama de sergentul de noapte care ar veni să mă aresteze. Mă aşteptam de multă vreme să cad în mâinile lui, dar eram ferm hotărât să golesc dintr-o înghiţitură, înainte de a fi prins, cupa cu vin otrăvit care se găsea pe etajeră. Ascultam de această nevoie de a scrie ca de o datorie. Voiam să alung demonul care, de atâta timp, mă tortura, voiam să-mi consemnez tortura pe hârtie. În sfârşit, după câteva ezitări, am tras lampa mai aproape şi am început în felul acesta:

Am crezut întotdeauna că nimic nu valorează mai mult decât liniştea şi că lucrul cel mai bun pe care-l poţi face e să imiţi buhaii-de-baltă, care-şi petrec vremea la malul mării, întinzându-şi aripile, în singurătatea lor. Dar eu nu mai am o astfel de posibilitate. Ireparabilul s-a produs. Cine ştie? Poate chiar acum sau mai târziu, peste o oră, o patrulă de gardieni beţi va veni să mă aresteze. N-am nici cea mai mică intenţie să-mi salvez hoitul. De altfel, mi-ar fi imposibil să neg, chiar dacă aş şterge urmele de sânge. Dar înainte de a cădea în mâinile lor, am să beau o cupă cu vin, din sticla pe care am primit-o ca moştenire şi pe care am pus-o acolo, pe etajeră.

Vreau să-mi storc întreaga viaţă cum storci un ciorchine de strugure, vărsându-i sucul picătură cu picătură, nu, vinul, ca pe agheasma împărtăşaniei de moarte12, în gâtul uscat al umbrei mele. Vreau numai, înainte de a pleca, să consemnez

pe hârtie răul, care, în acest colţ de cameră, m-a ros asemenea unui ulcer sau asemenea unei tumori. Pentru că îmi va fi mult mai uşor să-mi pun ordine în idei. E un testament? Nicidecum! N-am nici bani pentru judecători, nici religie pentru diavol13. Şi apoi, la cine aş mai putea ţine aici, pe pământ? Am renunţat deliberat la tot ce a fost viaţă. Când nu voi mai fi aici, la dracu'! Cine doreşte n-are decât să-mi citească hârţoagele rupte, nu-mi pasă absolut deloc! Nu scriu decât din nevoia de a scrie, care, pentru moment, a devenit indispensabilă. Am nevoie, din ce în ce mai multă nevoie, să-mi comunic gândurile fiinţei mele imaginare, umbrei mele. Umbra asta sinistră care se apleacă pe perete, la lumina lămpii, şi care pare să citească cu atenţie, să devoreze tot ce scriu. Cu siguranţă, ea înţelege mai bine decât mine. Numai umbrei mele pot să-i vorbesc cum trebuie. Ea mă obligă să vorbesc; numai ea poate să audă. Ea înţelege, bineînţeles... Voi stoarce sucul picătură cu picătură, nu, vinul amar al existenţei mele, în gâtlejul ei, apoi îi voi spune: „Iată viaţa mea!".

Cine m-ar fi văzut ieri ar fi văzut un tânăr debil şi bolnav, dar astăzi ar vedea un bătrân cocoşat, cu părul albit, ochii deştrămaţi, buză-de-iepure. Mi-era teamă să privesc afară, pe fereastră, teamă să mă văd în oglindă. Pretutindeni zăresc umbre, multiplicate la nesfârşit... şi totuşi, pentru a-i explica mai bine viaţa mea umbrei mele rupte în două, trebuie să povestesc ceva. Oh! Câte poveşti despre zilele copilăriei, dragoste, raporturi sexuale, căsătorie şi moarte, nici una adevărată! Născocirile, frazele frumoase, asta mă oboseşte.

Mă voi strădui să storc acest ciorchine. Dar conţine el oare cea mai mică urmă de realitate sau nu? Nu mai ştiu nimic. Nu ştiu unde mă aflu. Nu ştiu nici dacă această zdreanţă de cer de deasupra capului meu, dacă aceste

câteva palme de pământ pe care stau aparţin oraşelor Nişapur, Balkh sau Benares. În orice caz, nu mă mai încred în nimic.

Am văzut atâtea lucruri contradictorii şi am auzit atâtea cuvinte discordante! Tot privind, ochii mei s-au ros pe suprafaţa obiectelor, această coajă subţire şi tare care ascunde sufletul. Acum nu mai cred în nimic. În momentul ăsta chiar mă îndoiesc de greutatea şi stabilitatea lucrurilor, de realităţile cele mai evidente. Dacă aş lovi cu degetul mortarul pietrei din curte şi l-aş întreba: „Eşti stabil şi solid?"', nu ştiu dacă ar trebui să-l cred, în caz că răspunsul lui ar fi afirmativ.

Sunt oare o fiinţă autonomă şi dotată cu individualitate? Habar n-am. Tocmai m-am privit în oglindă. Nu m-am recunoscut. Nu, acest eu anterior a murit, s-a descompus. Şi totuşi nimic nu ne separă. Trebuie să-mi spun povestea. Dar de unde să încep? Viaţa toată e de fapt o naraţiune. Trebuie să storc ciorchinele de strugure şi, linguriţă cu linguriţă, să torn sucul în gâtlejul uscat al acestei umbre vetuste.

De unde să încep? Toate gândurile care-mi clocotesc sub craniu nu aparţin decât clipei prezente şi nu au nici oră, nici minut, nici dată. Un anumit incident survenit ieri îmi va părea cu mult mai vechi, cu mult mai insignifiant decât altul, petrecut acum câteva mii de ani.

Se poate ca, de când s-au rupt toate punţile între mine şi lumea celor vii, amintirile trecutului să se materializeze sub ochii mei. Trecut, viitor, zi, lună, an să aibă aceeaşi durată. Diferitele vârste, copilăria, tinereţea, bătrâneţea – cuvinte goale. Ele există doar pentru oamenii obişnuiţi, canalia – iată cuvântul pe care îl căutam –, pentru canalia a cărei viaţă comportă perioade şi limite bine determinate, ca anotimpurile,

şi se situează în zona temperată a existenţei. Dar viaţa mea n-a avut decât un singur şi uniform anotimp. S-ar zice că ea s-a scurs într-o regiune rece, în mijlocul tenebrelor fără sfârşit, în timp ce, veşnic, în corpul meu, ardea o flacără, la căldura căreia mă topeam precum ceara.

Între cei patru pereţi care îmi delimitează camera, în interiorul zidului de apărare care îmi închide existenţa şi gândurile, viaţa mea se topeşte puţin câte puţin, ca lumânarea. Nu greşesc, ea seamănă mai degrabă cu un buştean căzut la marginea vetrei, consumându-se, carbonizat de flacăra celorlalţi butuci, fără să ardă şi fără să rămână, în acelaşi timp, neatins. A fost doar sufocat de fum, de răsuflarea celorlalţi. Camera mea, asemenea tuturor celorlalte, a fost construită din cărămizi, peste ruinele miilor de case antice. Pereţii, tencuiţi cu var, poartă o inscripţie sub formă de friză, exact ca aceia ai mormântului14. Cel mai mic detaliu al acestei încăperi îmi mănâncă o groază de timp. De exemplu, pânzele de păianjen din colţuri – pentru că, de când am căzut la pat, mă ocup mai puţin de mine. Cuiul lung plantat în peretele gros a suportat leagănul meu şi al soţiei mele, poate şi greutatea altor copii. Puţin mai jos, s-a desprins molozul, iar pe bucata de zid dezgolită, respir mirosul lucrurilor şi fiinţelor care au locuit aici cu mult timp în urmă. Nici un curent de aer nu a reuşit până acum să risipească mirosul acesta persistent, greu, gros. Miros de transpiraţie, de boli vechi, de respiraţie, miros de picioare, de urină, de unt rânced, miros de rogojini putrezite, de omletă arsă, de ceapă prăjită, de infuzie, caş, caca de copil, mirosuri pe care le degajă camera unui băiat ajuns la pubertate; duhori venite din stradă; mirosuri moarte sau în agonie, dar încă vii, păstrându-şi fiecare individualitatea. Mai sunt multe altele, a căror origine nu se lasă decelată, dar ale căror urme

au supravieţuit.

Camera mea are un alcov obscur şi două lucarne care se deschid spre exterior, spre lumea canaliei. Una dintre ele dă în curte; de la cealaltă se poate vedea strada şi tot ea mă leagă de oraşul Rey. Un oraş supranumit Mireasa Lumii, având mii de străduţe încâlcite, case turtite, şcoli, caravanseraiuri. Un oraş, care trece drept cel mai mare din lume, respiră şi trăieşte dincolo de pereţii camerei mele. Când, în ungherul meu, închid ochii, îi ghicesc umbrele amestecate – e tot ce mă interesează cu privire la oraş, la palatele, moscheile şi grădinile sale.

Doar aceste două lucarne refac legăturile mele cu lumea exterioară, cu lumea canaliei; dar există în cameră, agăţată de perete, şi o oglindă în care pot să-mi văd faţa. În viaţa mea restrânsă, oglinda capătă o importanţă cu mult mai mare decât lumea canaliei, aceasta fiindu-mi complet străină.

Din toate priveliştile pe care mi le oferă oraşul, nu descopăr, de la lucarnă, decât prăvălia unui măcelar mizerabil, care-şi taie cele două oi pe zi; îl văd de fiecare dată când privesc afară. Dis-de-dimineaţă, i se aduc în faţa prăvăliei două mârţoage negre şi costelive, două gloabe ftizice, horcăind de o tuse profundă şi răguşită, cu picioarele descărnate, părând amputate de la copite, de parcă le-ar fi mutilat cineva, după prescripţiile unei legi barbare, pentru a le arunca cioturile în ulei clocotit. Fiecare dintre mârţoage poartă, atârnate pe flancuri, două carcase de oaie. Atunci, cu laba sa unsuroasă, măcelarul îşi mângâie barba de culoarea arbustului de Lawsonia, apoi, examinând cadavrele cu o privire de negustor, cântăreşte cu mâna coada lor grasă, pe urmă le duce şi le agaţă în cârligele măcelăriei. Mârţoagele pornesc sforăind, în timp ce măcelarul pipăie corpurile sângerânde, cu gâtul tăiat, cu ochii sticloşi, cu craniul violet

din care le ies pleoapele însângerate. În sfârşit, ia un cuţit cu mâner de os, le tranşează cu grijă şi, cu surâsul pe buze, le vinde carnea dezosată clienţilor săi. Cu ce plăcere face treaba asta! Sunt sigur că e chiar un fel de voluptate. Chiar câinele acesta mare şi galben care şi-a făcut din cartierul nostru teritoriul lui de acţiune şi care, cu capul în jos, ochii stinşi, urmează cu o privire nostalgică mâna omului, o ştie. El ştie că măcelarul găseşte o adevărată plăcere în exercitarea meseriei sale.

Puţin mai încolo, retras sub o boltă, stă un bătrân bizar; în faţa lui se întinde o rogojină imensă pe care a aşezat un cosor, două potcoave de cal, câteva perle colorate, un cuţit, o capcană pentru şoareci, cleştişori ruginiţi, o lingură pentru trusa de scris15, un pieptene ştirb, o lopată şi un vas emailat, acoperit cu o batistă murdară. Ore întregi, zile, luni, l-am studiat, de la lucarna mea, pe individul ăsta. E înţepenit într-o atitudine invariabilă. Are un fular jegos în jurul gâtului; poartă o aba din lână de cămilă şi părul alb de pe piept i se întrevede prin gulerul descheiat.

Pleoapele-I sunt arse, roase de o maladie tenace şi insolentă. De braţ are legată o amuletă16. În fiecare joi seara, spune versete din Coran printre dinţii săi galbeni şi rari17, s-ar crede că aşa îşi câştigă existenţa, căci n-am zărit nicicând pe nimeni cumpărând ceva de la el. Sunt convins că am mai văzut faţa acestui om în majoritatea coşmarurilor mele. Ce gânduri imbecile, ca iarba rea, pot să încolţească sub craniul ovoid, ras, sub turbanul care-l acoperă, dincolo de fruntea îngustă? Rogojina întinsă în faţa bătrânului; vechiturile acelea par să aibă o legătură secretă cu viaţa sa. M-am hotărât, de mai multe ori, să merg să-i vorbesc, să cumpăr ceva de la el, dar n-am îndrăznit niciodată. După doica mea, a fost olar în tinereţea ei, dar, din toate produsele sale, n-a păstrat decât

vasul ăsta. Acum, trăieşte din comerţul cu lucruri de ocazie.

Acestea erau legăturile mele cu lumea exterioară. Cât priveşte lumea interioară, nu-mi rămăseseră decât doica şi o femeie stricată; de fapt, era şi doica ei, era doica *noastră.* Eram nu numai din aceeaşi familie, femeia mea şi cu mine, dar doica ne alăptase în acelaşi timp. În plus, mama soţiei mele era un pic şi mama mea. Nu mi-am cunoscut niciodată părinţii, am fost crescut de matroana asta impozantă, cu părul cenuşiu. Deci toată afecţiunea mea filială s-a transferat către mama soţiei mele, iar acest sentiment n-a rămas fără urmări în ceea ce priveşte căsătoria mea.

Despre părinţii mei am auzit mai multe istorisiri. Una doar, spusă de doica mea, mi se pare veridică. Ea mi-a povestit că tata şi unchiul meu erau gemeni: amândoi aveau aceeaşi faţă, acelaşi mers, acelaşi caracter; chiar şi timbrul vocii lor era identic. De-abia îi distingeai unul de altul. Mai mult, exista între ei o aşa afinitate, că dacă unul se îmbolnăvea, celălalt începea şi el să se simtă rău. Cum se spune, erau ca două jumătăţi ale unui măr. Pe scurt, se apucară de comerţ. La douăzeci de ani, se duseră în India, pentru a vinde specialităţi de Rey: stofe, pânze imprimate, voaluri înflorate, stambe, paltoane, ace, şaluri, ceramică, argilă de spălat părul, piei pentru truse de scris. Tatăl meu se instală la Benares, iar pe fratele său îl trimise să umble prin alte oraşe ale ţării în scopuri comerciale. În curând, tata se îndrăgosti de o baiaderă, dansatoare în templul Lingam18, pe nume Bugam Daşi. Rolul ei consta în executarea dansurilor ritualice în faţa marii statui a zeului şi în a se ocupa de serviciul sanctuarului. Era o fată sociabilă, cu tenul măsliniu, cu sânii în formă de lămâie, cu ochii mari, turcmeni şi sprâncenele subţiri aproape împreunându-se, între care îşi punea o aluniţă artificială roşie.

Mi-o reprezint destul de bine pe baiaderă, mama mea, în sari de mătase colorată, brodat cu aur, cu faţa şi pieptul descoperite, un fular de brocart aruncat pe părul greu, la fel de negru ca noaptea cea veşnică; avea cocul înnodat la ceafă; brăţări îi împodobeau încheieturile mâinilor şi gleznele, purta o floare de aur în nări, ochi întunecoşi, turcmeni, voluptuoşi, dinţi strălucitori, dansa cu gesturi lente şi ritmice, în sunet de sitar19, tamburină, lăută, cimbal şi trompetă.

Muzică blândă şi monotonă pe care o executau bărbaţii goi, cu turbane pe cap. Muzică plină de o semnificaţie profundă, în care se regăseau toate secretele magiei, superstiţiilor, viciilor şi suferinţelor popoarelor Indiei. Pe parcursul mişcărilor sale armonioase şi al chemărilor senzuale, al gesturilor hieratice, baiadera se desfăcea ca o petală de trandafir. Fremăta pe toată lungimea umerilor şi braţelor, se înclina, se ridica din nou. Ce impresie puteau să-i facă tatălui meu toate mişcările sale, care comportau sensuri nepătrunse şi vorbeau un limbaj mut? Mai ales dacă adăugăm caracterului voluptuos al spectacolului, mirosul acru şi piperat al transpiraţiei acestei femei, amestecat cu parfum de iasomie şi ulei de santal. Parfumuri care-l aminteau pe cel al răşinii arborilor exotici şi trezeau senzaţii misterioase. Miros de cutie de medicamente, miros al acelor leacuri venite din India, păstrate în camerele copiilor, unguente necunoscute, provenind din ţinuturi unde supravieţuiesc obiceiuri străvechi. Fără îndoială că acest miros îl aveau şi infuziile mele. Toate astea au aţâţat reminiscenţele refulate pe care tatăl meu le purta cu el. Devenise nebun după baiaderă, atât de nebun, încât se converti la religia ei, la religia templului Lingam. După un timp, tânăra femeie se trezi însărcinată şi fu alungată din templu.

La puţin timp de la naşterea mea, unchiul se întoarse la

Benares şi, la rândul său, ca şi cum impulsurile lui ascultaseră de aceleaşi legi ca acelea ale tatălui meu, se îndrăgosti de baiaderă. Profitând de asemănarea fizică şi morală cu tatăl meu, ajunse repede la ţintă. Dar mama descoperi totul. Ea le declară că îi va părăsi pe amândoi, doar dacă nu cumva acceptă să se întreacă la proba cobrei, caz în care urma să-i aparţină supravieţuitorului. Iată în ce consta încercarea: tata şi unchiul urmau a fi închişi, cu o cobră, într-o încăpere întunecată. În mod normal, atunci când cel muşcat de şarpe va striga, îmblânzitorul ar deschide uşa şi l-ar elibera pe celălalt, căruia baiadera i-ar deveni soţie.

Înainte de fi închis în hrubă, în compania fratelui său, tatăl meu o rugă pe baiaderă să mai danseze o dată în faţa lui, să imagineze dansul sacru al templului. Ea consimţi şi dansă în sunetul flautului îmblânzitorului de şerpi, la lumina torţei. Mişcările pe care le făcea mama erau armonioase, încărcate de o semnificaţie profundă; aluneca şi se răsucea ca o cobră. După ce s-a terminat dansul, tata şi unchiul au fost împinşi în celula în care i se dăduse drumul reptilei. În locul strigătului aşteptat, se auzi o lamentaţie întreruptă de înfricoşătoare hohote de râs, apoi un urlet nebun. Uşa se dechise, unchiul ieşi. Faţa îi îmbătrânise brusc, iar părul... Frica, zgomotul pe care îl făcea bestia târându-se, şuieratul şarpelui furios, ochii săi scânteietori, imaginea dinţilor otrăviţi, a corpului său, a gâtului lung care se termina într-o excrescenţă sub formă de lingură, dominată de un cap minuscul, spaima făcură ca unchiul meu să iasă din hrubă cu părul alb. Fidelă angajamentului ei, baiadera îl luă de bărbat. Gândul cel mai îngrozitor a fost că nu s-a ştiut niciodată cine a scăpat, tatăl meu sau unchiul. Într-adevăr, proba zdruncinase spiritul supravieţuitorului, nefericitul nu-şi mai amintea nimic în legătură cu trecutul său. El nu mă recunoscu

şi acest detaliu mă îndeamnă să presupun că era unchiul. Oare această poveste nu e strâns legată de destinul meu? Ecoul acelui râs teribil, barbaria probei n-au lăsat urme adânci în mine? Nu eram direct interesat de această întâmplare? De atunci, n-am mai fost decât o gură în plus, un străin. În sfârşit, unchiul – sau tatăl meu – reveni la Rey pentru treburile lui, cu baiadera şi cu mine. Mă încredinţă surorii sale, mătuşa mea.

Doica mi-a spus că, în momentul despărţirii, mama i-a încredinţat mătuşii mele, rugând-o s-o păstreze, o sticlă de vin roşu amestecat cu venin de cobră, pentru mine. Ce amintire mai preţioasă putea să-i lase o baiaderă fiului ei? Vin roşu, elixir de moarte, dătător de linişte eternă! Ea însăşi se poate să-şi fi stors viaţa ca pe un ciorchine de strugure, lăsându-mi mie sucul, amestecat cu otrava care îl omorâse pe tatăl meu. Înţeleg acum cât de preţios era darul ei! Oare mai trăieşte? Poate, la ora la care scriu, se află în piaţa unui oraş îndepărtat din India, dansând la lumina unei torţe, cu gesturi asemănătoare celor pe care le-ar face dacă ar fi mușcată de o cobră. Femei, copii, bărbaţi goi s-au strâns în jurul ei, plini de curiozitate, în timp ce tatăl meu – sau unchiul –, încărunţit şi adus de spate, aşezat într-un colţ, o priveşte gândindu-se la hruba întunecoasă, la zgomotul pe care-l face şarpele furios târându-se, la şuieratul său, la capul său ridicat, la ochii scânteietori, la gâtul asemănător cu o lingură şi la semnul gri-închis în formă de ochelari, care se desluşea mai sus de gât.

Pe scurt, încă eram copil de tată, când am fost pus în braţele doicii, care-i dădea piept şi verişoarei mele primare, o stricată, viitoarea mea soţie. Am fost crescut de mătuşa mea, o matroană corpolentă, cu fruntea acoperită de un păr cenuşiu ce atârna în dezordine. Locuiam în aceeaşi casă cu

târfa asta, verişoara mea. Din ziua în care am avut un licăr de raţiune, am preţuit-o pe mătuşa mea ca pe o mamă. Am început s-o iubesc cu atâta adorare, că, mai târziu, m-am căsătorit cu fiica ei, sora mea de lapte, pentru simplul motiv că-i semăna.

Mai bine zis, m-am trezit constrâns s-o iau de nevastă: ea nu mi-a cedat decât o dată – n-am să uit asta –, la căpătâiul mamei ei moarte. Era într-o noapte, foarte târziu. Toată lumea dormea. Mă sculasem, în cămaşă şi chiloţi, să-mi iau un ultim rămas-bun de la defunctă şi m-am dus în camera mortuară. Două lumânări de camfor ardeau deasupra cadavrului. Cineva pusese un Coran pe stomacul nefericitei, ca să nu intre diavolul în corpul său. Am ridicat pânza care-i acoperea faţa. Faţa gravă şi atrăgătoare părea modelată de amprenta tuturor iubirilor pământeşti: expresia ei mă făcu să mă prosternez. Totuşi, moartea mi se părea un eveniment natural, banal. Un surâs dispreţuitor îngheţase în colţul buzelor dispărutei. Mă grăbeam să-i sărut mâna şi să mă retrag, când, întorcând capul, o văzui intrând, spre marea mea surpriză, pe târfa asta, acum soţia mea. În faţa rămăşiţelor pământeşti ale mamei sale, ea se lipi de mine, şi cu ce ardoare! Mă atrase spre ea şi mă copleşi cu săruturi pasionale. Îmi venea să intru în pământ de ruşine. Nu ştiam ce să fac. Cadavrul, dinţii încleştaţi aveau aerul că-şi bat joc de noi; surâsul moartei îşi schimbase expresia. Pierzându-mi controlul, am tras-o spre mine şi am îmbrăţişat-o, dar, chiar atunci, draperia neagră, de doliu, care masca intrarea în cameră, se dădu de-o parte: încovoiat, cu un fular legat la gât, apăru unchiul meu, tatăl acestei stricate. Avu un râs uscat, înfricoşător, de ţi se zbârlea părul pe cap. Râdea fără să ne privească, dar atât de tare, că-i tremurau umerii. Îmi venea să intru în pământ. Dacă aş fi avut putere, i-aş fi dat o

palmă zdravănă cadavrului care ne contempla cu o mutră dispreţuitoare. Ce infamie! Înspăimântat, am fugit în camera mea. Din cauza acestei uşuratice... Poate fusese constrânsă la o astfel de comedie pentru a mă forţa să mă căsătoresc cu ea.

Deşi frate de lapte, trebui s-o iau de soţie, pentru a salva onoarea familiei, căci fata nu era virgină – nu ştiam lucrul ăsta, de fapt, cum aş fi putut afla? Mi-au dat doar de înţeles. În noaptea nunţii, după ce am rămas singuri, oricât am implorat-o să se dezbrace, n-a vrut. Nimic nu putea s-o înduioşeze. Spunea: „Sunt la ciclu“. Fără să mă fi lăsat să mă apropii de ea, a suflat în lampă şi s-a dus să se culce în celălalt capăt al camerei, tremurând ca o frunză; ai fi zis că fusese aruncată într-o cuşcă, împreună cu un monstru.

Nimeni nu mă va crede, nici nu-i de crezut, ea nu mă lăsă s-o sărut pe buze. În a doua noapte m-am culcat în acelaşi loc ca în ajun, pe pământul gol; în nopţile următoare, la fel. Nu îndrăzneam. Pe scurt, multă vreme am dormit în partea cealaltă a camerei, pe pământul tare. Cine va crede? Timp de două luni, nu, două luni şi patru zile, am dormit departe de ea, direct pe pardoseală, fără să am curajul să mă apropii de ea.

Pregătise din timp o batistă virginală20, cu sânge de porumbel. Poate o păstrase pe cea din prima ei noapte de dragoste – pentru a-şi bate mai mult joc de mine. Atunci toată lumea mă felicită, oamenii îşi făceau cu ochiul. Gândeau, fără îndoială: „Uşuraticul a cucerit fortăreaţa, de ieri până azi!“. Ştiam să încasez: râdeau de prostia mea. Am jurat să scriu despre toate astea într-o zi.

Mi-am dat în curând seama că e o destrăbălată. Cu siguranţă că îi displăcusem din clipa în care *mollahul,* după

ce debitase câteva cuvinte în arabă, mi-o încredinţase. Voia să fie liberă. Într-o seară, în sfârşit, m-am hotărât s-o violez. Dar când am încercat să-mi pun planul în aplicare, îmi opuse o înverşunată rezistenţă. Izbutind să se elibereze, se ridică şi plecă. N-am avut altă satisfacţie decât să mă culc în noaptea aceea în patul său şi să mă las pătruns de căldura şi parfumul trupului ei, să mă lăfăi în voie. A fost singura dată în viaţa mea când am avut un somn tihnit. Mai târziu, ea s-a mutat în altă cameră.

Seara, când mă întorceam acasă, n-o vedeam nicăieri. Nu ştiam dacă venise sau nu; şi apoi, nici nu ţineam neapărat să ştiu – odată ce eram condamnat la singurătate, la moarte. Căutam prin toate mijloacele să intru în legătură cu amanţii ei. Nu mă va crede nimeni. Totuşi, din clipa în care aflam că-i place unul, îl pândeam, comiteam mii de josnicii şi-i debitam mii de platitudini, ca să mă împrietenesc cu el, să-l flatez, să-l îmbrobodesc. Și ce amanţi! Vânzătorul de maţe, muftiul, notarul, negustorul de măruntaie, băiatul de la dugheana din colţ, filozoful. Numele şi titlurile se schimbau, dar toţi erau nişte bădărani. Spre ei mergeau preferinţele ei. Și ce mârşăvie! Cât mă înjoseam! De necrezut! Mi-era teamă să nu-mi pierd soţia şi de aceea voiam să iau lecţii de bune maniere şi seducţie de la craidonii ei. Dar eu nu eram decât un mizerabil proxenet, căruia îi râdeau toţi proştii în nas. De altfel, cum să asimilez conduita şi manierele canaliei? Acum am înţeles: ei îi plăcea de oamenii ăştia pentru că erau neruşinaţi, stupizi şi dezgustători. Pasiunile ei erau indisolubil legate de murdărie şi moarte. Simţeam într-adevăr nevoia să mă culc cu ea? Oare fizicul ei mă făcuse să-mi pierd capul? Repulsia pe care i-o inspiram? Gesturile sale, înfăţişarea? Afecţiunea pe care încă din copilărie i-o promisesem mamei sale? Sau toate la un loc? Nu, nu ştiu. Constat numai că

femeia aceasta, târfa asta, vrăjitoarea asta, împrăştiase în toată fiinţa mea o otravă misterioasă care mă făcea să o doresc, ba, mai mult, făcea ca toţi atomii corpului meu să aibă nevoie de atomii corpului său. Îşi strigau nevoia. Aspiram din tot sufletul să fiu numai eu cu ea, pe o insulă pierdută, departe de oameni. Invocam cu toată voinţa mea un cataclism care să facă să crape această canalie ce respira, se agita şi se bucura dincolo de pereţii camerei mele. Dar, chiar aşa să se fi întâmplat, oare n-ar fi preferat nu ştiu ce animal, un şarpe indian, un dragon? O noapte cu ea, apoi să murim amândoi, unul în braţele celuilalt. Pentru mine era scopul suprem al vieţii.

Părea că târfei începuse să-i placă să mă tortureze. Ca şi când răul care mă devora nu era de-ajuns. Până la urmă, am renunţat la orice activitate. Am încetat să mai ies, cadavru ambulant. Nimeni nu ştia cauza. Bătrâna doică, martorul intim al morţii mele treptate, mă copleşea cu reproşuri. Din cauza târfei, auzeam oamenii murmurând pe la spate: „Biata femeie ! Cum poate să-l suporte pe ţicnitul de bărbatu-său?“. Aveau dreptate: era de necrezut în ce hal decăzusem.

Mă topeam din zi în zi. Câteodată, mă examinam în oglindă: obrajii îmi erau stacojii, luaseră culoarea cărnii de pe tejgheaua măcelăriei. Ardeam de febră, iar ochii mei aveau o expresie tragică şi voluptuoasă totodată. Mă complăceam în această nouă stare. Zăream, în fundul ochilor mei, umbra morţii. Ghicisem că trebuia să mor.

Chemară medicul, doctorul canaliei, doctorul familiei, care, cum se spunea, ne îngrijise pe toţi. Intră, cu turbanul de culoarea urinei şi trei fire de păr în barbă. Omul ăsta se lăuda că-i redase tinereţea bunicului meu. Mă îndopase, de mai multe ori, cu un amestec din lapte şi buruieni, împotriva voinţei mele. Odată, după ce a intrat, se instală la căpătâiul

meu, îmi luă pulsul, îmi examină limba şi, la urmă, îmi prescrise lapte de măgăriţă, infuzie de orz şi, de două ori pe zi, inhalaţii cu smirnă şi arsenic. De asemenea, îi încredinţă doicii mele reţete de infuzii şi unguente bizare, în compoziţia cărora intrau frunze de isop, măslinuţă, extrase de lemn-dulce, camfor, frunze de straşnic, ulei de granat, ulei de dafin, seminţe de in, de pin şi alte fleacuri21 .

Starea sănătăţii mi se înrăutăţi. Doar doica mea – era şi doica ei –, cu faţa plină de riduri şi cu părul cenuşiu, venea şi se aşeza la căpătâiul meu, într-un ungher al camerei. Îmi umezea fruntea cu apă rece şi-mi aducea infuzii. Îmi vorbea de copilăria mea şi de a târfei. Îmi spunea, de pildă, că, încă din leagăn, soţia mea avea obiceiul să-şi roadă până la sânge unghiile de la mâna stângă. Câteodată, îmi spunea şi poveşti. Ele mă reîntinereau şi îmi redau sufletul de copil, evocări ale unei epoci îndepărtate. Îmi amintesc foarte clar că, încă de mici, când ne culcam unul lângă altul, soţia mea şi cu mine, în leagănul nostru, un leagăn încăpător cu două locuri, doica ne spunea aceleaşi poveşti. Anumite episoade care mă făceau altădată neîncrezător îmi păreau acum perfect credibile.

E adevărat, boala a provocat în mine naşterea unei lumi noi, a unei lumi necunoscute şi tulburi, plină de forme şi culori şi ascultând de tendinţe despre care oamenii sănătoşi n-au nici cea mai precară intuiţie. Trăiam interiorizat peripeţiile din aceste poveşti şi simţeam o bucurie de nespus. Redeveneam copil. Chiar acum, când scriu aceste rânduri, retrăiesc emoţiile de atunci. Toate astea se situează în prezent, nu în trecut.

Fără îndoială, gesturile, gândurile, dorinţele, obiceiurile atavice, cărora unele alegorii le servesc drept vehicule de-a

lungul generaţiilor, reprezintă factori atât de indispensabili ai existenţei noastre. Mii de ani s-au pronunţat aceleaşi cuvinte, s-au practicat aceleaşi împerecheri, s-au încercat aceleaşi nenorociri puerile, viaţa, de la un capăt la altul, este altceva decât o poveste de adormit de-a-n-picioarelea? Ceea ce scriu nu e propria mea poveste? Poveştile sunt o cale de retragere, deschisă bietelor dorinţe pe care fiecare narator le-a conceput în îngustimea mentalităţii sale ereditare şi pe care nu le-a putut satisface.

Ah! Să dorm în pace ca în vremea inocenţei mele copilăreşti! Somn liniştit, pe care nimic nu l-ar putea tulbura. Când mă trezeam, aveam obrajii stacojii, asemenea cărnii de pe tejgheaua măcelarului. Corpul îmi ardea, tuşeam, şi ce tuse profundă şi teribilă! O tuse ieşită din nu ştiu ce cavitate pierdută a trupului meu, asemănătoare cu aceea a mârţoagelor care, dis-de-dimineaţă, aduc măcelarului cadavrele de oi.

Îmi amintesc foarte bine. Era o noapte neagră. Câteva minute am rămas fără cunoştinţă. Vorbeam singur, aşteptând să mă cuprindă somnul. Mă simţeam redevenit copil; eram culcat în leagăn. Cineva era în preajma mea. Toată lumea din casă dormea de mult. Zorii urmau să vină, în astfel de momente, bolnavii o ştiu bine, pare că viaţa se retrage departe de frontierele lumii. Inima îmi bătea foarte tare, dar nu-mi era frică. Ţineam ochii deschişi, fără să văd pe nimeni; obscuritatea era desăvârşită. Trecură aşa câteva minute; un gând morbid mi-a trecut prin minte. Mi-am spus: „Poate este Ea!“. În aceeaşi clipă, am simţit o mână rece pe fruntea fierbinte. Mă cuprinse tremurul. Poate era mâna Îngerului Morţii. Apoi am adormit din nou. Dimineaţa, când m-am trezit, doica mi-a spus că fiica ei (voia să spună curva de nevastă-mea) a venit la patul meu, mi-a luat capul pe genunchii săi,

legănându-mă ca pe un copil – poate se trezise în ea instinctul matern. Să mor, nu alta! Era mort copilul pe care-l purta în ea? Îl adusese pe lume? Nu ştiu.

În această cameră care se făcea din ce în ce mai strâmtă şi mai întunecată, ca mormântul, îmi petreceam timpul aşteptându-mi femeia, dar ea nu venea niciodată. Să fi fost ea cauza chinului meu? Nu glumesc. Erau trei ani, nu: doi ani şi patru luni – dar ce sunt anii şi lunile? Asta n-are sens pentru mine; pentru cine e închis de viu într-un mormânt, timpul nu are valoare – doi ani şi patru luni de când camera asta era cavoul vieţii şi gândurilor mele. Nelinişstea, tumultul, spectacolele oferite de existenţa acestei canalii, creată fizic şi moral pe un model uniform, totul mi se părea insolit şi lipsit de semnificaţie. De când mă îmbolnăvisem, mă trezisem într-o lume atât de străină şi de incredibilă, că n-aveam nevoie de cea a canaliei. Purtam în mine un univers misterios şi mă simţeam obligat să-l explorez în detaliu.

Şi noaptea, când fiinţa mea plutea la hotarele a două lumi, înainte de a se scufunda într-un somn profund şi gol, visam. În spaţiul unei clipite, parcurgeam o existenţă diferită de a mea. Respiram un alt aer, plecam foarte departe, ca pentru a fugi de mine însumi sau pentru a-mi schimba soarta. Doar când închideam ochii îmi apărea universul meu autentic. Această fantasmagorie avea o viaţă autonomă. Dispărea sau căpăta corporalitate după bunul ei plac, voinţa mea părea că n-are nici o putere asupra ei. Dar nici asta nu era sigur. Imaginile care se formau astfel în faţa mea nu erau cele din visurile obişnuite: nu mai eram victima somnului. Cu calm şi în linişte, le analizam, le comparam. Mi se părea atunci că eu eram necunoscut de mine însumi. Lumea, aşa cum mi-o reprezentasem înainte, îşi pierdea semnificaţia şi vigoarea şi, în locul ei, domnea obscuritatea nopţii – nu mă învăţase

nimeni să privesc noaptea şi să o iubesc.

Nu ştiu dacă, în astfel de momente, braţele mă mai ascultau sau nu. Credeam că, dacă mi-aş fi lăsat mâna fără control, ea s-ar fi pus în mişcare de la sine, sub imperiul nu ştiu cărui misterios impuls. Dacă aş fi încetat să-mi supraveghez corpul în fiecare din părţile lui şi să-i consacru în mod inconştient întreaga mea atenţie, el ar fi putut comite acte imprevizibile chiar pentru mine. Simţeam de multă vreme că mă descompuneam trăind; nu numai fiinţa mea fizică, ci şi sufletul meu se afla într-o perpetuă opoziţie cu inima mea, rară posibilitate de conciliere. Traversam un fel de proces de dezintegrare, de putrefacţie. Câteodată mă gândeam la lucruri inimaginabile. Mă simţeam cuprins de o milă pe care raţiunea mea o respingea. Deseori, întreţinându-mă cu cineva sau tratând o afacere, luam parte activă la conversaţie, dar spiritul îmi era în altă parte; mă gândeam la altceva şi mă mustram în forul meu interior. Eram o materie în descompunere: totdeauna am fost şi voi rămâne aşa – un amestec disproporţionat, insolit. Simţeam că eram departe de oamenii pe care-i vedeam şi printre care trăiam, dar cărora, în ciuda acestor lucruri, le rămâneam solidar în virtutea unei asemănări, vagi, dacă vreţi, dar destul de puternice. Era intolerabil. Doar constatarea nevoilor comune pe care viaţa mi le provoacă mie, ca şi lor, ar fi temperat surpriza pe care o încercam. Dar să-i fi plăcut tu canaliei, târfa de nevastă-mea, la fel ca mie, asta mă irita mai mult decât orice. Sunt convins că-i lipsea ceva unuia dintre noi.

O numesc „târfă“ pentru că nici un alt nume nu i se potriveşte aşa de bine. Nu vreau să spun „soţia mea“, căci noi nu eram soţ şi soţie; ar însemna să mă mint pe mine însumi. Dintotdeauna am numit-o „târfă“. Cuvântul acesta avea pentru mine o atracţie deosebită. Dacă m-am căsătorit cu ea

a fost din cauza perfidelor ei avansuri. Nu, ea nu nutrea nici o afecţiune pentru mine. Cum ar fi putut, de altfel, să fie capabilă să iubească pe cineva? O femeie vicioasă căreia îi trebuia un bărbat să se culce cu el, unul să-i facă curte şi un al treilea ca ţap ispăşitor. Cred că nici cu un astfel de trio n-ar fi fost mulţumită. În orice caz, e sigur că pe mine mă alesese ca ţap ispăşitor şi că, într-adevăr, nu putea s-o nimerească mai bine. În ceea ce mă priveşte, mă căsătorisem cu ea pentru că semăna cu mama ei, pentru că avea o vagă asemănare cu mine. Nu numai c-o iubeam, dar o dorea fiecare bucăţică din trupul meu. Mai ales mijlocul. Nu vreau să disimulez adevăratele mele instincte sub voalul unor termeni vagi ca „dragoste“, „afecţiune“ sau „afinităţi spirituale“. Simbolurile literare nu sunt partea mea tare. Credeam că un fel de iradiere sau aureolă, asemănătoare celor care se conturează în jurul capului profeţilor, vibra la mijlocul trupului meu, şi o alta la al ei: în mod fatal, aureola mea maladivă o cerea pe a ei şi o atrăgea către sine, cu toată forţa.

După ce starea sănătăţii mi s-a mai îmbunătăţit, m-am hotărât să plec aiurea, ca un câine lepros, care ştie că trebuie să scape, sau ca păsările care se ascund în momentul morţii. Trezit dis-de-dimineaţă, m-am îmbrăcat, am luat două prăjituri de pe etajeră şi m-am strecurat afară din casă, fără să atrag atenţia nimănui. Fugeam de propria mizerie: am rătăcit de-a lungul străzilor, fără ţintă, nici nu ştiam măcar încotro să mă duc, prin lumea canaliei cu faţa avidă, în goană după bani şi vicii. N-aveam nevoie să văd fiinţele astea: nu era fiecare din ele imaginea tuturor? Toţi erau făcuţi dintr-o gură de care spânzura un pumn de viscere, terminându-se într-o caricatură de sex.

În mod neaşteptat mă simţii mai agil şi mai uşor; muşchii

picioarelor lucrau cu o viteză surprinzătoare. Mă eliberasem de toate obstacolele existenţei. Îmi ridicai umerii. Era un tic din copilărie, îl aveam ori de câte ori scăpam de o dificultate, pedeapsă sau responsabilitate.

Deja sus, soarele ardea. Am pătruns într-un labirint de străduţe pustii, mărginite de case cenuşii care atingeau ciudate forme geometrice: cubice, prismatice şi conice: erau străpunse de lucarne joase şi întunecate, şubrede, părăsite, provizorii. Era de neconceput ca o fiinţă vie să fi locuit vreodată în ele.

Ca o lamă de aur, soarele reteza umbra pereţilor, străzile se alungeau între vechile ziduri albe. Totul era liniştit şi mut, ca şi când elementele respectaseră legea sacră şi alinătoare a liniştii pe care o impunea aerul fierbinte. Pretutindeni se simţea misterul la pândă. Plămânii nu mai îndrăzneau să respire.

Deodată am băgat de seamă că trecusem de poarta oraşului. Cu mii de guri lacome, căldura soarelui îmi sorbea năduşeala corpului. Strălucirea luminii împrumuta mărăcinilor din câmpie tonuri galbene, de şofran. Din fundul cerului, astrul, precum ochiul bolnav de febră, îşi revărsa razele asupra peisajului mut şi neînsufleţit. Cu toate acestea, pământul şi ierburile exalau un miros deosebit, atât de puternic, că, respirându-l, îmi reaminteam anumite minute din copilărie. Izvorau în mine gesturi şi cuvinte din acel timp revolut. Percepeam chiar cum unul din acele momente îndepărtate recapătă viaţă, cu atâta intensitate, de parcă s-ar fi petrecut ieri; mă cuprinse o ameţeală plăcută, de parcă m-aş fi născut din nou într-o lume pierdută. Impresia asta se asocia cu o beţie care-mi curgea prin vene şi prin nervi şi care se împrăştia în tot corpul ca un vin dulce şi vechi. Recunoşteam, în câmpie, arbuştii, pietrele, trunchiurile de

copac şi minusculele mlădiţe de cimbrişor sălbatic. Recunoşteam mireasma familiară a ierburilor. Plonjam, în clipa aceea, în memoria zilelor de demult. Şi totuşi aceste reminiscenţe se îndepărtaseră de mine ca prin farmec. Ele se bucurau împreună de o viaţă autonomă; eu nu eram decât spectatorul îndepărtat şi mizerabil. O prăpastie adâncă se căscase între ele şi mine, inima îmi era goală, iar mărăcinii îşi pierduseră nu demult parfumul încântător. Chiparoşii erau despărţiţi de spaţii mari, colinele aride. Cel care fusese nu mai exista şi dacă l-aş fi evocat, dacă i-aș fi vorbit, nu m-ar fi auzit, nu m-ar fi înţeles. Ar fi avut fizionomia unei vechi cunoştinţe, dar n-aş fi fost eu, nici măcar o părticică din mine.

În ochii mei, lumea lua aspectul unei case pustii şi triste şi eram răvăşit de ideea că trebuia să străbat toate încăperile unui astfel de domiciliu. Treceam din una în alta, dar, ajuns în ultima, când m-am găsit faţă în faţă cu târfa, în spatele meu uşile al căror prag îl trecusem se reînchiseră de la sine; singure umbrele tremurătoare ale pereţilor cu unghiuri şterse mă păzeau ca nişte sclavi negri.

Ajunsesem aproape de râul Suren22 . Un munte golaş se ridica în faţa mea. Profilul său uscat mă făcu să mă gândesc la cel al doicii mele. Nu ştiu ce asemănare era între cele două siluete. Mergând de-a lungul muntelui, am dat de o privelişte veselă, împrejmuind un cerc de coline. Pământul era acoperit de nuferi albaştri. Pe această creastă se zărea o cetate construită din cărămizi masive.

Eram ostenit; m-am aşezat pe malul râului, pe nisip, sub un bătrân chiparos. Locul era pustiu şi liniştit. Mi se părea că nimeni nu se aventurase încă până aici. Deodată, întorcând capul, am văzut o fetiţă ivindu-se de după cortina de chiparoşi, mergând în direcţia castelului. Purta veşminte negre, dintr-o ţesătură fină aducând a mătase. Îşi rodea

unghiile de la mâna stângă. Se deplasa de parcă ar fi alunecat, cu un mers nonşalant şi sfios. Aveam impresia că o mai văzusem şi că o cunoşteam. Dar o distanţă destul de mare mă despărţea de ea şi de-abia o zăream. N-am apucat să-mi dau seama cum de, brusc, dispăruse.

Am rămas acolo, stupefiat, incapabil de cea mai mică mişcare. O văzusem cu ochii mei trecând prin faţa mea, risipindu-se. Era o fiinţă în carne şi oase sau o fantomă? Visasem, fusesem treaz? Mă străduii să-mi adun toate amintirile. Degeaba. Un fior neobişnuit îmi trecu prin şira spinării. Toate umbrele citadelei de pe munte păreau că s-au animat pe neaşteptate; poate că această fetiţă era unul dintre anticii locuitori ai oraşului Rey.

Peisajul căpătă un aspect familiar: odată, în copilărie, chiar venisem aici. Era o zi de *Sizdah-be-dar.* Le însoţeam pe bunica şi pe târfă. Ce alergări şi ce jocuri în jurul chiparosului! Apoi, mai mulţi copii au venit la noi, nu-mi amintesc prea bine. Ne jucam de-a v-aţi ascunselea. Cum o urmăream pe târfă, de-a lungul malului Surenului, ea alunecă şi căzu în apă. Au scos-o de acolo şi au dus-o după chiparos, să-şi schimbe hainele. Am urmat-o. Ca să o văd dezbrăcată. Zâmbea, muşcându-şi în joacă degetul de la mâna stângă. În sfârşit, au înfăşurat-o cu o eşarfă albă, iar rochia uşoară de mătase neagră i-au întins-o la soare.

M-am lungit pe nisip, sub bătrânul chiparos. Auzeam apa fremătând, iar murmurul ei mă făcea să meditez la cuvintele incoerente pe care le pronunţăm în vis. Îmi înfundam involuntar mâinile în nisipul cald şi umed, pe care îl strângeam în pumni. Era asemenea cărnii unei fetiţe care ar fi căzut în apă şi i-ar fi fost schimbate hainele.

Nu ştiu câtă vreme s-a scurs aşa. După ce m-am ridicat,

am început să mă pun în mişcare în mod automat. Totul era tăcut şi liniştit. Mergeam fără să văd nimic. Mă obliga o forţă împotriva căreia voinţa mea nu putea lupta în nici un fel. Întreaga atenţie mi se concentra asupra paşilor. Sau, mai degrabă, nu mergeam, alunecam, ca această fetiţă îmbrăcată în negru. Când mi-am revenit, am băgat de seamă că mă întorsesem în oraş şi mă aflam în faţa casei socrului meu. Nu ştiu cum s-a întâmplat de am trecut pe lângă casa socrului meu. Tânărul său fiu, cumnatul meu, era pe bancă – aducea, precum un măr înjumătăţit, cu sora sa. Copilul şi bătrânul semănau ca două picături de apă. Avea ochii oblici de turcmen, pometii proeminenţi, de culoarea grâului, nasul senzual, faţa slabă şi brutală. Îşi ţinea în gură degetul arătător de la mâna stângă. Involuntar, m-am apropiat de el, am scos prăjiturile din buzunar şi i le-am întins: „Şāh Djān mi le-a dat pentru tine.“ Fiindcă el îi spunea soţiei mele Şāh Djān, ca şi cum era mama sa. Foarte mirat, contemplă prăjiturile cu ochii săi oblici şi le acceptă cu o mână ezitantă. M-am aşezat pe bancă şi am luat copilul pe genunchi. L-am strâns în braţe. Trupul său era cald. Pulpele picioarelor semănau cu ale soţiei mele. Avea aceleaşi gesturi naive. Gura amintea de cea a tatălui său, dar, la el, mă simţeam atras de ceea ce-mi repugna la bătrân. Ai fi zis că un sărut lung şi fierbinte tocmai părăsise buzele sale întredeschise. Am sărutat gura pe jumătate deschisă, ca a soţiei mele; buzele aveau gustul amar şi acru al miezului de castravete. Fără îndoială, buzele târfei aveau acelaşi gust.

În aceeaşi clipă, îl zării pe tatăl său, bătrânul cocoşat, cu un fular în jurul gâtului. Ieşea din casă. Trecu pe lângă de mine fără să mă privească. Râdea sacadat, oribil, ţi se zbârlea părul pe cap. Râdea atât de tare, că-i tremurau umerii. Îmi venea să intru în pământ de ruşine. Era pe la

asfinţit. M-am ridicat, aş fi vrut să fug de mine însumi. Involuntar, am început să merg spre casă, fără să văd pe nimeni şi nimic. Aveam impresia că rătăceam printr-un oraş necunoscut. În jurul meu, case stranii, diforme, cu diferite forme geometrice, erau străpunse de lucarne negre şi păreau părăsite. Era de neconceput ca vreo fiinţă vie să fi locuit cândva în ele. Pereţii lor albi răspândeau o lumină morbidă şi, lucru bizar, incredibil, de fiecare dată când mă opream în dreptul unuia dintre aceşti pereţi, lumina lunii placa pe suprafaţa lui umbra mea, imensă şi compactă, dar lipsită de cap. Umbra mea era fără cap! Auzisem spunându-se că dacă îţi vezi pe un perete umbra fără cap, în anul acela mori.

Înspăimântat, am intrat în casă şi m-am refugiat în camera mea. De îndată, începu să-mi sângereze nasul. După ce am pierdut mult sânge, m-am prăbuşit pe pat, fără cunoştinţă. Doica mă pansă şi mă îngriji.

Înainte de a mă culca, m-am examinat în oglindă. Faţa mi-era răvăşită, flască şi cadaverică. Atât de flască, încât nu o recunoşteam. M-am urcat în pat, trăgându-mi cuvertura peste cap. După ce m-am frământat un timp, m-am întors cu faţa la perete. Mi-am îndoit picioarele, am închis ochii şi am continuat să-mi urmez gândul. Şiruri compunând destinul meu sumbru, trist, teribil şi extrem de plăcut – locuri unde viaţa se amestecă cu moartea şi unde se nasc imagini deformate, locuri în care refulări antice, dorinţe confuze, reprimate, se manifestă din nou, strigând răzbunare. Mă consideram rupt de natură şi de lumea sensibilă, gata să mă pierd în curgerea eternă. Rostii în şoaptă, o dată şi încă o dată: „Moarte, moarte... unde eşti?“. Asta mă calmă. Am închis ochii.

Mă regăseam în piaţa Mohamma diyeh. Ridicaseră o gigantică spânzurătoare, în ştreangul căreia atârna bătrânul

negustor de mărunţişuri din faţă. Câţiva sergenţi beţi beau vin lângă stâlpul spânzurătorii. Soacra mea, cu faţa stacojie şi cu o expresie amintind de soţia mea când e furioasă, cu buzele palide şi ochii rotunzi, înspăimântaţi, mă trăgea afară din mulţime şi, arătându-mă călăului îmbrăcat în roşu, spunea: „Spânzuraţi-l şi pe ăsta!“. M-am trezit tremurând tot. Ardeam ca un cuptor. Eram lac de sudoare. Obrajii, în flăcări; m-am sculat să beau apă şi să-mi umezesc faţa, ca să scap de coşmar. Apoi m-am culcat la loc. Dar n-am mai putut să adorm. În umbra luminoasă, priveam fix cana de pe etajeră. Aveam impresia că, atâta timp cât va rămâne acolo, n-am să pot dormi. Mă bântuia teama stupidă de a o vedea căzând. M-am ridicat să o pun într-un loc mai sigur. Dar un impuls misterios şi neaşteptat mă făcu să o lovesc involuntar. Recipientul căzu şi se sparse. În sfârşit, mi-am închis ochii strâns. Mi se păru că doica se sculase pentru a veni la mine şi că mă privea. Îmi încleştam pumnii sub cuvertură. Dar nu se întâmplă nimic extraordinar. În sfârşit, pe jumătate aţipit, am auzit scârţâitul uşii dinspre stradă, paşii doicii care, târându-şi sandalele, se ducea să ia pâine şi brânză.

Apoi răsună vocea îndepărtată a unui negustor: „Dude negre, bune pentru fiere!“. Nu, viaţa reîncepea, istovitoare, mereu la fel. Lumina era mai vie. O rază de soare, reflectată în apa bazinului, pătrunsese în camera mea prin lucarnă şi tremura uşor pe plafon.

Visul din noaptea precedentă îmi părea atât de îndepărtat şi şters, de parcă ar fi datat de mulţi ani, din copilărie. Doica îmi adusese micul dejun. Faţa ei, trasă şi slabă, apărea ca reflectată de o oglindă deformantă, iar expresia îi era incredibil de comică; ai fi zis că o greutate imensă o trăgea în jos.

Deşi doica ştia că mirosul de *gha-liān*[23] îmi făcea rău, se

încăpăţâna să fumeze în camera mea. De altfel, dacă nu fuma, nu era în apele ei. Întreţinându-se cu mine despre familie, noră, fiu, sfârşise prin a mă face complicele plăcerii ei vicioase, vorbindu-mi despre toate astea. Ce prostie! Mi se întâmpla, fără nici un motiv, să mă gândesc la viaţa pe care o duceau apropiaţii doicii, dar, nu ştiu de ce, sub toate aspectele, viaţa şi fericirea celorlalţi îmi făceau greaţă. În ceea ce mă priveşte, înţelegeam bine că existenţa mea era pe sfârşite, că se stinge dureros de încet. Atunci de ce să mă mai intereseze viaţa imbecililor, a acestei canalii plesnind de sănătate, care mănâncă bine, doarme bine, face dragoste bine, pe care n-o încearcă nici cel mai mic rău şi a cărei faţă nu era atinsă în treacăt, în fiecare clipă, de aripa morţii?

Doica mă trata ca pe un copil. Voia să mă privească peste tot. Eu mă simţeam încă jenat în faţa soţiei mele. Când intra, acopeream chiuveta ce-mi servea drept scuipătoare, îmi pieptănam părul şi barba, îmi aranjam boneta de noapte. Dar în faţa doicii nu aveam nici o ruşine. Oare de ce eram aşa de intim cu această femeie, cu care, de fapt, n-aveam nici o legătură de rudenie? Îmi amintesc că, altădată, iarna, instalau, chiar în camera asta, un *tan-dur*24, deasupra recipientului metalic de încălzit.

Doica, târfa şi cu mine ne culcam în jurul *tandurului.* Când deschideam ochii, în clarobscur, motivele de pe perdeaua brodată care masca uşa, chiar în faţa mea, se animau.

Ce perdea stranie şi înfricoşătoare era! Pe ea se vedea un bătrân cocoşat, asemenea yoghinilor din India, cu capul înfăşurat într-un turban. Era aşezat sub un chiparos, iar în mâini ţinea un fel de sitar. În faţa lui, o tânără frumoasă care semăna cu baiadera, dansatoare în templele Indiei. Încheieturile mâinilor ei erau încărcate cu lanţuri şi părea

constrânsă să danseze în faţa bătrânului. Îmi imaginam că poate îl aruncaseră pe bătrân într-o celulă tenebroasă, împreună cu un *naja,* şi el ieşise, având barba şi părul albe.

Era o perdea indiană brodată cu aur, ca acelea trimise fără îndoială de tata sau unchiul meu din ţări îndepărtate. Tot analizând această imagine în cele mai mici detalii, începea să-mi fie frică; o trezeam pe doică; buimacă de somn, mă strângea în braţe. Avea o respiraţie fetidă; părul negru şi aspru mă zgâria pe faţă. Dimineaţa, când deschideam ochii, regăseam aceeaşi faţă, doar că ridurile erau mai adânci şi mai aspre.

Deseori, ca să uit, să fug de mine însumi, evocam zilele copilăriei mele. Ca să mă simt ca înainte de a mă îmbolnăvi, ca să mă simt sănătos. Aveam din nou impresia, în astfel de momente, că sunt un copil. Mă vedeam în faţa morţii mele viitoare ca pe o fiinţă căreia i se face milă de starea mea, milă pentru acest copil pe punctul de a muri. Iar când mă cuprindea teroarea, era suficient să mă uit la faţa calmă şi palidă a doicii, la ochii săi scobiţi, imobili, nepăsători, la nările sale strânse, la fruntea ei lată şi osoasă, pentru ca aceste vechi amintiri să se trezească în mine. Poate propaga unde misterioase care mă calmau. Avea, pe tâmplă, o excrescenţă de carne acoperită cu păr. Mi se păru că era pentru prima oară când remarcam particularitatea asta: niciodată înainte nu-i examinasem faţa cu aşa mare atenţie.

Deşi se schimbase fizic, doica păstra aceleaşi preocupări; doar că era cu mult mai fascinată de viaţă. Se temea de moarte, ca muştele ce caută azil în case, imediat ce vine toamna. În ce mă priveşte, existenţa mi se altera cu fiecare zi, cu fiecare minut. Trecerea timpului şi transformările pe care le pot atinge oamenii în cursul mai multor ani dobândeau pentru mine o cadenţă de o mie de ori mai rapidă,

în timp ce, dimpotrivă, suma plăcerilor susceptibile să însoţească această evoluţie tindea spre zero; poate chiar era deja sub zero. Unii intră în agonie de la două-zeci de ani, în timp ce mulţi alţii se sting chiar în clipa morţii, încet, liniştit, ca lămpile în care s-a terminat uleiul.

La prânz, doica îmi adusese masa. Am răsturnat castronaşul cu supă: am strigat din toate puterile. Toată casa se adună la uşă. Veni şi târfa, dar făcu repede cale-ntoarsă. I-am privit pântecul: se îngroşase. Deci nu născuse încă. Se duseră să cheme doctorul. Mă bucuram în sinea mea că am reuşit măcar să-i deranjez pe imbecilii ăştia.

Doctorul sosi, cu trei fire de păr în barbă. Îmi permise să fumez opiu. Ce leac nemaipomenit pentru martirajul meu! În timp ce fumam, gândurile mi se măreau, deveneau graţioase, fermecătoare, uşoare. Evoluam într-un alt mediu, dincolo de lumea obişnuită. Imaginaţia mea, eliberată de greutatea lucrurilor pământeşti, îşi lua avânt spre o sferă liniştită şi taciturnă. Aveam impresia că rătăcesc, purtat de aripile aurii ale unui fluture de noapte, de-a lungul unei lumi vide şi strălucitoare, unde nu exista nici un obstacol. Opiul îmi provoca o plăcere atât de profundă, mai mare chiar dacât dacă aş fi gustat din moartea însăşi.

Părăsii vasul cu cărbuni pentru a mă apropia de lucarna care dădea în curte: doica stătea la soare; curăţa legume. O auzii spunându-i nurorii sale: „Ne-a speriat pe toţi. De l-ar strânge Dumnezeu, să se liniştească!“. Cred că-i spusese doctorul că eram pierdut. Asta nu m-a mirat în vreun fel. Ce proşti sunt oamenii! O oră mai târziu, îmi aduse infuzia. Plânsese atât de mult, că ochii îi erau roşii şi umflaţi, dar de faţă cu mine se strădui să zâmbească. Jucau teatru! Toată lumea juca teatru cu mine şi cât de stângaci o făceau! Credeau că eu nu ştiam! Şi, totuşi, de ce îmi arăta femeia

asta atâta afecţiune? De ce se simţea obligată să participe la suferinţele mele ? Odată, pentru bani, îmi băgase în gură sânii ei negri şi flasci, asemănători cu burduful din piele de capră. Ah! De i-ar fi ros un sancru! Acum înfăţişarea lor, lăsând la o parte ideea că odată am supt cu lăcomie sucul vieţii acestei femele şi trupurile noastre şi-au transmis unul altuia căldura, simpla lor înfăţişare îmi făcea greaţă. Când eram mic, mă acoperea cu mângâieri şi tocmai de asta mă trata şi acum cu neruşinarea al cărei privilegiu îl au văduvele şi mă privea cu aceiaşi ochi ca atunci când mă ţinea pe oliţă. Cine ştie ? Poate se excita în prezenţa mea, cum fac femeile cu pretinsele lor surori adoptive.

Şi acum chiar, cu câtă curiozitate mă pipăie, „îmi face părul creţ“, cum zice ea. Dacă târfa de nevastă-mea s-ar fi interesat de mine, n-aş fi tolerat deloc o astfel de familiaritate din partea doicii. Aveam, într-adevăr, convingerea intimă că orizontul gândirii şi simţul frumosului atinseseră o mai mare dezvoltare la soţia mea decât la ea. Numai dacă pudoarea mea n-avea altă origine decât viciul.

Toate astea explică de ce mă simţeam mai puţin jenat în prezenţa doicii şi de ce ea era singura care se ocupa de mine. Prin forţa lucrurilor, ea credea că asta era sentinţa destinului şi că steaua sub care se născuse hotărâse aşa. Pe deasupra, profita de boala mea ca să-mi vorbească despre necazurile familiei, despre plăcerile sale, disputele sale, sufletul său foarte simplu, rău şi avar, şi – cu câtă animozitate – despre tristeţea cauzată de nora ei, pe care o considera puţin ca pe un fel de co-soţie care i-ar fi furat dragostea filială. Nora sa trebuia să fie drăguţă. Am văzut-o puţin prin lucarna care dă în curte; avea ochii maronii, părul roşcat, nasul mic şi drept.

Câteodată, pentru a mă distra, doica îmi povestea

despre miracolele Profeţilor, dar îi deplângeam spiritul rudimentar şi prostia. Alteori, mă punea la curent cu noutăţile, de exemplu, cu câteva zile în urmă mi-a spus cu ipocrizie: „Am văzut-o pe fiică-mea (adică târfa) cosând, pentru ora fastă, cămaşa resurecţiei, pentru copil25 , copilul ei.“ Apoi, ca şi cum ar fi ştiut, şi ea, mă consolă. De multe ori se ducea să-mi caute leacuri la vecini. Îl vizita pe vrăjitor, pe prezicător şi pe ghicitorul în cafea, pentru a le cere auguri şi a-i consulta în legătură cu mine. În ultima miercuri26 de anul trecut, ceru pomană de la oameni şi se întoarse cu un castron plin de ceapă, orez şi unt rânced; îmi declară că toate acestea le cerşise pentru a obţine vindecarea mea. Mă făcu să mănânc toate gunoaiele astea fără să mă prevină. Periodic, mă forţa să înghit poţiunile doctorului, blestematele poţiuni pe care mi le prescrisese: isop, extras de lemn-dulce, camfor, straşnic, granat, ulei de dafin, sămânţă de in, amidon, amestec de lapte şi buruieni şi mii de alte fleacuri.

Cu câteva zile înainte de aceste evenimente, îmi adusese o carte de rugăciuni, puţin prăfuită. Nu numai cartea asta de rugăciuni, dar nici un alt fel de cărţi sau idei ale canaliei nu puteau să-mi fie de vreun ajutor. La ce bun atâtea trăsnăi? Nu eram eu produsul unei suite de generaţii, a căror experienţă ereditară supravieţuia în mine? Nu eram chiar incarnarea trecutului? Şi totuşi moscheea, cântecul muezinilor, abluțiunile, gargarele şi aceste temenele în faţa unei fiinţe omnipotente şi sublime, în faţa unui stăpân absolut cu care trebuie să te întreţii în arabă, nimic din toate astea nu avusese vreo influență cât de mică asupra mea. Cu mult timp în urmă, când eram încă sănătos tun, mi s-a întâmplat să merg de câteva ori la moschee, fiindcă nu aveam încotro. Mă străduiam atunci din răsputeri să-mi pun inima în acord cu a celorlalţi, dar nu reuşeam nicicum să mă smulg din

contemplarea plăcilor de faianţă care acopereau pereţii. Motivele cu care erau ornaţi mă purtau în visări plăcute; împotriva voinţei mele, găseam astfel un mijloc de evadare. În timpul devoțiunilor, închideam ochii, îmi acopeream faţa cu mâinile şi numai în noaptea asta artificială spuneam rugăciunile inconştient, ca în vis. Nu reuşeam să pronunţ cuvintele din adâncul inimii: prefer mai degrabă să mă întreţin cu cineva pe care-l iubesc sau pe care-l cunosc, decât cu un Dumnezeu omnipotent şi sublim. Dumnezeu mă depăşea!

Când eram culcat în patul meu jilav, toate chestiunile astea îşi pierdeau importanța. Nu mai ţineam să ştiu dacă Dumnezeu există cu adevărat sau dacă e creaţia propriei imagini a stăpânilor pământului, nelinişţiţi să-şi confirme prerogativele sacre, ca să-şi jefuiască mai uşor supuşii – proiecţie în ceruri a unei stări de lucruri terestre. Simţeam atunci ce lucruri fragile şi puerile sunt, în faţa morţii, religia, credinţa, convingerile; atâtea nimicuri la discreţia celor fericiţi şi sănătoşi. Față de teribila realitate a morţii şi a chinurilor pe care le traversam, ceea ce mă învăţaseră despre răsplata rezervată sufletului pe lumea cealaltă şi despre ziua Judecăţii de Apoi îmi apărea ca o amăgire insipidă. Rugăciunile pe care le învăţasem erau ineficace în faţa fricii de a muri.

Nu, teama de moarte nu mă slăbea deloc. Cei care n-au suferit nu vor înţelege. Setea de viață devenise atât de puternică în mine, încât cea mai neînsemnată clipă de sănătate era suficientă să compenseze lungile ore de sufocare şi nelinişte.

Vedeam că durerea şi suferinţa există, dar şi că ele n-au sens. Figuram, în mijlocul lumii canaliei, ca reprezentant al unei rase necunoscute. Sfârşiseră toţi prin a uita că, într-o epocă foarte veche, aparţinusem şi eu lumii lor. Lucru înspăimântător, simţeam că nu eram nici viu de-a binelea, nici

mort. Eram un cadavru ambulant. Nimic nu mă mai lega de lumea celor vii şi totuşi nu beneficiam nici de uitare, nici de liniştea pe care le găseşti în moarte.

Venind noaptea, am părăsit pipa cu opiu şi m-am uitat prin lucarnă: un copac negru se profila pe obloanele închise ale măcelăriei. Umbre obscure se întrepătrundeau. Am simţit că totul e gol şi provizoriu. Cerul, negru ca smoala, semăna cu un vechi *ciādor*27 străpuns de nenumărate stele strălucitoare. Se auzi cântecul muezinului. Chemarea necuviincioasă care te făcea să te gândeşti la ţipătul unei femei în chinurile facerii – poate târfa era gata să nască. Geamătul unui câine se amesteca în sunetele chemării la rugăciunea de dimineaţă. Dacă este adevărat că fiecare are steaua lui în cer, mi-a trecut prin minte, a mea trebuie să fie îndepărtată, obscură, neînsemnată. Poate nici nu am o stea.

Se auziră atunci din stradă strigătele unei bande de gardieni beţi care treceau făcând glume obscene. Cântau în cor:

Hai să bem,

Vinul oraşului Rey să-l bem!

Dacă nu bem acum,

Când o să mai bem?

Tremurând de frică, m-am dat de-o parte. Cântecul se răsucea în aer într-un mod ciudat. Se îndepărtă încetul cu încetul, apoi se stinse imediat. Nu, n-aveau nimic cu mine. Nu ştiau... Totul se scufundă din nou în linişte, în tenebre. N-am aprins lampa, pentru că îmi plăcea să stau în întuneric. Întunericul, materia asta densă şi fluidă, infiltrându-se în toate

locurile şi în toate lucrurile. Mă obişnuisem cu el. Numai în întuneric mi se reanimau gânduri pierdute, spaimele uitate şi aceste idei înfricoşătoare şi incredibile care se disimulau în nu ştiu ce ungher al creierului meu. Ele se puneau în mişcare şi se strâmbau la mine. În colţul camerei, în spatele perdelei atârnând alături de uşă, erau o mulţime de idei şi siluete informe şi ameninţătoare.

Acolo, lângă perdea, stătea o nălucă înspăimântătoare. Nu se mişca; nu era nici tristă, nici veselă, de fiecare dată când mă întorceam spre ea, mă privea în albul ochilor. O cunoşteam. Mi se părea că o mai văzusem când eram copil, în a treisprezecea zi după *Nouruz,* pe malul apei Surenului, jucându-se de-a v-aţi ascunselea cu alţi puştani. Îmi apăruse cu trăsăturile obişnuite ale piticilor groteşti şi inofensivi. Chipul său îmi amintea de cel al măcelarului din faţă. Fiinţa asta trebuie să fi jucat un rol în viaţa mea; fără îndoială că o întâlnisem de mai multe ori. Această umbră era dublul meu, se materializase în cercul restrâns al vieţii mele.

M-am sculat să aprind lampa; silueta se topi şi dispăru ca şi cum nici n-ar fi fost. M-am examinat în oglindă, dar nu am recunoscut faţa care îmi apăru. Era incredibil şi înfricoşător: imaginea mea era acum mai viguroasă decât mine, în timp ce eu nu mai aveam decât consistenţa unei imagini reflectate de oglindă. Nu puteam să stau singur cu ea în aceeaşi încăpere. Şi totuşi, nu îndrăzneam să fug, de teamă să nu se ia după mine. Eram ca două pisici care se înfruntă într-o bătălie. Am ridicat mâna şi mi-am acoperit ochii pentru a crea în căuşul palmei o noapte eternă. În mod obişnuit, spaima îmi crea o beţie stranie; simţeam cum mi se învârte capul, genunchii mi se înmuiau şi îmi venea să vomit. Surprinzător, remarcam că mă ţineam încă pe picioare. Asta mi se păru extraordinar, miraculos. Cum puteam să mă ţin pe picioare? Aveam

impresia că la cea mai mică mişcare o să-mi pierd echilibrul. Era un fel de ameţeală. Pământul şi tot ce îl popula se îndepărtaseră peste măsură de mine. Speram vag într-un cutremur de pământ sau într-un cataclism care mi-ar fi fost dat ca să renasc într-un univers cald şi luminos.

Înainte de a mă culca, am spus de mai multe ori: „Moarte, moarte...“. Nu deschisesem gura. Dar sunetul vocii mă sperie. De altfel, îmi pierdusem vechea îndrăzneală. Era asemenea muştelor care invadează casele, când începe toamna, asemenea muştelor descărnate şi fără viaţă, care se sperie de bâzâitul propriilor aripi. Rămân un timp pe peretele despărţitor, strânse unele în altele, apoi, când înţeleg că sunt vii, se aruncă prosteşte asupra uşilor și pereţilor, iar cadavrele lor cad peste tot în cameră.

Din momentul în care pleoapele mi se închideau, o lume vagă, fulgurantă, lua formă în faţa mea. O lume al cărei creator eram eu şi care se armoniza cu ideile şi viziunile mele. În orice caz era cu mult mai reală şi mai naturală ca aceea care mă înconjura când eram treaz. Timpul şi spaţiul deveneau atunci inoperante, ca şi cum imaginaţia mea se trezea dintr-odată eliberată de orice constrângere. O întreagă senzualitate refulată, consecinţă a nevoilor mele secrete, provoca, eliberându-se în visele mele, apariţia formelor şi manifestărilor neverosimile, totuşi naturale. Astfel, mă îndoiam chiar și de existenţa mea, pierzând noţiunea propriului timp şi a propriului spaţiu. Totul se petrecea de parcă îmi modelasem toate visele şi cunoscusem dinainte interpretarea lor exactă.

Am adormit foarte târziu. Deodată mă văzui rătăcind pe străzile unui oraş necunoscut, ale cărui case bizare afectau forme geometrice: prismatice, conice, cubice; erau străpunse de lucarne joase şi întunecoase; tufe de nuferi se căţărau de-

a lungul uşilor şi pereţilor. Nimic nu mă jena în mişcări şi respiram fără nici un soi de dificultate. Dar locuitorii acestui oraş erau morţi; muriseră de o moarte curioasă: se uscaseră pe loc. Din gură, două picături de sânge le căzuseră, la fiecare, pe haine. Celor pe care îi atingeam li se detaşa capul, care râdea. În faţa unei măcelării, văzui un om care semăna cu bătrânul negustor de mărunţisuri, vecinul nostru; avea gâtul înfăşurat într-un fular şi ţinea în mână un cuţit mare. Mă privea cu ochii săi roşii de parcă i-ar fi tăiat cineva pleoapele. Am vrut să-i iau cuţitul, dar capul i se detaşă de trup şi se rostogoli pe pământ. Mi se făcu atât de frică, încât am luat-o la fugă. Alergam pe străzi, toate personajele pe care le vedeam se uscau pe loc. Nu îndrăzneam să mă uit în urmă. Ajuns în faţa casei socrului meu, îl găsii pe fratele mai mic al târfei stând pe bancă. Am băgat mâna în buzunar şi am scos două prăjituri; am vrut să i le dau, dar, când l-am atins, capul i se desprinse de trup şi se rostogoli pe pământ. M-am trezit ţipând.

Încă nu se făcuse ziuă. Inima îmi bătea foarte tare. Aveam senzaţia că tavanul îmi apăsa pe cap şi că pereţii deveniseră peste măsură de groşi, că pieptul era gata să-mi explodeze. Vedeam înceţoşat. Multă vreme, am fixat cu o privire năucă grinzile camerei; le număram, apoi o luam de la capăt. Nici n-apucasem bine să închid ochii, că auzii un zgomot. Doica măturа încăperea. Îmi adusese prânzul sus; puteam să-l văd pe bătrânul negustor de mărunţişuri din faţă. Nu-l vedeam decât pe măcelar, în colţ, la stânga. Şi gesturile sale care, observate de la lucarnă, păreau înfricoşătoare, apăsătoare şi grave, arătau, contemplate de la mare înălţime, ridicole şi meschine. Ai fi zis că omul ăsta nu era făcut să fie măcelar şi că juca teatru. Aduseră mârţoagele negre şi descărnate pe flancuri, de care atârnau cadavrele de oi;

tuşeau cu o tuse profundă. Măcelarul îşi netezi mustăţile cu mâna-i unsuroasă; examină oile cu o privire interesată, apoi, cu un oarecare efort, duse două dintre ele în prăvălie. Le agăţă în cârlig, le mângâie coapsele. Trebuie că se gândea la oile sale, noaptea, mângâindu-şi nevasta şi calculând cât ar câştiga dacă ar omorî-o.

După ce se termină de făcut curăţenie în camera mea, am coborât. Luasem o hotărâre. O hotărâre înspăimântătoare. M-am dus în alcov şi am scos din casetă un cuţit mare, cu mâner de os, care îmi aparţinea. I-am curăţat lama cu pulpana caftanului şi l-am strecurat sub pernă. Nu ştiu ce era în gesturile măcelarului, când tranşa ciozvârtele de oaie şi cântărea bucăţile... Privirea sa exprima atunci aşa o satisfacţie, că eu, împotriva voinţei mele, mă simtem tentat să-l imit. Aveam nevoie să încerc o astfel de plăcere. Prin lucarna camerei, se vedea o imensă gaură albastră în cer, printre nori; mă gândeam că, pentru a ajunge acolo, ar trebui să urc o schelă foarte înaltă. Orizontul era acoperit cu o perdea de nori groşi, galbeni, încărcată cu moarte, care apăsa peste tot oraşul. Era o vreme teribilă şi plăcută. Nu ştiu de ce mă simţeam aplecat spre pământ. Atmosfera asta îmi dădea mereu idei de moarte. Dar, acum că moartea îmi arăta faţa ei sângeroasă şi că mâinile ei osoase mă apucaseră de gât, de-abia acum mă hotărâi. Eram obligat să o implic şi pe târfă în treaba asta, doar pentru a o împiedica să spună după ce voi fi murit: „Dumnezeu să aibă milă de el, acum s-a liniştit!“.

Chiar în acest moment, trecură oameni pe sub lucarnă. Purtau un sicriu îmbrăcat în negru, pe care ardea o lumânare. Declamarea mărturisirii de credinţă[28] mă trezi din visare. Negustorii şi trecătorii îşi întrerupseră lucrul sau se întoarseră din drum pentru a face şapte paşi[29] în urma cosciugului.

Până şi măcelarul îndeplini acest ritual, apoi se întoarse în prăvălia sa. Numai bătrânul negustor de mărunţişuri nu se clinti din locul său. Ce feţe grave aveau toţi! Poate se gândeau la misterele morţii şi la lumea de dincolo. Doica îmi aduse infuzia; încruntându-şi sprâncenele, îşi trecea printre degete boabe dintr-un şirag de mătănii pe care îl ţinea în mână şi spunea invocaţii. Rămase în preajma uşii pentru a-şi debita rugăciunea; repeta cu voce tare: „Dumnezeul meu! Dumnezeul meu!...“. De parcă mie ar fi trebuit să mi se facă milă de cei vii! Toate aceste sclifoseli mă lăsau rece; dimpotrivă, mă bucuram să văd şi canalia traversând, de o manieră fugitivă şi superficială, evident, dar cel puţin câteva secunde, universul în care trăiam. Nu era camera mea un sicriu? Patul meu nu era mai umed şi mai rece ca mormântul ? Patul ăsta, mereu gata, care mă invita la somn. De câteva ori, am avut impresia că mă aflu închis într-un sicriu. Noaptea, camera se restrângea mai mult, mă apăsa. Oare nu ai şi în mormânt sentimentul ăsta? Cine ştie ce resimţim după moarte? Cu toate că sângele se coagulează în corp şi după douăzeci şi patru de ore unele organe intră deja în descompunere, părul şi unghiile continuă să crească o vreme. Piere oare conştiinţa din clipa în care inima a încetat să mai bată? Urmează, dimpotrivă, un fel de viaţplîă vegetativă, graţie sângelui care întârzie în vasele capilare? Senzaţia morţii e teribilă în sine: ce simt cei care înţeleg că sunt morţi? Există bătrâni care-şi dau sufletul cu zâmbetul pe buze, ca şi cum ar dormi, precum o lampă ce se stinge. Dar ce sentimente va încerca un tânăr viguros care sucombă inopinat, după ce s-a luptat din toate puterile cu moartea?

M-am gândit atât de mult la moarte, la decompunerea celulelor corpului meu, încât moartea nu numai că încetase să mă mai înfricoşeze, dar chiar doream să dispar, să devin

nefiinţă. Un singur lucru mă speria: ideea că atomii cărnii mele se vor amesteca cu aceia ai canaliei. Era de nesuportat să mă gândesc la asta şi îmi doream să dispun, odată mort, de mâini lungi, înzestrate cu degete prelungi, sensibile, cu care să-mi pot aduna toţi atomii, să-i păstrez în palmele mele închise, ca să împiedic aceste fragmente ale fiinţei mele, bunul meu exclusiv, să intre în corpurile canaliei.

Mi se întâmpla, de asemenea, să-mi spun că toţi cei al căror sfârşit e aproape trebuie să aibă aceleaşi viziuni ca ale mele. Nelinişte, teroare, spaimă, dorinţă de a trăi, toate dispărură. Nu mă simţeam aşa de calm decât pentru că mă debarasasem de credinţele care îmi fuseseră inculcate. Speranţa neantului, după moarte, rămânea unica mea consolare, în timp ce, dimpotrivă, ideea unei a doua vieţi mă înspăimânta şi mă ucidea. Pentru mine, care nu ajunsesem încă să mă adaptez la cea în care trăiam, la ce bun o altă lume? Deja simţeam că aceasta de acum nu era făcută pentru mine, ci pentru o mână de neruşinaţi, mitocani, cerşetori înnăscuţi, înfumuraţi, prostănaci, lacomi, pentru oameni creaţi pe măsura ei, capabili să implore şi să-i flateze pe mai-marii pământului şi ai cerurilor, ca acest câine hămesit care, în faţa măcelăriei, se dă de ceasul morţii să i se arunce un capăt de tendon. Da, ideea unei a doua vieţi mă înspăimânta şi mă ucidea; n-aveam nevoie să-i văd pe toţi aceşti oameni dezgustători, toate aceste fizionomii greţoase. Avea deci Dumnezeu o atare mentalitate de parvenit, de-i trebuia să mă epateze cu creaţiile sale?

Sincer vorbind, dacă aş fi constrâns să sufăr o nouă existenţă, mi-ar plăcea să aibă spiritul şi simţurile slăbite, atenuate. Atunci, nu mi-ar mai fi greu să respir şi aş putea, fără să resimt oboseala, să-mi petrec veacul în umbra coloanelor unui templu din Lingam, să merg în lung şi în larg,

evitând cu grijă să las soarele să mă izbească în ochi şi vocea oamenilor sau zgomotele vieţii să-mi irite urechile.

Cu cât mă afundam mai mult în mine, asemenea animalelor care se ascund iarna în vizuina lor, cu atât urechile mele percepeau distinct vocea celorlalţi şi auzeam mai clar propria voce răsunându-mi în gât. Singurătatea, impasibilitatea care apăsau asupra mea semănau cu nopţile fără sfârşit, adânci, dense, cu acele nopţi pline de o obscuritate stăruitoare, compactă şi contagioasă, care se pregăteşte să coboare în oraşele pustii, unde mişună himerele dezmăţului şi urii. Dar, faţă de acest gând cu care mă indentificam în întregime, propria mea existenţă nu era decât un postulat absurd. Presiunea ce, în momentul împerecherii, lipeşte una de alta două fiinţe care încearcă, fiecare, să-şi alunge singurătatea, rezultă din acelaşi elan nebun care se regăseşte în toţi, amestecat cu un regret tinzând numai spre abisul morţii.

Numai moartea nu minte.

Prezenţa sa reduce la neant toate superstiţiile. Noi suntem copiii morţii. Ea este aceea care ne eliberează de perfidiile existenţei. Din adâncurile vieţii înseşi, ea este aceea care ne strigă şi dacă, prea tineri încă fiind pentru a înţelege limbajul oamenilor, ni se întâmplă uneori să ne întrerupă jocurile, înseamnă că noi tocmai am auzit chemarea ei...

În timpul întregii noastre şederi pe pământ, moartea ne face semn să ne ducem la ea. Nu cade fiecare din noi, câteodată, în reverii fără cauză, care îl absorb până în punctul de a-l face să piardă noţiunile de timp şi spaţiu? Nu ştim nici măcar la ce să ne gândim, dar, când terminăm, trebuie să facem eforturi pentru a ne recăpăta conştiinţa de

sine şi de lumea exterioară. Este tot chemarea morţii.

Când, culcat în patul meu jilav şi mirosind a transpiraţie, pleoapele mi se îngreunau şi mă pregăteam să mă abandonez nefiinţei şi nopţii veşnice, toate amintirile mele şterse, toate angoasele îmi reînviau; teama de a nu vedea penele pernei mele transformându-se în lame de pumnal, nasturii vestei mele devenind la fel de mari ca pietrele de moară, pâinea spărgându-se ca paharul care cade pe pământ; teama că, dacă aş dormi, uleiul din lampă s-ar împrăştia pe jos, incendiind oraşul; teama de a nu auzi picioarele câinelui răsunând în faţa prăvăliei măcelarului, precum copitele unui cal; înfiorătoarea teamă de-a nu-l auzi pe bătrânul negustor de mărunţişuri izbucnind în râs în faţa mărfii sale, incapabil să se mai poată opri. Teama ca viermele din havuzul casei noastre să nu devină şarpe de India; de a nu-mi vedea patul schimbându-se într-o piatră de mormânt, pivotând pe balamalele sale, îngropându-mă şi zăvorându-şi dinţii de marmură; groază la gândul că mi-ar înăbuşi vocea: în zadar aş striga, nimeni n-ar veni în ajutorul meu.

Ardeam să-mi evoc copilăria, dar când venea la mine şi îi simţeam prezența, totul era la fel de dur și de dureros ca în această epocă îndepărtată.

Să tuşeşti cu aceeaşi tuse ca mârţoagele negre şi costelive pe care le vedeam în faţa prăvăliei măcelarului, să simţi nevoia de a scuipa şi frica de a nu găsi urme de sânge în scuipat. Sângele, acest lichid fluid, călduţ, sărat, ieşit din străfundurile corpului, esenţă a vieţii pe care trebuie s-o vomiţi! Ameninţare permanentă a morţii care trece, zdrobind orice gând, fără măcar să lase speranţa unei întoarceri! Ce oroare!

Rece și distant, viaţa îi revelează puţin câte puţin

fiecăruia masca pe care o poartă. Căci totul se petrece ca şi când fiecare individ are la dispoziţia sa mai multe măşti. Unii folosesc totdeauna aceeaşi mască: natural, ea se murdăreşte, se zbârceşte. Sunt avarii. Alţii le păstrează pentru moştenitorii lor; schimbându-le mereu, iar când, în sfârşit, se apropie bătrâneţea, înţeleg că se află la ultima şi că aceasta se va deteriora repede; de-abia atunci apare faţa lor reală.

Nu ştiu ce virtute toxică posedau pereţii camerei mele; îmi otrăveau spiritul: cu siguranţă, un criminal, un nebun furios, ocupase locurile astea înaintea mea. Nu numai pereţii camerei, ci tot ceea ce vedeam în afară, măcelarul, bătrânul negustor de mărunţişuri, doica mea, târfa, oamenii pe care îi vedeam în mod obişnuit şi chiar castronul în care mi se aducea fiertura de orz, hainele pe care le purtam, totul conspira să-mi întreţină aceste reverii morbide. Cu puţin timp în urmă, cursul reflecţiilor mele s-a schimbat. Era într-o seară, la baia publică. M-am dezbrăcat pe platformă. Băiatul îmi turna apă pe cap. Mi se părea că apa îmi spală gândurile negre. Vedeam pe perete umbra acoperită cu aburi; subţire şi fragilă ca la zece ani, când eram copil Mi-am amintit că şi pe atunci se profila tot aşa pe peretele umed al băii.

Îmi examinam corpul; coapsele, pulpele şi sexul aveau o aparenţă exasperant de voluptuoasă. Umbra lor era aceeaşi pe care o aveau la zece ani, când eram copil. Şi-am simţit că viaţa fugise ca o umbră rătăcitoare, ca aceste umbre care tremurau uşor pe peretele băii, insignifiante şi fără scop. Dimpotrivă, ceilalţi oameni erau grei, solizi, zdraveni şi, natural, umbrele lor se detaşau mai puternice şi mai mari pe peretele umed al băii, unde o vreme îşi lăsau propriile urme, în timp ce a mea se ştergea foarte repede. Când m-am îmbrăcat din nou, în vestiar, gesturile mele, fizionomia şi

gândurile suferiseră o nouă transformare, ca şi cum pătrunsesem într-un mediu şi un univers nou, ca şi cum cunoscusem o a doua naştere a acestei lumi de care eram dezgustat. În orice caz, îmi recâştigasem viaţa, căci să nu mă topesc precum un bloc de sare în baia de aburi, pentru mine ţinea de miracol.

Viața mea mi se pare la fel de bizară, la fel de incoerentă ca desenul care ornează trusa de scris de care mă servesc în acest moment. Fără îndoială că motivul lui e opera unui artist nebun sau maniac. În cea mai mare parte a timpului, când mi se întâmplă să-l examinez, îi găsesc un aer familiar. Poate că din cauza lui... Poate că tocmai acest desen mă obligă să scriu – un chiparos sub care e ghemuit un bătrân cocoşat, asemănător yoghinilor din India. Îmbrăcat într-o aba, cu capul înfăşurat într-un turban, îşi ţine pe buze degetul arătător de la mâna stângă, îngheţat într-o atitudine care exprimă mirarea. în fata lui, o fetiţă, îmbrăcată în haine negre, lungi, poate o baiaderă, dansează cu mişcări ciudate. Ţine în mână o floare de nufăr. Un curs de apă le separă pe cele două personaje.

Ghemuit pe covorul meu de opiu, îmi lăsam toate gândurile negre să se risipească în fumul subţire şi celest al drogului. În astfel de clipe, corpul meu era acela care gândea şi visa: credea că alunecă prin spaţiu, ca sustras efectelor gravitaţiei şi densităţii aerului. Zbura înăuntrul unui univers ignorant, plin de culori şi imagini străine. Opiul îi insufla spiritul lui leneş şi vegetal. Evoluam deci într-o lume vegetală. Devenisem plantă. Dar tot picotind pe covorul de piele, în faţa vasului cu cărbuni, cu abaua mea pe umeri, mă gândii, nu ştiu de ce, la bătrânul negustor de mărunţişuri. Stătea în faţa mărfii sale, cu spatele aplecat, în aceeaşi poziţie ca mine.

Gândul ăsta mă umplu de spaimă. M-am ridicat, aruncându-mi haina departe de mine şi m-am dus să mă privesc în oglindă. Aveam obrajii în flăcări: erau la fel de roşii precum carnea care atârna în prăvălia măcelarului. Totuşi, în ciuda bărbii dezordonate, aveam o expresie sublimă din care se degaja un adevărat farmec; ochii mei de bolnav erau obosiţi, dureroşi, copilăroşi, dar, ca şi când toate lucrurile grele, pământeşti, se topiseră în mine, faţa îmi plăcea; încercam un fel de plăcere senzuală faţă de mine însumi. Îmi spuneam în faţa oglinzii: „Răul tău e atât de profund, că a pătruns până în fundul ochilor tăi. Dacă plângi, lacrimile vor veni din fundul ochilor tăi, altfel n-ar putea curge!“. Apoi reluam: „Eşti un imbecil, de ce nu termini mai repede? Ce aştepţi de fapt, ce mai speri? Nu e sticla de vin acolo, în alcov? Bea un gât! Mori, pentru că eşti deja mort... Imbecilule... Eşti un imbecil. Îmi bat gura de pomană!“. Prin cap îmi treceau doar frânturi de gânduri. Auzeam clar vocea răsunându-mi în gâtlej, dar nu înţelegeam ce spuneam. Sunetul cuvintelor mi se amesteca în cap cu zgomotele din exterior, ca atunci când aveam febră. Degetele mi se părură mai mari ca de obicei; pleoapele mi-erau grele, buzele mi se îngroşaseră. Întorcându-mă, am văzut-o pe doică, în picioare, în pragul uşii. Izbucnii în râs. Faţa-i era imobilă, ochii priveau fix, dar fără să manifeste vreo surpriză, mânie, fără să exprime măcar tristeţe. De obicei, un gest stupid te poate face să râzi. Dar râsul meu avea un sens mai profund. Această prostie enormă se găsea în raport cu toate celelalte lucruri ale lumii, de care nimeni nu şi-a dat seama şi care sunt greu de înţeles, cu tot ceea ce s-a pierdut în tenebrele nopţii. Era un gest supraomenesc al morţii. Doica luă vasul cu cărbuni şi ieşi cu paşi măsuraţi. Mi-am şters transpiraţia ce îmi curgea pe frunte. Aveam mâinile acoperite de pete albe. M-am sprijinit de perete, lipindu-mi capul de

plită; mi se păru că mă simt mai bine. Am început să fredonez refrenul ăsta auzit nu ştiu de unde:

Hai să bem,
Vinul oraşului Rey să-l bem!
Dacă nu bem acum,
Când o să mai bem?

De fiecare dată, simţeam venind criza. Apropierea ei mă umplea de o tulburare deosebită. Era ca o confuzie, o angoasă, ca vremea înainte de furtună. Atunci, lumea reală se îndepărta de mine şi aveam impresia că trăiesc într-un univers strălucitor, la o distanţă excesiv de mare de acest pământ.

Mi-era frică de mine însumi, frică de oameni; asta mi se trăgea fără îndoială de la boală; ea era aceea care îmi slăbise spiritul. Când stăteam în dreptul lucarnei, mi-era de asemenea frică de bătrânul negustor de mărunţişuri și de măcelar, dacă mi se întâmpla să-i văd. Gesturile şi fizionomia lor aveau în ele ceva înfricoşător. Doica mi-a povestit un lucru teribil: s-a jurat pe toţi sfinţii că l-a văzut pe bătrânul negustor de mărunţişuri intrând noaptea la soţia mea şi că prin uşă a auzit-o pe târfă spunându-i: „Desfă-ţi fularul de la gât.“ Asta depăşeşte orice închipuire. Acum două sau trei zile, când am ţipat şi soţia mea a venit până la uşă, am văzut cu ochii mei, pe buzele ei, semnul dinţilor lui murdari, galbeni şi stricaţi, al colţilor de măsea prin care ieşeau versete din Coran. Şi apoi, de ce se instalase individul ăsta în preajma casei noastre? Şi asta imediat după ce ne căsătoriserăm. Era curtezan? Amorezul târfei? Îmi amintesc că în ziua aceea m-am apropiat de mărunţişurile sale şi l-am întrebat cât costă vasul.

Buzele întredeschise lăsară să i se vadă doi dinţi putrezi prin pliul fularului. Începu să râdă: era un râs uscat, teribil, de ţi se zbârlea părul pe cap. Îmi spuse: „Cumperi fără să te uiţi? Vasul ăsta nu costă nimic, ha? Ia-l, tinere, şi să-ţi poarte noroc!“. Pronunţă cu un accent deosebit: „Nu costă nimic, să-ţi poarte noroc!“. Mă scotocii prin buzunare şi pusei doi *dirhami* şi patru *paşizi*30 pe marginea covorului. Râse din nou, cu un râs teribil, de ţi se zbârlea părul pe cap. Aş fi vrut să intru în pământ de ruşine. Mi-am înfundat capul între mâini şi m-am îndepărtat.

Întreaga marfă răspândea un iz de rugină specific lucrurilor murdare, stricate, pe care existenţa le-a aruncat la rebuturi. Poate că ţinea să pună sub nasurile oamenilor deşeurile existenţei, să le arate bine. El însuşi nu era decât un decrepit şi un ratat. Toate obiectele care compuneau marfa lui erau moarte, murdare, inutilizabile, dar cât de puternică era viaţa lor şi cât de semnificative formele lor! Aceste lucruri defuncte lăsară în mine o impresie cu mult mai profundă decât cea pe care mi-a produs-o vreodată un om viu.

Dar doica îmi povestise toate astea şi repetase povestea întregii lumi... Cu un cerşetor jegos! Ea îmi spunea că îi umpluse soţiei mele patul de păduchi şi, pentru asta, a fost chiar nevoită să meargă la baie. Ce înfăţişare avea oare umbra ei pe peretele umed al băii? Senzuală şi plină de promisiuni, fără doar și poate. Într-un cuvânt, alegerea târfei nu-mi plăcu de astă dată: bătrânul negustor de mărunţişuri nu era o haimana vulgară şi insipidă de genul amatorilor de femei desfrânate şi proaste. Suferinţele şi nenorocirile sedimentate în straturi pe fața sa, dezgustul pe care-l inspira persoana sa îi confereau, fără să fie poate conştient de asta, aparența unui fel de semizeu. Cu marfa sa nenorocită, el

întruchipa simbolul creaţiei.

Da, văzusem semnul celor doi colţi galbeni şi stricaţi, prin care ieşeau versete din Coran, semnul dinţilor săi pe faţa soţiei mele, femeia asta care nu mă lăsa să mă apropii de ea, care mă dispreţuia, pe care o iubeam totuşi, deşi nu mi-a permis niciodată să-i sărut buzele.

Soarele apunea, se auzea duruitul melancolic al tobelor31. Era o muzică înceată şi tânguitoare, tonul ei trezea, în ciuda superstiţiilor ereditare, teroarea tenebrelor. Criza pe care o simţeam venind şi pe care o aşteptam se declanşa în sfârşit. Tot corpul îmi ardea şi eram gata să mă sufoc. Mă prăbuşii pe pat, închizând ochii. Febra mărea obiectele şi le încercuia cu un nimb. În loc să se lase în jos, tavanul se înălţa, hainele mă strângeau. M-am ridicat fără să ştiu de ce şi m-am aşezat pe marginea patului. Murmuram: „Nu mai merge...“. După aceea adăugam: „Sunt un imbecil.“ Nu eram atent la sensul cuvintelor pe care le pronunţam, mă amuza doar să-mi aud vocea vibrând în aer. Poate îi vorbeam umbrei mele, ca să mă distrez cu singurătatea. Se întâmplă atunci ceva incredibil: uşa se deschise, iar târfa intră. E limpede, uneori se gândea la mine. Merita osteneala să-i mulţumesc. Își mai amintea deci, şi ea, că trăiam, că sufeream şi eram condamnat la o lentă agonie. Merita doar osteneala să-i mulţumesc! Aş fi vrut numai să ştiu dacă înţelegea că pentru ea muream. În cazul ăsta, mi-aş fi putut da în linişte sufletul. Aş fi fost chiar cel mai fericit om din lume. Târfa intră în cameră; gândurile îmi dispărură. Corpul, gesturile ei se revărsau ca un fluid care mă calma. De data aceasta avea o mină mai bună, se îngrăşase şi prinsese forţe noi. Purta o mantilă purpurie; avea sprâncenele epilate, o aluniţă artificială pe obraz, ochii şi faţa fardate. Într-un cuvânt, intră în cameră trasă la patru ace. Se ghicea că era

satisfăcută de genul de viaţă pe care o ducea. Automat, duse la gură degetul arătător de la mâna stângă. Se afla oare aici fetita graţioasă, vaporoasă, îmbrăcată într-o rochie neagră, uzată, cu care mă jucam de-a v-aţi ascunselea pe malul Surenului? Fetiţa asta cu aerul dezinvolt, copilăros, fulgurant, ale cărei glezne senzuale se vedeau de sub pulpana veşmântului? Până acum n-o privisem niciodată cu atâta atenţie. Ca şi cum mi-ar fi căzut un voal de pe ochi. Dar eu m-am gândit involuntar la oile atârnând în prăvălia măcelarului. Târfa îmi făcea impresia unei bucăţi de carne dezosată. Toate farmecele ei dispăruseră. Nu mai era decât o femeie bine pusă la punct, grea și fardată, obsedată de viaţă, o femeie întreagă – soţia mea! Observam cu spaimă că femeia devenise o persoană coaptă la minte, în plină posesiune a facultăţilor sale, în timp ce eu rămăsesem copil. într-adevăr, faţa şi ochii ei mă făceau să mă ruşinez. O femeie care îşi dăruise trupul tuturor, cu excepţia mea, în timp ce eu trebuia să mă mulţumesc cu vaga evocare a copilăriei sale, a acelei epoci în care trăsăturile sale puerile îi împrumutau un aer nesigur şi fugitiv şi când faţa ei nu purta încă semnul dinţilor bătrânului negustor de mărunţişuri. Nu, nu mai era aceeaşi fiinţă. Mă întrebă, cu un ton sarcastic: „Ce mai faci?“. I-am răspuns: „Nu eşti liberă? Nu faci tot ce vrei? Ce te priveşte pe tine sănătatea mea?“.

Ieşi trântind uşa, fără măcar să mă privească. Uitasem, cred, deprinderea de a vorbi cu cei vii. Ea, femeia pe care o credeam lipsită de sensibilitate, se simţise jignită de replica mea. Am încercat să mă ridic pentru a mă duce să mă arunc la picioarele ei, plângând și cerându-i iertare. Da, să plâng dacă aş fi putut, plânsul m-ar fi calmat, cel puţin aşa credeam. Câte minute, ore, secole se scurseră, nu ştiu. Eram ca un nebun şi gustam plăcerea suferinţei. Era o plăcere

supraomenească, o plăcere pe care numai eu eram capabil să o suport. Nici zeii, dacă există, n-ar fi ştiut să guste un astfel de deliciu. De-abia atunci am înţeles superioritatea mea faţă de canalie, faţă de natură, faţă de zei; aceşti zei născuţi din senzualitatea oamenilor. Devenisem zeu, eram chiar mai mare decât ceilalţi zei; simţeam trecând prin mine curentul veşniciei, al nesfârşitului.

...Dar ea reveni. Nu era atât de crudă cum presupuneam. M-am ridicat şi i-am sărutat pulpana rochiei; i-am căzut la picioare; scuturat de hohote de plâns îmi întrerupeam tusea, îmi frecam faţa de pulpele ei; am strigat-o, de mai multe ori, pe numele adevărat, care avea o rezonanţă deosebită. Dar, din inimă, repetam: „Târfă... târfă...“. Îi îmbrăţişam pulpele având gust de miez de castravete, amar, dulce şi acru. Am plâns. Cât am mai plâns! Când mi-am revenit, mi-am dat seama că plecase. Poate că îmi trebuise mai puţin de o clipă ca să încerc în felul acesta toate voluptăţile şi durerile pe care un om e capabil să le trăiască. Poate chiar rămăsesem pur şi simplu aşezat aproape de lampă, pe covorul de opiu, în aceeaşi atitudine ca a bătrânului negustor de mărunţişuri în faţa mărfii sale. Nemişcat, continuam să fixez fumul lămpii. Funinginea îmi acoperea încetul cu încetul mâinile şi figura cu zăpada sa neagră. Când doica intră să-mi aducă fiertura de orz şi pilaful de pui, fu atât de înspăimântată, că avu o mişcare de recul, apoi scoase un ţipăt şi scăpă platoul cu mâncare. Aveam satisfacţia că măcar am speriat-o. M-am ridicat să curăţ feştila lămpii cu un cleştişor. Apoi m-am dus la oglindă şi mi-am întins funinginea pe toată faţa: ce cap înfricoşător! Îmi trăgeam pleoapele cu degetele ca să deschid ochii cât mai mult, apoi le dădeam drumul; îmi întindeam gura, îmi umflam obrajii, îmi ridicam barba şi o fragmentam în două părţi pe care le răsuceam; mă strâmbam. La ce expresii

groteşti se pretau trăsăturile mele! Puteam astfel să văd clar toate fantomele, toate feţele ridicole, oribile, de neconceput, care se ascundeau în străfundurile mele. Îmi cunoşteam bine toate schimonoselile; le simţeam în carnea mea, fără să încetez totuşi să le găsesc rizibile. Erau în mine, erau ale mele. Aceste măşti ale fricii, crimei, comediei se substituiau unele pe altele, la cel mai mic ordin al degetelor mele; cea a bătrânului cititor al Coranului, cea a măcelarului, cea a soţiei mele; le vedeam suprapunându-se în mine, de parcă ar fi fost reflexele mele. Erau toţi în mine; şi totuşi nici unul nu-mi aparţinea cu adevărat. Propria-mi fizionomie se modelase oare sub imperiul câtorva excitări misterioase, al unor manii, împerecheri, al unor disperări ancestrale? Depozitar al acestui patrimoniu, eu asiguram deci, inconştient, constrâns de o ridicolă nebunie, persistenţa unor atari expresii! Poate că faţa mea nu trebuia să se elibereze de aceste tentaţii decât în moarte. Abia atunci, în sfârşit, şi-ar găsi aparenţa naturală? Dar, chiar şi în acest ultim stadiu, aspectele pe care voinţei mele ironice îi plăcuse totdeauna să le imprime trăsăturilor mele n-ar fi făcut să subziste semnul lor veşnic? În orice caz, tocmai înţelegeam de ce eram capabil. Devenisem conştient de capacităţile mele. Dintr-odată, am izbucnit în râs. Ce râs sacadat şi teribil! Mi se zbârli părul pe cap. Nu-mi mai recunoşteam timbrul vocii. Era ca râsul străin care-mi răsunase de nenumărate ori în urechi. Am început să tuşesc. Un scuipat sângeriu, o picătură din adâncul măruntaielor mele căzu pe oglindă. Am atins-o cu buricul degetului şi m-am întors, s-o văd pe doică palidă precum cearşaful, cu părul zbârlit, cu ochii stinşi şi buimăciţi. Ducea în mână un castron cu fiertură de orz, ca data trecută. Mă privea, deconcertată. Mi-am acoperit faţa cu mâinile, ducându-mă să mă ascund după perdeaua din alcov.

Am vrut să dorm. Un cerc de foc îmi strângea craniul. Mirosul violent și afrodiziac pe care îl răspândea uleiul de santal turnat în lampă mi se urcase la cap. Mirosea ca pulpele soţiei mele; gura mea avea gustul concomitent dulce şi amar al unui miez de castravete. Mă pipăiam peste tot, comparând în gând membrele, coapsele, pulpele, braţele cu cele ale soţiei. Conturul coapselor şi feselor sale, căldura cărnii sale se materializau din nou în mine, cu toată forţa realităţii; nevoia de ele, pe care o resimţeam, mă obseda. Îmi trebuia corpul aici, foarte aproape. Ar fi fost suficient un simplu gest, un efort de voinţă pentru a respinge tentaţia asta, dar cercul de foc ce-mi încingea craniul se făcuse şi mai strâmt, şi mai arzător, încât m-am scufundat subit într-un ocean confuz unde pluteau oribile fantome.

Era încă noapte când am fost trezit de gălăgia unei bande de gardieni beţi, care trecea pe stradă. Se înjurau grosolan şi cântau în cor:

Hai să bem,
Vinul oraşului Rey să-l bem!
Dacă nu bem acum,
Când o să mai bem?

Îmi veni imediat în minte că în alcovul meu era o sticlă de vin. Vin amestecat cu venin de *naja*; un singur gât ar fi trimis toate coşmarurile mele în neant. Dar târfa... Numele pe care i-l dădeam îmi excita încă dorinţa şi făcea să-mi apară mai vie şi mai caldă.

Ce bine că puteam să mă gândesc la asta! Să împart cu ea un pahar de vin și apoi să murim în acelaşi spasm. Ce este deci dragostea? Pentru canalie, un desfrâu, o plăcere

abjectă şi trecătoare. Trebuie cercetate caracteristicile dragostei aşa cum le concepe canalia în cântecele fară perdea, în înjurături şi grosolănii pe care le repetă în lumea beţiei ei, sătulă sau pe stomacul gol. De exemplu, „a băga piciorul măgăriţei în vas“ sau „a-şi pune pământ pe cocoaşă“32. Dar dragostea mea pentru ea era altceva. E adevărat că o cunoşteam de mult timp: ciudaţii ei ochi oblici, gura strâmtă, totdeauna întredeschisă, tonurile voalate şi liniştite pe care le avea, toate astea redeşteptau în mine amintiri îndepărtate şi dureroase, iar eu căutam în ele lucruri de care fusesem frustrat, binele care mi se furase.

Mă frustraseră oare de tot, pentru totdeauna? Ideea asta îmi inspira un sentiment mai teribil şi mă făcea să încerc o voluptate de un alt gen, care mă consola în această pasiune fără speranţă. Asta suna a obsesie. Nu ştiu din ce motiv mă gândeam incontinuu la măcelarul din faţă, îl vedeam suflecându-şi mânecile, spunând: „În numele Domnului“ şi tranşând ciozvârtele de carne... Imaginea lui nu-mi mai părăsea ochii. În sfârşit, m-am hotărât. Era o decizie teribilă. Am coborât din pat şi, suflecându-mi mânecile, am luat cuţitul cu mâner de os pe care-l ascunsesem sub pernă, apoi, aplecându-mă puţin, mi-am aruncat pe umeri o aba gălbuie şi mi-am acoperit faţa cu un fular. În aceeaşi clipă percepeam în mine o personalitate dublă, un complex de măcelar şi negustor de mărunţişuri. M-am îndepărtat în vârful picioarelor spre camera soţiei mele. Încăperea era cufundată în întuneric. Am deschis uşa încet. Târfa cred că visa, spunea cu voce tare, ca pentru sine: „Desfă-ţi fularul de la gât!“. M-am apropiat de patul ei, îmi scăldam faţa în respiraţia ei arzătoare şi calmă. Ce căldură plă-ută şi însufleţitoare: respirându-i efluviile, în câteva minute mi-ar fi redat fără îndoială viaţa. Oh! de câtă vreme credeam că toată lumea

trebuia să aibă, ca mine, o respiraţie de foc? Scrutam întunericul ca să mă conving că nu mai este nimeni în cameră, vreunul din amanţii ei. Nu, era singură şi îmi dădeam seama că tot ce mi se povestise despre ea era pură calomnie. Cine ştie dacă nu era chiar virgină? Am roşit de îndoielile mele, am roşit de mine însumi. Dar asta n-a durat mult: dincolo de uşă se auzi cineva strănutând, apoi un râs înfundat şi sarcastic, de ţi se zbârlea părul pe cap. M-am cutremurat. Dacă strănutul ăsta nu m-ar fi reţinut să reacţionez33, mi-aş fi dus planul la îndeplinire... l-aş fi tăiat carnea în bucăţi şi aş fi livrat-o măcelarului din faţă, care ar fi vândut-o clienţilor săi. Chiar eu i-aş fi dat de pomană o bucată de coapsă bătrânului cititor de versete din Coran. A doua zi l-aş fi întrebat: „Ştii de unde era carnea pe care ai mâncat-o ieri?“. Dacă asta nu l-ar fi făcut să râdă. Trebuia să operez noaptea, ca să nu-i văd târfei ochii, căci privirea ei plină de reproşuri mute m-ar fi ruşinat. Ca să termin, am strâns o rufă căzută la piciorul patului, de care mă împiedicasem. Am fugit din cameră, tremurând de spaimă. Am aruncat cuţitul pe terasă, fiindcă el îmi dăduse ideile astea criminale. Scăpasem astfel de un cuţit, asemănător cu cel al măcelarului.

Intrând în camera mea, am văzut la lumina lămpii că luasem chiar cămaşa ei de noapte. O cămaşă murdară, care se aflase în contact cu carnea ei, o cămăşă de mătase fină, ţesută în India, impregnată toată de parfumul corpului ei – aducea a iasomie – şi care păstra ceva din căldura şi viaţa sa.

Mult timp am inspirat mirosul persistent. Am strâns cămaşa între coapse. N-am dormit niciodată mai liniştit. Am fost trezit dis-de-dimineaţă de strigătele soţiei mele, care se plângea că i-a dispărut cămaşa. Repeta întruna: „O cămaşă

nou-nouţă!“. Totuşi avea mânecile rupte! Chiar dacă afacerea asta s-ar fi terminat rău, eram hotărât să nu-i dau cămaşa. N-aveam şi eu dreptul să păstrez o cămaşă veche de la soţia mea?

Doica îmi adusese lapte de măgăriţă, miere şi pâine. Pusese pe platou şi un cuţit cu mâner de os. Îmi spusese că îl văzuse printre obiectele negustorului de mărunţişuri şi-l cumpărase. Adăugă, încreţindu-şi fruntea: „Serveşte mereu la ceva!“. Am luat cuţitul să mă uit la el. Era al meu! Continuă pe un ton tânguitor: „Da, în dimineaţa asta, fiica mea (voia să spună „târfa“) mi s-a plâns că cineva i-a furat cămaşa. Nu vreau să spun nimic rău, dar ieri a avortat. Noi ştim bine, copilul... Spunea ea însăşi: «La baie am rămas însărcinată.»34 Ieri-seară, m-am dus să-i fac frecţie, avea vânătăi pe braţ. Ea mi le-a arătat. Mi-a spus : «Am coborât la subsol la căderea nopţii, atunci m-au străpuns *djinnii»“.35* Apoi mă întrebă: „Nu ştiai că nevastă-ta e însărcinată de mai multă vreme?“. I-am răspuns râzând: „Pe cât punem pariu că acest copil i-ar fi semănat cititorului de versete din Coran, pe cât punem pariu că ar fi avut acelaşi cap ca al lui?“.

Doica ieşi contrariată, neaşteptându-se la un astfel de răspuns. M-am ridicat în grabă, luând cuţitul cu o mână tremurătoare şi m-am dus să-l pun într-o cutie veche, în alcov. Am închis cu grijă capacul.

Nu, copilul nu-mi putea semăna deloc. În mod sigur e al bătrânului negustor de mărunţişuri.

După-amiază, uşa camerei mele se deschise din nou; fratele ei, frăţiorul târfei, intră rozându-şi unghiile.

La prima vedere, toţi cei care îi vedeau împreună înţelegeau că erau frate şi soră, atât de mult semănau. El

avea gura mică şi strâmtă, buze cărnoase, umede şi senzuale, ochi încercănaţi, oblici, buimaci, pometii proeminenţi, părul şaten, totdeauna în dezordine, tenul mat. Îi semăna trăsătură cu trăsătură târfei, dacă adăugăm şi un oarecare aer satanic. Una din acele feţe turcmene, impasibile, fără suflet, modelate în lupta cu viaţa, fizionomie a unei fiinţe care crede că totul îi este permis pentru a-şi câştiga existenţa. Natura părea că prevăzuse totul. Fără îndoială că strămoşii acestor două creaturi trăiseră mult timp sub intemperii şi duseseră lupte grele cu elementele naturii. Nu se mulţumiseră să le moştenească, cu câteva modificări, faţa şi aptitudinile specifice; le lăsaseră ca moştenire şi încăpăţânarea, şi senzualitatea lor, poftele şi foamea lor. Îi ştiam mirosul gurii, era ca al miezului de castravete, amar şi dulce în acelaşi timp.

Mă privi cu ochi buimaci de turcmen şi-mi spuse:

— Mama zice că medicul i-a spus că o să mori şi o să scăpăm de tine. Cum faci ca să mori?

— Spune-i că eu sunt mort de foarte multă vreme, i-am răspuns.

— Mama a spus că dacă n-ar fi avortat, toată casa ne-ar fi rămas nouă.36

Am izbucnit în râs fără să vreau, era un râs uscat, înfricoşător, un râs care-ţi zbârlea părul pe cap. Nu-mi mai recunoşteam nici măcar sunetul vocii. Copilului i se făcu frică şi fugi.

Acum înţelegeam plăcerea cu care măcelarul îşi ştergea cuţitul cu mâner de os de ciozvârtele de oaie, plăcerea de a tranşa carnea macră în care se acumulase sânge mort, sânge închegat, gros ca noroiul şi care se scurgea picătură cu picătură din gâtul animalelor şi înroşea pământul. Câinele

galben care dădea târcoale măcelăriei, craniul ăsta de bou căzut la pământ şi toate aceste capete de oaie cu ochii învăluiţi de moarte, toţi văzuseră, toţi ştiau.

Înţeleg acum că devenisem un semizeu, cu mult deasupra nevoilor meschine ale oamenilor. Simţeam eternitatea curgând în mine. Ce este eternitatea? Pentru mine era să te joci de-a v-aţi ascunselea cu târfa, pe malul Surenului şi, apoi, cu ochii închişi, să-ţi înfunzi pentru o clipă faţa în pliul rochiei sale. Îmi dădeam seama că vorbesc singur. Într-un mod bizar. Am vrut să-mi vorbesc mie însumi, dar buzele mi-erau atât de grele că refuzau cea mai mică mişcare. Nu percepeau nici măcar sunetul vocii mele şi, totuşi, înţelegeam că vorbeam singur.

Ca un mormânt, camera se făcea cu fiecare clipă mai obscură şi mai strâmtă; noaptea mă înconjura cu tenebrele-i terifiante. Lampa fumega. Eram îmbrăcat în şubă şi în aba, cu un fular în jurul gâtului, iar umbra siluetei mele chircite se profila pe perete.

Umbra era mai puternică şi mai clară decât corpul meu. Mai reală. Mi se păru că bătrânul negustor de mărunţişuri, măcelarul, doica şi târfa de nevastă-mea nu erau decât umbre ale mele. Umbre al căror cerc mă ţinea prizonier. Semănam cu o bufniţă, dar gemetele mi se opreau în gât şi le scuipam sub formă de cheaguri de sânge. Poate bufniţa suferă de aceeaşi boală care-i inspiră gânduri asemănătoare cu ale mele. Umbra mea pe perete era exact umbra unei bufniţe, ea se apleca pentru a citi ceea ce scriam. Cu siguranţă, înţelegea bine, numai ea putea să înţeleagă. Când o priveam pe furiş, mă înfricoşa.

Noapte profundă şi tăcută, ca aceea care se abătuse asupra vieţii mele. Noapte plină de fantome oribile care, de

peste tot, din apropierea uşii, de pe pereţi, de după perdea, se strâmbau la mine. Într-o clipă, camera devenise atât de strâmtă, că mi se părea că stau culcat într-un sicriu. Tâmplele îmi ardeau, picioarele erau incapabile să se mişte. O greutate îmi strivea pieptul, la fel de împovărătoare ca aceea a cadavrelor încărcate pe spinarea mârțoagelor negre, descărnate şi livrate măcelarului.

Moartea îşi fredona încet cântecul, ca un bâlbâit care repetă fiecare cuvânt şi care, abia ajungând la sfârşitul unui vers, trebuie s-o ia de la capăt. Cântecul ei biciuia carnea ca scrâşnetul dinţilor unui ferăstrău. Striga, apoi, brusc, tăcea.

De-abia închisesem ochii, că gardienii beţi se auziră dincolo de pereţii camerei. Schimbau înjurături obscene şi cântau în cor:

Hai să bem,

Vinul oraşului Rey să-l bem!

Dacă nu bem acum,

Când o să mai bem ?

Mi-am spus în sinea mea: „Dacă voi cădea în mîinile poliției?“. Dintr-odată, mă simţeam plin de-o forţă supraomenească. Fruntea nu-mi mai ardea. M-am ridicat. Mi-am aruncat pe umeri abaua gălbuie şi mi-am înfăşurat fularul de două-trei ori în jurul capului, îndoindu-mi spatele. În sfârşit, m-am dus să iau cuţitul cu mâner de os pe care-l ascunsesem în caseta cea veche; în vârful picioarelor, mă îndreptam spre camera târfei. La uşă am observat că încăperea era scufundată într-un întuneric profund. Am ascultat cu atenţie şi am auzit-o spunând: „Ai venit? Desfă-ţi fularul de la gât!“. Vocea ei îşi regăsise timbrul plăcut din

vremea copilăriei şi rezona precum cuvintele pe care le rosteşti inconştient, când dormi. Mai auzisem vocea asta, într-un somn profund. Oare visa? Avea o intonaţie voalată, răguşită, ca a unei fetiţe care s-ar juca de-a v-aţi ascunselea pe malul Surenului. Pentru un moment, rămăsesem nemişcat. Spuse din nou: „Vino, desfă-ţi fularul de la gât!“.

Am pătruns încet în obscuritate. Mi-am scos haina și fularul; m-am dezbrăcat. Nu ştiu cum, dar intrasem în patul său fără să las din mână cuţitul cu mâner de os. Căldura aşternutului ei mă reanima şi, posedat de amintirea fetiţei palide, plăpânde, cu ochii inocenţi de turcmenă, cu care, altă-dată, mă jucam de-a v-aţi ascunselea pe malul Surenului, am strâns în braţe acest corp plăcut, umed, plin de căldură tonică. Sau, mai degrabă, m-am aruncat asupra lui, ca o fiară înfometată. O detestam din adâncul inimii. Dragostea şi ura făceau corp comun. Trupul ei proaspăt şi palid, corpul ăsta de femeie, se deschise şi mă încarceră, ca un *naja* care se încolăceşte de jur-împrejurul prăzii. Pieptul avea un miros îmbătător. Carnea braţelor înnodate în jurul gâtului meu răspândea o dulce căldură. Toată ura pe care o strânsesem se risipi şi aş fi vrut să mor. Mă străduiam să-mi reţin lacrimile. Fără să ştiu când, picioarele i se înlănţuiseră de ale mele şi braţele i se lipiseră de ceafa mea, atât de bine, că eram unul, ca masculul şi femela de mandragoră. Ardoarea tandră a acestei cărni proaspete şi tinere pătrundea în mine, aspirată de toţi atomii corpului meu în flăcări. Târfa mă absorbea ca pe o pradă, iar eu trăiam între teamă și voluptate. Gura ei avea gustul acru al miezului de castravete. Transpiram în această strângere îmbătătoare, nu-mi mai aparţineam şi nu ascultam decât de trupul meu care-şi cânta victoria. Mizerabil naufragiat al acestui ocean fără margini, mă abandonam valurilor pasiunii. Părul ei mirosind a iasomie

mi se lipea de faţă. Din interiorul nostru se auzea un strigăt de emoţie şi plăcere. Deodată, ea mă mușcă atât de tare, că îmi sfâşie buza. O făcea cu aceeaşi furie ca atunci când îşi rodea degetele? Oare înţelesese că eu nu eram bătrânul negustor de mărunţişuri? Încercam să mă eliberez din strânsoare, dar, în ciuda tuturor eforturilor, eram incapabil de cea mai mică mişcare. Trupurile noastre erau lipite unul de altul. Mi s-a părut că înnebunise. Zbătându-mă, mi-am deplasat mâna involuntar şi am simţit atunci cuţitul înfigându-se în corpul ei. Un lichid cald îmi împroşcă faţa. Ea scoase un ţipăt şi mă lăsă. Ţineam în mână un obiect călduţ, căruia nu voiam să-i dau drumul. Am aruncat arma. Liber în sfârşit în mişcări, i-am pipăit trupul: era rece. Ea era moartă... Atunci am început să tuşesc, dar nu mai era aceeaşi tuse. Era ca un râs uscat şi oribil, un râs care-ţi zbârlea părul pe cap. Tremurând de frică, mi-am aruncat haina pe umeri şi m-am dus în camera mea. Apropiindu-mă de lampă, am deschis palma: era ochiul ei obiectul pe care-l ţineam aşa! Şiroiam de sânge din cap până în picioare. M-am apropiat de oglindă. Înspăimântat, mi-am luat faţa în mâini: semănam cu... Nu, devenisem bătrânul negustor de mărunţişuri. Părul şi barba erau ale unui om ieşit viu dintr-o cuşcă în care fusese închis cu un *naja.* Se albiseră complet. Aveam buză-de-iepure, ca bătrânul negustor de mărunţişuri. Genele îmi căzuseră, un smoc de păr alb îmi crescuse pe piept; un suflet nou se cuibărise în mine. Gândeam într-un alt mod, simţeam altfel; mi-era imposibil să-i scap, să scap de demonul care se trezise în mine. Cu faţa înfundată în mâini, împotriva voinţei mele, am izbucnit în râs, un râs mai puternic ca niciodată, care făcea să-mi tremure tot corpul, un râs cavernos, care era greu să ştii din ce gaură pierdută a fiinţei mele ar putea proveni. Un râs dogit, care se răsucea în gâtlejul meu, ieşind

din vid. Devenisem bătrânul negustor de mărunţişuri.

Eram răvăşit. Mi se părea că m-am trezit dintr-un somn lung şi profund. M-am frecat la ochi. Eram chiar în vechea mea cameră. Se făcea aproape ziuă, iar geamurile erau aburite. Departe se auzeau cocoşii cântând. Din jăraticul vasului cu cărbuni, care se găsea în faţa mea, nu mai rămăsese decât o mână de cenuşă rece şi fără consistenţă. Şi ele, ideile mele, nu mai erau decât un pic de cenuşă fără consistenţă.

Înainte de toate, am căutat vasul de Ragheh pe care mi-l dăduse, la cimitir, bătrânul vizitiu. Nu mai era. Am privit în jur. Lângă uşă, am văzut un om a cărui umbră era ruptă în două. Nu, era un bătrân cocoşat, cu capul şi faţa înfăşurate într-un fular; ţinea sub braţ un obiect sub formă de vas, înnodat într-o batistă murdară. Râdea cu un râs sec şi oribil, un râs care face să ţi se zbârlească părul în cap. Ieşi. M-am ridicat, grăbindu-mă să alerg după el ca să-i iau din nou vasul, batista înnodată; dar bătrânul se îndepărtase cu o agilitate deosebită. M-am întors şi am deschis fereastra care dădea în stradă. Atunci, am văzut silueta bătrânului. Râdea atât de tare, că-i tremurau umerii; strângând la subsuoară batista înnodată, se îndepărta şontâc-şontâc, până dispăru în ceaţă. Atunci m-am întors şi mi-am examinat ţinuta: hainele îmi erau rupte; din cap până-n picioare eram acoperit cu sânge închegat. Doi cărăbuşi zburau împrejurul meu: viermi albi, minusculi îmi colcăiau pe trup – şi greutatea unui mort îmi apăsa pe piept...

1. Limba de comunicare oficială sasanidă poartă numele *pahlavi* şi a încetat să fie folosită cu puţin înainte de sec. al VII-lea d.H., odată cu invazia Persiei de către arabii musulmani; acestei limbi i se

mai spune persană „medie“ pentru a o distinge, pe de o parte, de persana „veche“, limba *Avestei* zoroastriene, şi de „vechea persană“, limba inscripţiilor cuneiforme ale lui Darius şi ale succesorilor săi, şi, pe de altă parte, de persana „modernă“ sau „islamică“ – o formă modificată a limbii pahlavi, cu un vocabular cuprinzând un mare număr de cuvinte arabe, mijlocul curent de comunicare în Iran, după invazia arabă musulmană.

2. Trusele de scris persane sunt cutii lunguieţe, în interiorul cărora se află mai multe compartimente pentru peniţe şi alte accesorii ale scribului. Suprafaţa exterioară e decorată cu motive florale, cu peisaje sau scene delicat desenate sau pictate. Se poartă, de obicei, de-a lungul centurii.
3. Abaua este o largă manta arabă, care face parte din costumaţia *mollahilor;* se poartă şi astăzi.
4. Se află aici gestul clasic pentru exprimarea mirării, pe care îl găsim deseori figurat în miniaturile vechi persane.
5. *Nouruz* este prima zi a anului persan, care cade pe 21 martie. Obicei străvechi în Iran, menţinându-se şi astăzi, în a treisprezecea zi după această mare sărbătoare, întreaga populaţie de la oraşe şi sate îşi părăseşte locuinţele şi petrece în împrejurimi, la iarbă verde. Cine rămânea acasă ar fi avut parte de nenorociri în tot restul anului. În persană, ziua aceasta se numeşte *Sizdah-be-dar* (în traducere perifrastică liberă înseamnă „să te prindă ziua de 13 la uşă“).
6. E un obicei zoroastrian: la naşterea fiecărui copil, se storc struguri, obţinându-se vin, din care se păstrează o sticlă.
7. E vorba de cârlionţii care se văd, în miniaturi, la personajele feminine.
8. Numele unui important târgușor care se află aproape de amplasamentul oraşului Rey, la câţiva kilometri de Teheran. Moscheea din Şāh Abd-ol-Azim este un loc de pelerinaj foarte popular. În virtutea sfinţeniei locului, multe familii din capitala Iranului îşi îngroapă morţii în cimitirul din apropiere.
9. Aceasta este pedeapsa rezervată hoţilor, în dreptul musulman.
10. Sumă insignifiantă.
11. Cetatea antică Ragheh, distrusă în secolul al XIII-lea de mongoli,

e celebră în arheologia orientală prin ceramica sa.

12. Apa care se toarnă pe gâtul morţilor pentru a le uşura călătoria în lumea de dincolo.

13. Proverb persan.

14. Mormintele musulmane care conţin rămăşiţele pământeşti ale sfinţilor sau marilor personalităţi sunt în general adăpostite de o construcţie paralelipipedică, situată deasupra cupolei. În interiorul acestor edificii, pereţii sunt decoraţi cu inscripţii în formă de friză.

15. Lingură ce serveşte la diluarea cernelii, care se păstrează uscată până în momentul folosirii.

16. Folosite curent în Persia, aceste amulete, ce se purtau legate de braţ, erau constituite din foi de hârtie pe care erau scrise versete din Coran sau formule magice, cusute într-un pacheţel de stofă.

17. Credincioşii consacră lecturi pioase serii de joi, zi care o precede pe cea a rugăciunii comune săptămânale.

18. Lingam e o emblemă falică, simbol al lui Şiva.

19. Un fel de chitară.

20. Batistă pătată de sânge, pe care tinerii căsătoriţi o arată, după noaptea nuntii, ca probă a virtuţii lor.

21. Remedii de uz curent în medicina persană tradiţională.

22. Râul care străbate oraşul Rey, astăzi, Şāh Abd-ol-Azim.

23. Narghilea.

24. Masă joasă acoperită cu mai multe covoare atârnând până jos; în felul acesta, reţine căldura unui recipient metalic de încălzit, plasat sub acest dispozitiv.

25. Prima haină a nou-născutului, care se schimbă după o zi şi o noapte.

26. Zi absolut fastă; a cerşi prin mortificare, în scopul obţinerii realizării unei dorinţe, e o practică obişnuită în Iran.

27. Voal de mătase neagră pe care femeile îl poartă în public; acesta le acoperă în întregime capul şi corpul, nelăsând să se vadă decât ochii.

28. Se psalmodiază în timpul înmormântărilor.

29. Numărul şapte posedă evidente virtuţi magice.

30. Echivalent, în moneda medievală, cu doi gherani şi patru abassi, din prima parte a romanului.

31. În fiecare seară, în oraşele vechiului Iran, apusul soarelui era salutat de o fanfară. Obiceiul s-a păstrat în multe oraşe, mai ales la Teheran.

32. Expresii vulgare ce se raportează la împerechere şi la actul sexual.

33. O superstiţie spune că, dacă auzi pe cineva strănutând, trebuie să întrerupi ce voiai să întreprinzi, de teama unui destin potrivnic.

34. E justificarea pe care o dădeau femeile iraniene în legătură cu sarcinile suspecte: băile publice fiind deschise alternativ ambelor sexe, poluarea apei din piscine de către bărbaţi putea fi o încercare de explicare a acestui fenomen.

35. Spirite care vizitează locuri obscure.

36. Într-adevăr, copilul ar fi fost unicul moştenitor al pretinsului său tată. Nefiind mamă, văduva nu va putea pretinde decât o parte din moştenire.